EUROPA-
KOMMISSIONEN

Bruxelles, den 26.2.2020
SWD(2020) 503 final

ARBEJDSDOKUMENT FRA KOMMISSIONENS TJENESTEGRENE

Landerapport for Danmark 2020

Ledsagedokument til

MEDDELELSE FRA KOMMISSIONEN TIL EUROPA-PARLAMENTET, DET EUROPÆISKE RÅD, RÅDET, DEN EUROPÆISKE CENTRALBANK OG EUROGRUPPEN

Det europæiske semester 2020: Vurdering af fremskridt med strukturreformer, forebyggelse og korrektion af makroøkonomiske ubalancer samt resultater af de dybdegående undersøgelser i henhold til forordning (EU) nr. 1176/2011

{COM(2020) 150 final}

INDHOLD

Sammenfatning 3

1. Økonomiske forhold og fremtidsudsigter 7

2. Fremskridt med de landespecifikke henvisninger 15

3. Reformprioriteter 19

3.1 Offentlige finanser og beskatning 19
3.2. Finanssektoren 23
3.3. Arbejdsmarked, uddannelse og sociale spørgsmål 28
3.4. Konkurrenceevne, reformer og investeringer 38
3.5. Miljømæssig bæredygtighed 47

A. **Oversigtstabel** 53

B. Kommissionens gældsholdbarhedsanalyse og finansielle risici 58

C. Standardtabeller 59

D. Investeringsvejledning vedrørende Fonden for Retfærdig Omstilling 2021-2027 for Danmark 65

E. Fremskridt hen imod målene for bæredygtig udvikling 67

Referencer 72

TABELLER

3.2.1. Indikatorer for finansiel soliditet, alle banker i Danmark 25
3.4.1. Udvalgte indikatorer for virksomhedernes digitalisering, 2019 (% af virksomhederne) 45
C.1 Finansmarkedsindikatorer 60
C.2 Centrale indikatorer i den sociale resultattavle 60
C.3 Arbejdsmarkeds- og uddannelsesmæssige indikatorer 61
C.4 Indikatorer for social inklusion og sundhed 62
C.5 Resultat- og politikindikatorer for produktmarkedet 63
C.6 Grøn vækst 64

FIGURER

1.1. Vækst i BNP og drivkræfterne bag 7
1.2. Bidrag til potentiel vækst 8
1.3. Prisudvikling — varer og tjenesteydelser 9

1.4. Bidrag til eksportvækst 11
1.5. Primær indkomst (% af BNP) 11
1.6. Ændring i enhedslønomkostninger 11
1.7. Indtægter fra pensionsafkastskat og 10-årig statsobligationsrente 13
2.1. Implementering d.d. af landespecifikke henstillinger fra 2011-2019 15
3.2.1. Udlånsvækst 23
3.2.2. Husholdningernes gæld 24
3.2.3. Nominelle priser på fast ejendom 25
3.2.4. Realkreditlån fordelt på type 26
3.3.1. Reelle lønomkostninger pr. ansat (BNP-deflator, national valuta) 29
3.3.2. Unge: under uddannelse, beskæftigelsesfrekvens, ledighedsprocent, ledighed ift. befolkning, NEET 31
3.3.3. Risiko for fattigdom eller social udstødelse, aldersgrupper 32
3.3.4. Dårligt præsterende inden for læsning fordelt på socioøkonomisk status (ESCS, 2018) 36
3.3.5. Personer med lang videregående uddannelse 36
3.4.1. Udvikling i betalingsbalancens løbende poster 38
3.4.2. Udvikling i bytteforholdet 39
3.4.3. Arbejdsproduktivitet fordelt på brancher 39
3.4.4. Jobnedlæggelse pr. sektor 40
3.4.5. Bidrag fra vækst i immateriel kapital til produktivitetsvækst 40
3.5.1. Drivhusgasemissioner fordelt på sektorer 50
3.5.2. Energieffektivitet: Primært og endeligt energiforbrug 51
3.5.3. Vedvarende energi: Andel i det endelige bruttoenergiforbrug 51
3.5.4. Indtægter fra miljøafgifter (% af det samlede provenu) 52

BOKSE

2.1. EU-FONDE OG -PROGRAMMER TIL FORDEL FOR STRUKTURELLE UDFORDRINGER OG FREMME AF VÆKST OG KONKURRENCEEVNE I DANMARK 18
3.1.1. Indkomstneutral skattereform i den personlige indkomstskat 22
3.4.1. Investeringsrelaterede udfordringer og reformer i Danmark 46
3.5.1. Overgang til en lavemissionsøkonomi 48

SAMMENFATNING

Danmark har nydt godt af en lang periode med vedvarende og afbalanceret økonomisk vækst, men der er stadig nogle udfordringer. Der er afsat ekstra offentlige midler til uddannelse, forskning og transport med henblik på at øge produktiviteten og styrke konkurrenceevnen på lang sigt. Reglerne for bekæmpelse af hvidvask er blevet strammet, men der vil være behov for flere foranstaltninger til at genoprette tilliden til de danske finansielle institutioners integritet og evner til at bekæmpe hvidvask. Til trods for de seneste foranstaltninger udgør den store gæld i husholdningerne sammen med høje boligpriser og risikobetonede lån fortsat en potentiel risiko for den finansielle stabilitet. Danmarks ambitiøse mål for nedbringelse af drivhusgasemissioner vil kræve betydelige investeringer og reformer af hele økonomien ([1]).

Den økonomiske vækst har med 2,4 % i gennemsnit siden 2015 været solid og langt over gennemsnittet for euroområdet. Forbruget og investeringerne har ydet det største bidrag til væksten i denne periode. Husholdningerne har oplevet pæne indkomststigninger, som både er gået til at øge forbruget og nedbringe gælden. Arbejdsmarkedsreformer og en tilstrømning af arbejdstagere primært fra EU har bidraget til en markant stigning i arbejdsstyrken. Det har understøttet en længerevarende økonomisk vækst i Danmark, uden samtidig at føre til en overophedning af arbejdsmarkedet. I 2018 nåede beskæftigelsesfrekvensen op på 77,5 %, hvilket er langt over det langsigtede gennemsnit, mens ledigheden faldt til 5,1 %. Forbrugerprisinflationen var fortsat beskeden og lå på 0,7 % i 2019.

Investeringerne er steget betragteligt siden 2012. Navnlig er erhvervsinvesteringerne steget kraftigt, og siden 2015 har boligbyggeriet bidraget til denne investeringsvækst med hjælp fra stigende boligpriser. Investeringerne udgjorde 22,0 % af BNP i 2018, hvilket er langt over gennemsnittet for euroområdet. De offentlige investeringer udgjorde omtrent 3,5 % af BNP, hvilket er lidt lavere end toppunktet i 2014.

Overskuddet på betalingsbalancens løbende poster skønnes at være nået over 8 % af BNP i 2019 som følge af en solid vareeksport. Den danske eksport har vist sig at kunne stå imod den økonomiske tilbagegang i flere af Danmarks handelspartnere, hvilket er tegn på, at eksportens produktsammensætning er mindre følsom over for konjunkturudviklingen. Succesfulde danske multinationale selskaber skaber ekstra fremdrift i vareeksporten og den økonomiske vækst. De store nettoaktiver over for udlandet medfører, at Danmark modtager kapitalindkomst fra udlandet, og dette yder et stort bidrag til betalingsbalancens løbende poster. De fortsat store opsparinger i husholdningerne bidrager også til det betragtelige overskud på betalingsbalancens løbende poster.

Realvæksten i BNP forventes at aftage til omkring 1,5 %, hvilket er en smule under potentialet. Det private forbrug forventes fortsat at udgøre den største drivkraft for væksten. Efterspørgslen efter arbejdskraft forventes at stige i et lavere tempo, men virksomhederne risikerer alligevel at få vanskeligt ved at ansætte kvalificeret arbejdskraft. I betragtning heraf ventes lønningerne at vokse hurtigere end produktiviteten, hvilket vil hæmme konkurrenceevnen. Der ventes ikke nogen større udvikling i investeringerne i lyset af opbremsningen i verdensøkonomien og en afkøling af boligmarkedet.

Det offentlige budgetoverskud i 2019 anslås at være nået op på 2,2 % af BNP og kan primært tilskrives en betydelig stigning i indtægterne fra pensionsafkastskatten. Der ventes overskud på budgettet i 2020, mens det ventes at være tæt på ligevægt i 2021, idet virkningen af de uventet høje indtægter fra pensionsafkastskatten aftager, og de offentlige udgifter til navnlig uddannelse, forskning og sundhed efter planen vil stige. Derudover vil tilbagebetalingen mellem 2020 og 2022 af den for meget opkrævede ejendomsværdiskat (som beløber sig til 0,8 % af BNP) også være med til at nedbringe overskuddet.

Danmark står over for et betydeligt investeringsbehov. Selv om Danmark har et investeringsvenligt erhvervsklima, lægger visse

([1]) I denne rapport analyseres Danmarks økonomi med udgangspunkt i Europa-Kommissionens årlige strategi for bæredygtig vækst, som blev offentliggjort den 17. december 2019. I dokumentet udstikker Kommissionen en ny strategi for ikke alene at imødegå kortsigtede økonomiske udfordringer, men også udfordringerne på længere sigt. Den nye økonomiske dagsorden for konkurrencedygtig bæredygtighed bygger på tre dimensioner: miljømæssig bæredygtighed, produktivitetsgevinster, retfærdighed og makroøkonomisk stabilitet.

forhold en dæmper på investeringerne. Investeringer i forskning og innovation er koncentreret i et mindre antal større virksomheder. Hvis investeringerne blev spredt over flere forskellige virksomheder, ville der være en større spredning af innovation. Det stigende produktivitetsgab mellem store og små virksomheder tyder på svagheder i forbindelse med spredningen af teknologiske fremskridt. Det er også vigtigt at få ledt investeringerne over i erhvervs- og voksenuddannelse samt livslang læring for at forhindre misforhold mellem udbudte og efterspurgte kvalifikationer og spændinger på arbejdsmarkedet. Trængselsproblemerne omkring de større byer forventes at stige, og der er behov for at afkarbonisere transportsektoren. Hvis det skal lykkes Danmark at opfylde sine klima- og energimålsætninger og skabe en ny vækstmodel, skal landet have indkredset investeringsbehovene inden for grønne teknologier og bæredygtige løsninger og sikre tilstrækkelig finansiering til projekter på området.

Danmark har gjort visse ([2]) fremskridt med at efterleve den landespecifikke henstilling fra 2019 vedrørende investeringer.

Der er gjort visse fremskridt på følgende områder:

- Danmark har truffet foranstaltninger til at målrette investeringstiltag inden for den økonomiske politik mod uddannelse og færdigheder. Der er afsat flere midler på finansloven for 2020 til forskning inden for energi og klimateknologi, men den indeholder ingen specifikke foranstaltninger til at udvide innovationsgrundlaget. Regeringen har præsenteret en særlig transportplan, som skal imødegå trængselsproblemerne i de mest belastede områder (afsnit 3.4).

- Danmark har truffet adskillige vigtige lovgivningsmæssige skridt, styrket tilsynet med og håndhævelsen af reglerne for bekæmpelse af hvidvask og øget de finansielle og menneskelige ressourcer inden for bekæmpelse af hvidvask, men der er stadig adskillige udfordringer (afsnit 3.2).

([2]) Oversigtstabellen i bilaget indeholder oplysninger om fremskridt med og trufne foranstaltninger for at efterkomme de politiske anbefalinger i hver enkelt henstilling.

Danmark klarer sig fortsat godt inden for indikatorerne i den sociale resultattavle, som understøtter den europæiske søjle for sociale rettigheder. Beskæftigelsen er høj, der er kun en lille forskel i beskæftigelsesfrekvensen mellem mænd og kvinder, og langtidsledigheden er fortsat en af de laveste i EU. Ledigheden er faldet yderligere i de seneste år. Til gengæld er andelen af unge, der forlader uddannelsessystemet tidligt, steget på det seneste og har nu nået et niveau, der ligger en smule over Europa 2020-målet på 10 % i 2018. Det er formodentlig forbundet med den stærke efterspørgsel efter arbejdskraft, som gør det lettere for folk at finde arbejde. Hvad angår uddannelse kan der konstateres en mindre stigning i den samlede andel af elever med ringe færdigheder, og andelen af udenlandskfødte elever, som præsterer dårligt inden for læsning, er næsten tre gange så stor som andelen af elever uden migrantbaggrund.

Danmark har gjort pæne fremskridt i retning af målene under Europa 2020-strategien, navnlig inden for beskæftigelse, forskning og udvikling, drivhusgasemissioner, vedvarende energi og videregående uddannelse. Danmark forventes imidlertid ikke at nå målet for nedbringelse af antallet af personer, der er i risiko for fattigdom eller social udstødelse.

Med hensyn til FN-målene for bæredygtig udvikling har Danmark gjort markante fremskridt inden for klimaindsatsen (mål nr. 13), hvor landet er verdensførende. Til gengæld er Danmarks resultater inden for kvalitetsuddannelse (mål nr. 4) i tilbagegang, selv om niveauet er tilfredsstillende ([3]).

I denne rapport undersøges følgende strukturelle aspekter, som synes at udgøre en særlig udfordring for dansk økonomi:

([3]) Det europæiske semester kan inden for rammerne af dets retsgrundlag bidrage til at dirigere de nationale økonomiske og beskæftigelsesrelaterede politikker i en retning, der understøttet opfyldelsen af FN's mål for bæredygtig udvikling, ved at fremskridtene overvåges, og der sikres større samordning af indsatserne på nationalt plan. Denne rapport indeholder en grundig analyse og opfølgning af målene for bæredygtig udvikling. Et nyt bilag (bilag E) indeholder en statistisk vurdering af den generelle udvikling i Danmark over de seneste fem år set ud fra målene for bæredygtig udvikling og bygger på Eurostats sæt af indikatorer for disse mål.

- **Danmarks ambitiøse mål om at nedbringe drivhusgasemissionerne med 70 % i 2030 (i forhold til 1990-niveauet) vil kræve betydelige investeringer og reformer af alle dele af økonomien i overensstemmelse med den europæiske grønne pagt.** Hvis Danmark når dette mål, vil landet kunne øge den økonomiske vækst og jobskabelse og skabe sundhedsmæssige fordele. Danmarks stærke position med hensyn til mål nr. 13 om klimaindsatsen giver et godt udgangspunkt. Den europæiske grønne pagt kan understøtte Danmarks indsats ad forskellige kanaler, bl.a. gennem grønne investeringer og ved at øge efterspørgslen efter dansk klimateknologi. Når det kommer til at nå 2030-målene for drivhusgasemissioner, der ikke er omfattet af EU's emissionshandelssystem, står Danmark over for en udfordring med at nedbringe emissionerne inden for transport og landbrug.

- Kommissionens forslag til en **mekanisme for en retfærdig omstilling** inden for rammerne af den næste flerårige finansielle ramme for 2021-2027 omfatter en Fond for Retfærdig Omstilling, som vil være en særlig ordning inden for rammerne af InvestEU, samt en ny lånefacilitet til den offentlige sektor inden for rammerne af Den Europæiske Investeringsbank. Mekanismen skal sikre, at omstillingen til et klimaneutralt EU forløber retfærdigt ved at hjælpe med at håndtere de samfundsmæssige og økonomiske følger i de mest udsatte områder i Danmark. I bilag D udpeges de prioriterede støtteområder under Fonden for Retfærdig Omstilling, der oprettes inden for rammerne af mekanismen for en retfærdig omstilling, som er udvalgt ud fra analysen af de udfordringer, der er beskrevet i denne rapport.

- **Energiforbruget er steget fire år i træk, hvilket understreger behovet for yderligere politiske foranstaltninger.** Det vil sandsynligvis kræve flere tiltag at nedbringe det samlede forbrug, navnlig med hensyn til energieffektivitet, for i sidste ende at nå det ambitiøse mål om afkarbonisering.

- **Produktivitetsvæksten har været svag i en længere periode.** Arbejdsproduktivitetsvæksten er imidlertid steget siden 2015 som følge af solide resultater i fremstillingssektoren, mens udviklingen har været mere beskeden i de dele af servicesektoren, der er orienteret mod hjemmemarkedet.

- **Der er fortsat et stort overskud på betalingsbalancens løbende poster, men det kan primært tilskrives store opsparinger snarere end få investeringer.** Virksomhedernes opsparing falder, men opvejes af stigende opsparinger i husholdningerne og den offentlige sektor. Det er hovedsagelig de større virksomheder, som foretager investeringer, og niveauet ligger et godt stykke over gennemsnittet for euroområdet. Til gengæld er investeringslysten blandt de mindre virksomheder forholdsvis afdæmpet. Hvis der blev investeret mere i mindre virksomheder, og hvis investeringerne i F&U i højere grad blev rettet mod mindre virksomheder, ville det understøtte den seneste tids positive udvikling.

- **Danmark har styrket tilsynet med og håndhævelsen af reglerne om bekæmpelse af hvidvask.** Landet har over en relativ kort periode truffet adskillige vigtige lovgivningsmæssige foranstaltninger, men disse skal endnu stå deres prøve. Den Finansielle Aktionsgruppe har bekræftet, at der er sket forbedringer af de danske tilsynsregler vedrørende hvidvask, men at der er behov for flere tiltag inden for eksempelvis tilsynet med både finansielle og ikkefinansielle enheder. Regeringen har hævet budgettet for og øget medarbejderstaben i Hvidvasksekretariatet og Finanstilsynet.

- **Selv om boligpriserne stiger langsommere, ligger ejendomsvurderingerne stadig til den høje side.** Boligprisudviklingen er stilnet af i alle regioner og på tværs af boligkategorier. Det kommende nye ejendomsskattesystem, den høje aktivitet inden for byggeriet og de allerede indførte makroprudentielle foranstaltninger[4] ventes at lægge en yderligere dæmper på

[4] Formålet med makroprudentielle foranstaltninger er at begrænse risikabel låntagning og afbøde risiciene for det finansielle system som helhed.

boligprisstigningerne, selv om realkreditrenterne er historisk lave.

- **Husholdningerne fortsætter med at nedbringe deres gæld.** De har udnyttet de gunstige økonomiske forhold til at nedbringe gælden, navnlig ved at refinansiere deres realkreditlån, hvilket har øget deres modstandsdygtighed over for negative chok og bidraget til finansiel stabilitet. Til trods for den positive udvikling er andelen af afdragsfrie lån med variabel rente ud af den samlede lånemasse stadig høj, og de danske husholdninger har en af de højeste gældsbetjeningskvoter i EU. Gælden ligger fortsat over et niveau, som kan forklares ud fra underliggende økonomiske forhold, og udgør en risiko for finansiel stabilitet. Der er truffet adskillige foranstaltninger til at løse denne problematik, men det vil tage noget tid, før de positive virkninger kan ses i den samlede realkreditgæld, og før de overordnede finansielle risici er blevet effektivt nedbragt. Den store bruttogæld i husholdningerne skal ses i forhold til de betydeligt større, men dog mindre likvide, finansielle aktiver i form af navnlig boliger og pensionsopsparinger.

- **Fradragsretten for renteudgifter på realkreditlån tilskynder til boligejerskab og gældsstiftelse.** Rentefradragsretten giver en skattemæssig fordel ved at stifte gæld, hvilket ansporer til boligejerskab og dermed gældsopbygning i husholdningerne. Hvis rentefradraget blev afskaffet, og der til gengæld blev kompenseret herfor ved at hæve personfradraget, ville disse incitamenter forsvinde, og det danske skattesystem ville blive mere progressivt og i mindre grad begunstige boligejere.

- **Den danske banksektor er velkapitaliseret, og en række makroprudentielle foranstaltninger bidrager til at gøre den mere robust.** Det Systemiske Risikoråd har anbefalet gradvist at hæve den kontracykliske kapitalbuffer[5] fra 1 % til 2 % i 2021. Der er desuden indført adskillige makroprudentielle og adfærdsregulerende foranstaltninger med henblik på at imødegå risiciene i ejendomssektoren.

- **Der meldes stadig om mangel på arbejdskraft, men situationen er under forbedring.** Antallet af meldte forgæves rekrutteringer falder, og manglen på arbejdskraft lader til at være branchespecifik og begrænset til bestemte geografiske områder. For at øge udbuddet af faglærte er det imidlertid særlig vigtigt at tilskynde de unge til at vælge en erhvervsuddannelse og nedbringe frafaldsprocenten.

- **Omorganiseringen af skatteforvaltningen skrider fremad.** Omorganiseringen kommer oven på en række problematiske sager i den danske skatteforvaltning. Der er stadig nogle udfordringer, bl.a. er moderniseringen af ejendomsskattesystemet blevet udsat fra 2021 til 2024 som følge af forsinkelser med IT-systemerne.

[5] Det drejer sig om et variabelt kapitalkrav, som skal gøre kreditvæksten mindre konjunkturfølsom og det finansielle system mere modstandsdygtigt.

1. ØKONOMISKE FORHOLD OG FREMTIDSUDSIGTER

Vækst i BNP

Danmark har oplevet et solidt opsving i de seneste år, hvor væksten har ligget over potentialet. Det tog sin tid at bringe økonomien på fode igen efter den globale finanskrise, som udfoldede sig samtidig med, at boligboblen brast, men i 2012 begyndte den økonomiske vækst at tage til. Fra 2015 gik dansk økonomi op i gear med en vækst på 2,4 % i snit mellem 2015 og 2019 (figur 1.1), hvilket er et godt stykke over gennemsnittet på 1,6 % for euroområdet i samme periode. Danmark har også nydt godt af et forbedret bytteforhold og et øget afkast af sine udenlandske aktiver, som har øget de danske husholdningers formue gennem de seneste 10 år. Danmarks bruttonationalindkomst er derfor steget markant og ligger nu over gennemsnittet for euroområdet og andre sammenlignelige lande (afsnit 3.4.1).

Figur 1.1: **Vækst i BNP og drivkræfterne bag**

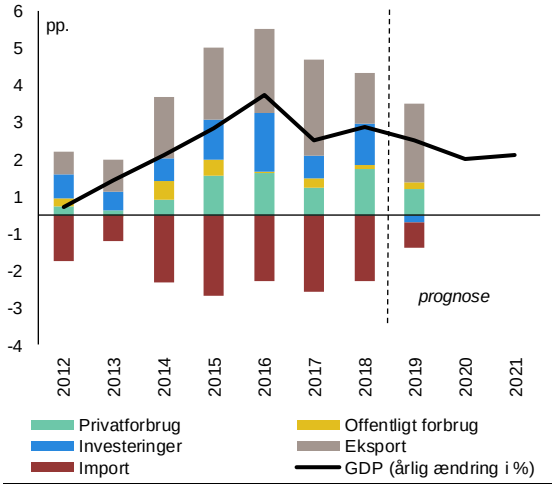

Kilde: Europa-Kommissionen

Husholdningernes forbrug har været en central drivkraft for væksten. Privatforbruget er siden 2015 steget med omkring 2,2 % om året, understøttet af et stærkt arbejdsmarked og støt stigende disponible realindkomster. Ikke desto mindre ligger husholdningernes forbrug set i forhold til deres disponible indkomst under gennemsnittet fra før krisen. Efter krisen haltede privatforbruget efter væksten i den disponible indkomst, eftersom husholdningerne var mere fokuserede på at spare op og nedbringe deres gæld. Siden 2015 har husholdningernes forbrug i forhold til deres disponible indkomst ligget forholdsvis stabilt, samtidig med at deres gæld er fortsat med at falde (se afsnit 3.2).

Investeringerne er navnlig steget kraftigt siden 2012. Investeringer skaber fremdrift i opfyldelsen af målet for bæredygtig udvikling nr. 8 (anstændige jobs og økonomisk vækst). I 2018 udgjorde investeringer 22,0 % af BNP, hvilket er over gennemsnittet for euroområdet på 20,8 % af BNP. Erhvervsinvesteringer har været den vigtigste drivkraft for denne stigning og nåede et historisk højdepunkt på 13,9 % af BNP i 2018. De største bidragydere var fremstillings-, transport- og boligsektoren. De offentlige investeringer lå fortsat relativt højt på 3,5 % af BNP, hvilket er en smule under toppunktet på 3,9 % af BNP i 2014. Husholdningernes investeringer faldt kraftigt efter krisen, men siden 2015 er de steget støt i takt med de stigende boligpriser. De samlede investeringer forventes at falde i 2019, delvis som følge af en negativ basiseffekt fra en større erhvervelse i 2018, som øgede investeringerne. De høje tal for kapacitetsudnyttelsen tyder imidlertid på fortsat, om end moderat vækst i de kommende år.

Den danske vareeksport og industriproduktionen er steget til trods for situationen i andre sammenlignelige lande frem til tredje kvartal 2019. Mens industriproduktionen i Danmark steg med 4,8 %, faldt den med 1,7 % i euroområdet i september 2019 sammenlignet med året før. Den danske vareeksport skønnes at være steget med omkring 9 % i 2019, hvilket er den største stigning i de seneste 25 år. En favorabel erhvervsspecialisering og solide brancheresultater har givet den danske økonomi et boost (afsnit 3.4). Alligevel er den globale afmatning begyndt at påvirke landet, og der er sket en kraftig opbremsning i industriproduktionen, eksporten og investeringsvæksten siden fjerde kvartal 2019. Efter flere år med kraftig vækst forventes det reale BNP at vokse mere moderat med omkring 1,5 % i både 2020 og 2021, hvilket er en smule under potentialet.

Forbruget forventes at være robust. Beskæftigelsesvæksten vil ifølge prognoserne aftage, men den dynamiske lønvækst forventes at understøtte en solid vækst i privatforbruget. Et betydeligt fald i rentesatserne har ført til rekordmange konverteringer af realkreditlån i

2019. Konverteringen af realkreditlån forventes at blive ved med at understøtte forbruget i husholdningerne ved at sænke deres udgifter til gældsafvikling ([6]). Husholdningerne er begyndt at gå efter en længere rentefiksering og dermed et mere forudsigeligt tilbagebetalingsmønster (afsnit 3.2), samtidig med at de derved også får en højere disponibel indkomst (Nationalbanken, 2019a). Privatforbruget understøttes yderligere af en engangstilbagebetaling til husholdningerne af for meget opkrævet ejendomsværdiskat, som udbetales mellem udgangen af 2020 og 2022 (afsnit 3.1). Det offentlige forbrug forventes at stige kraftigere som følge af øgede udgifter til sundhed, uddannelse og transportinfrastruktur.

Til gengæld forventes investeringerne at forblive på et lavt niveau i de kommende år. Den svagere dynamik på boligmarkedet tyder på en mere moderat udvikling i boligbyggeriet fremover. Investeringerne i maskiner og udstyr forventes fortsat kun at stige svagt som følge af de usikre globale økonomiske udsigter. Både eksporten og importen forventes at ligge omkring trendvæksten, og nettoeksportens bidrag til den reale BNP-vækst forventes at være meget beskeden.

Danmarks tilsagn om at blive CO_2-neutral senest i 2050 vil kræve betydelige investeringer. Danmarks ambitiøse klimamålsætning vil kræve offentlige og private investeringer i alle dele af økonomien, især inden for energi, transport og landbrug samt visse andre sektorer. Danmark er allerede et af de EU-lande, der klarer sig bedst med hensyn til udvikling og anvendelse af miljøteknologi. Danske "grønne virksomheder" er i gennemsnit større, mere eksportintensive og mere produktive end de øvrige virksomheder, og Danmark står således stærkt, når det kommer til at nyde de økonomiske fordele ved den grønne omstilling. Den grønne omstilling kan dermed sætte yderligere skub i den økonomiske vækst (afsnit 3.5).

([6]) Gældsbetjeningskvoten faldt fra 22,9 % i 2009 til 15 % i 2019 svarende til knap 10 % af det samlede forbrug.

Potentiel vækst

Den potentielle vækst ([7]) er gradvist blevet styrket og ligger nu stabilt. Siden lavpunktet på 0,8 % mellem 2010 og 2012 steg den potentielle vækst til 1,8 % i 2018. Den største drivkraft for denne vækst er kapitalintensiteten, hvilket afspejler en solid investeringsaktivitet. Den samlede arbejdsproduktivitet ydede et solidt bidrag frem til 2018, men dette forventes at aftage, idet beskæftigelsen ventes at vokse mere moderat i de kommende år. Bidraget fra totalfaktorproduktiviteten, som afspejler, hvor effektivt input fra arbejdskraft og kapital kombineres, forventes at stige og opveje for det lavere bidrag fra kapital og arbejdskraft. Den potentielle vækst ventes derfor at forblive stabil (figur 1.2).

Figur 1.2: **Bidrag til potentiel vækst**

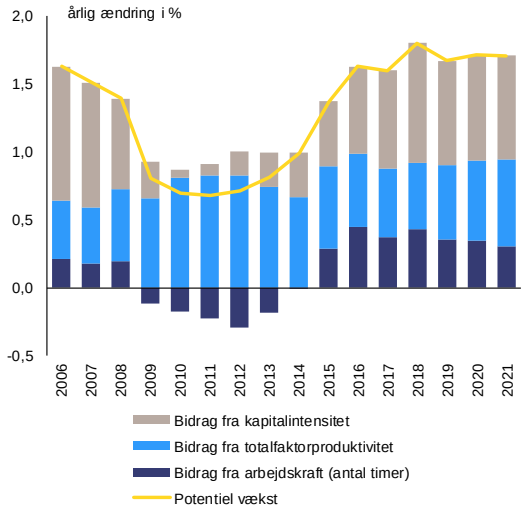

Kilde: Europa-Kommissionen

Efter en lang periode med svag produktivitetsvækst begyndte denne at stige fra og med 2015, men dog ikke i et tempo, der er tilstrækkeligt til at udligne den opståede forskel i forhold til sammenlignelige lande. Totalfaktorproduktiviteten er steget på linje med sammenlignelige lande siden 2013 og er derfor ikke stærk nok til at udligne det produktionsgab, der opstod i 2006. Udviklingen i arbejdsproduktiviteten har en klart branchespecifik

([7]) Potentiel vækst er et skøn over den vækstrate, der er forenelig med en vækst i arbejdskraft, kapital og produktivitet, og hvor løn- og prisudviklingen er stabil.

dimension, idet arbejdsproduktiviteten siden 2000 er steget med 70 % i fremstillingsindustrien, men kun med 18 % i servicesektoren. I lyset af servicesektorens stigende betydning for økonomien er dette med til at trække den samlede produktivitet nedad. Den positive udvikling i arbejdsproduktiviteten i fremstillingssektoren kan navnlig tilskrives stærke resultater i medicinalbranchen (afsnit 3.4.1).

Inflation

Forbrugerpriserne stiger fortsat moderat. Den samlede inflation var ifølge det harmoniserede forbrugerprisindeks (HICP) på 0,7 % i både 2018 og 2019. Inflationen i Danmark har siden 2016 været lavere end inflationen i euroområdet, hvilket primært afspejler lavere stigninger i fødevarepriserne. Mens priserne på varer har udviklet sig fladt siden 2017, falder udviklingen i priser på tjenesteydelser fortsat til trods for en stærk lønvækst (figur 1.3). Inflationen ventes at stige moderat til 1,4 % i 2020 og 1,5 % i 2021, understøttet af bebudede stigninger i tobaksafgifterne.

Figur 1.3: **Prisudvikling — varer og tjenesteydelser**

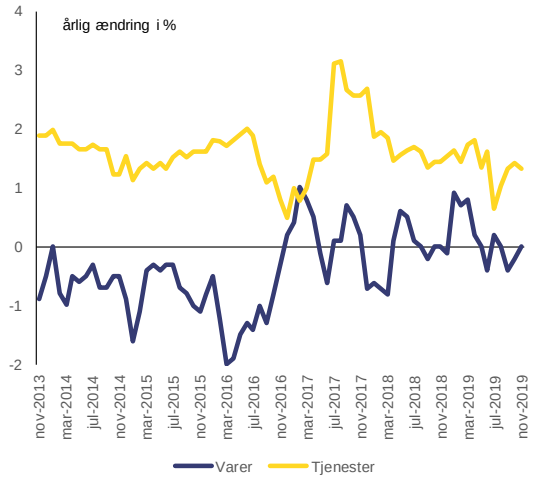

Kilde: Eurostat

Arbejdsmarkedsrelaterede og sociale forhold

Beskæftigelsen stiger fortsat, og arbejdsstyrken er vokset. Beskæftigelsen steg med 1,4 % i 2018. Beskæftigelsesfrekvensen er dermed nået op på 78,2 % og nærmer sig det nationale 2020-mål på 80 %, og den ligger langt over EU-gennemsnittet på 73,2 %. De seneste års udvidelse af arbejdsstyrken kan primært tilskrives en tilstrømning af udenlandske arbejdstagere, som tegner sig for omkring en tredjedel af fremgangen mellem 2013 og 2018, samt at de ældre arbejdstagere blive længere på arbejdsmarkedet som følge af stigninger i tilbagetrækningsalderen i forbindelse med pensionsreformer. Udvidelsen af arbejdsstyrken har understøttet det økonomiske opsving: Uden arbejdsmarkedsreformer og adgang til international arbejdskraft ville BNP-væksten have været ét procentpoint lavere (Danmarks Nationalbank, 2018a). Den private sektor har haft den største beskæftigelsesfremgang, navnlig service- og byggeerhvervene.

Langtidsledigheden i Danmark lå på 1,1 % i 2018 og er blandt de laveste i EU. Den samlede ledighed faldt til 5,1 % i 2018, hvilket er det laveste niveau siden 2008, men forskellen i forhold til EU-gennemsnittet (1,1 procentpoint lavere end EU-gennemsnittet i 2018) er svundet ind i de seneste år. For unge, migranter og personer med handicap ligger beskæftigelsesfrekvensen under gennemsnittet, og der ligger stadig en udfordring i at forbedre beskæftigelsesfrekvenserne for unge og udsatte grupper. Mens antallet af marginaliserede er faldet samlet set, er de personer, der stadig befinder sig i denne gruppe, imidlertid blevet endnu mere marginaliseret, og det er blevet vanskeligere at integrere dem ved hjælp af de sædvanlige politiske hjælpemidler.

Danmark oplever fortsat mangel på arbejdskraft i visse brancher, men situationen lader til at stabilisere sig. Virksomhederne melder om mangel på arbejdstagere inden for bygge- og anlæg, landbrug og tjenesteydelser, hvilket afspejler fortsat stramhed på arbejdsmarkedet. Flaskehalsene på arbejdsmarkedet ventes at blive mindre i takt med den mere moderate vækst i BNP i 2020 og 2021. Flere erhvervsuddannede ville hjælpe med at opfylde arbejdsmarkedets behov, men deltagelsen i disse uddannelser er fortsat lav.

Arbejdsstyrken forventes at blive ved med at vokse, men er ikke lige fordelt på de forskellige erhverv, hvilket kan øge risikoen for kvalifikationsmismatch. Manglen på færdigheder risikerer at blive mere udtalt med den nuværende lave arbejdsløshed. Det er vigtigt at sikre et udbud af arbejdstagere med de rette færdigheder for at løfte produktiviteten gennem bedre udnyttelse af

avanceret teknologi. Det fleksible arbejdsmarked, en vis vækst i arbejdsudbuddet og velfungerende politikker for omskoling af jobsøgende danner imidlertid et godt grundlag for at fremme den nødvendige omflytning af arbejdstagere mellem erhverv. Danmark har truffet flere foranstaltninger til at målrette investeringstiltag inden for den økonomiske politik mod uddannelse og færdigheder (afsnit 2).

Deltagelsen i voksenuddannelse er faldet betydeligt i de seneste år, om end fra et højt niveau. Selv om satsen ligger mere end dobbelt så højt som gennemsnittet for EU (11,1 % i 2018), vækker det forholdsvis kraftige fald fra 31,3 % i 2015 til 23,5 % i 2018 bekymring. Det er uklart. hvad der præcis ligger bag denne udvikling, men det lader til, at arbejdsgiverne i lyset af den høje økonomiske aktivitet og behovet for at sikre forretningskontinuitet er tilbageholdende med at lade deres medarbejdere deltage i uddannelse.

Indikatoren for fattigdom blandt personer i arbejde og risiko for fattigdom eller social udstødelse (AROPE([8])) og indkomstuligheden er fortsat lave. AROPE-satsen lå på 17,4 % i 2018 og ligger dermed fortsat over niveauet før krisen i 2008. For voksne født i udlandet ligger satsen over EU-gennemsnittet og er mere en dobbelt så høj som for personer født i Danmark. I 2018 var andelen af fattige i arbejde (5,4 %) næsten halvt så høj som EU-gennemsnittet (9,2 %), hvilket afspejler relativt høje lønninger. Medianhusstandsindkomsten (enlige) steg til 17 234 EUR i 2018, hvilket er blandt de højeste i EU (gennemsnit på 15 310 EUR). Samtidig lader indkomstuligheden til at være stagneret i de seneste år på et niveau under EU-gennemsnittet.

Beskæftigelsessituationen for nyligt ankomne indvandrere (inklusive flygtninge) er fortsat kritisk, men er blevet bedre. Til gengæld er situationen for dem, der har boet i Danmark i længere tid, uændret. Foruden de skærpede integrationsforanstaltninger, der blev indført i 2016, bl.a. fast track-integrationsuddannelsen (IGU), kan denne udvikling tilskrives den høje økonomiske aktivitet. Der er dog behov for yderligere tiltag for at sikre, at indvandrere, der har boet i Danmark i mere end fem år, integreres på arbejdsmarkedet, navnlig hvad angår kvinder.

Betalingsbalance og konkurrenceevne

Overskuddet på betalingsbalancens løbende poster steg yderligere i 2019. Det vedvarende store overskud skyldes primært en stigende opsparing. Efterhånden som erhvervsinvesteringerne er steget, er virksomhedernes opsparing faldet fra 9 % af BNP i 2014 til 3,2 % af BNP i 2018. Imidlertid har stigende opsparinger i husholdningerne og den offentlige sektor i stor udstrækning opvejet for den faldende opsparing i virksomhederne, og de ventes at understøtte et overskud på betalingsbalancens løbende poster på over 8 % af BNP i de næste par år.

Hvad angår produktionen er det succesfulde danske multinationale selskaber, der driver overskuddet. Blot fem store industrikoncerner tegnede sig for næsten hele overskuddet på betalingsbalancens løbende poster i 2018 (Christensen m.fl., 2018). Overskuddet skyldes hovedsagelig vareeksport, hvoraf en stigende del aldrig krydser den danske grænse, fordi varerne produceres i udenlandske datterselskaber (afsnit 3.4). Overskuddet på betalingsbalancens løbende poster ligger fortsat et godt stykke over det niveau, som underliggende økonomiske faktorer tilsiger, og understøttes af høje pensionsopsparinger ([9]).

Danmarks andel af verdens eksport har været forholdsvis stabil siden 2012. Dette svarer til, hvad der gælder for Sverige og Nederlandene, men overgås af Tysklands solide eksportvækst. To brancher har siden 2015 stået bag mere end 70 % af væksten i den danske eksport (figur 1.4), nemlig kemiske produkter (herunder lægemidler) og maskiner (herunder vindmøller). Den ændrede eksportsammensætning har indtil videre vist sig at være mindre følsom over for den generelle afmatning i de vigtigste handelspartnere og har øget realvæksten i BNP i 2019.

([8]) Fattigdomsrisikosatsen svarer til den andel af befolkningen med en ækvivaleret disponibel indkomst (efter sociale overførsler), der ligger under fattigdomstærsklen, som er fastsat til 60 % af den nationale median for den ækvivalerede disponible indkomst efter sociale overførsler.

([9]) Benchmarket afledes ved simpel lineær regression, som omfatter de vigtigste determinanter for forholdet mellem opsparing og investeringer, herunder underliggende determinanter (demografisk udvikling, ressourcer osv.), politikfaktorer og den globale finansielle situation. Se også Coutinho, Turrini og Zeugner, 2018.

Figur 1.4: **Bidrag til eksportvækst**

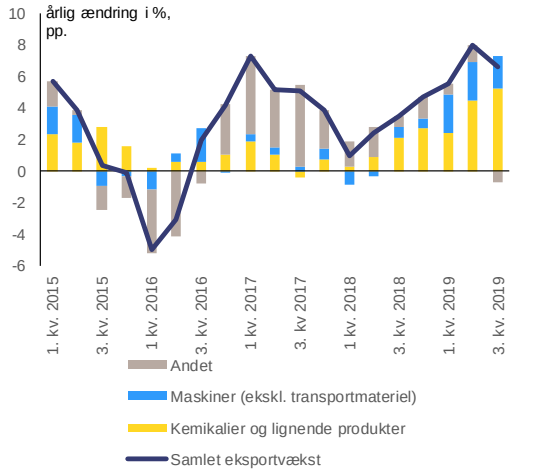

Kilde: Danmarks Statistik

Vedvarende store overskud på betalingsbalancens løbende poster har bidraget til en stigende nettostilling over for udlandet. Nettostillingen over for udlandet er steget fra omtrent balance i 2008 til anslået 64 % af BNP i 2018. Mens overskuddet på de finansielle poster var den største drivkraft bag de seneste stigninger i eksempelvis Tyskland og Nederlandene, kan stigningen for Danmarks vedkommende hovedsagelig tilskrives investeringsindkomst og valutakursreguleringer. En stor del af nettostillingen over for udlandet vedrører aktieinvesteringer. De komponenter, som kan blive omfattet af misligholdelse, eller som delvis kan blive stillet som sikkerhed, er imidlertid fortsat lave og udgør mindre end en tredjedel af nettostillingen over for udlandet i 2018. Den store nettobeholdning af udenlandske aktiver genererer en betydelig investeringsindkomst, som yderligere øger overskuddet på betalingsbalancens løbende poster til et niveau, der ligger over niveauet i sammenlignelige lande (figur 1.5). En betydelig del af den primære indkomst stammer fra medicinalbranchen, som genererer et stort afkast af sine investeringer (Isaksen m.fl., 2016).

Figur 1.5: **Primær indkomst (% af BNP)**

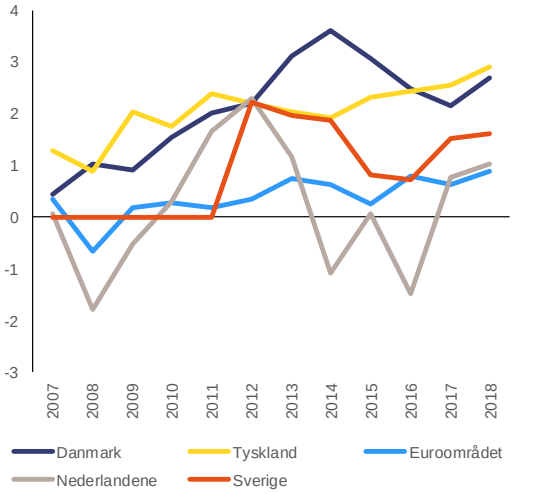

Kilde: Europa-Kommissionen, Macrobond

Tendenserne for Danmarks konkurrenceevne er blandede. Kombinationen af højere lønvækst og lavere arbejdsproduktivitetsvækst har øget enhedslønomkostningerne, som steg med 1,7 % i 2018 sammenlignet med 1,6 % i 2017. Denne udvikling er indtil videre på linje med udviklingen i resten af EU (figur 1.6). De nominelle lønomkostninger pr. ansat er siden 2012 steget hurtigere end arbejdsproduktiviteten. Hvad angår forhold, som ikke er relateret til omkostningskonkurrenceevnen, beror den danske eksport i højere grad på høj- og middelkvalitetsvarer og en favorabel erhvervsspecialisering (se afsnit 3.4).

Figur 1.6: **Ændring i enhedslønomkostninger**

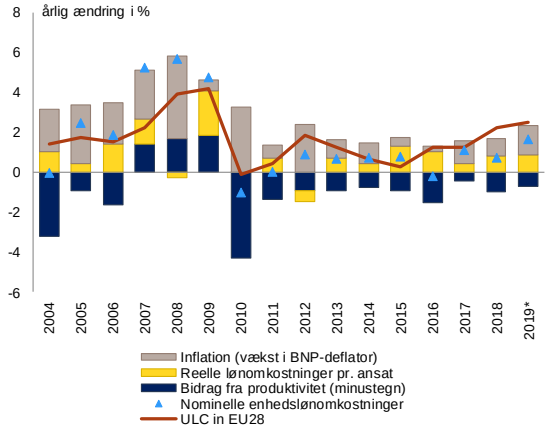

Kilde: Europa-Kommissionen

Risiciene på det indenlandske marked lader på nuværende tidspunkt til at være begrænsede, men flere udviklingstendenser kræver fortsat overvågning. Ledigheden synes at være tæt på sit strukturelle niveau ([10]) i nogle brancher, hvilket skaber et øget pres på arbejdsmarkedet, skønt manglen på arbejdskraft lader til at være lidt mindre udtalt på det seneste (afsnit 3.3). Lønningerne er siden 2016 steget hurtigere end produktiviteten, men dette lader indtil videre til at have haft begrænset indvirkning på konkurrenceevnen (afsnit 3.4). Boligpriserne er en anelse overvurderede, og husholdningernes gæld overstiger både de prudentielle benchmarks og benchmarksene baseret på de underliggende økonomiske forhold, selv om der er truffet adskillige politiske foranstaltninger til at styrke modstandsdygtigheden i den danske finanssektor og husholdningerne (afsnit 3.2).

Pengepolitik

Nationalbankens indlånsrente har været næsten konstant negativ siden 2012, den længste periode blandt alle EU-lande. Danmark er det eneste land i ERM II og fastholder en centralkurs over for euro på 7,46038 DKK med en snæver udsvingsmargen på ±2.25 %. Efter at Den Europæiske Centralbank (ECB) sænkede de pengepolitiske renter med 0,10 procentpoint i september 2019, sænkede Danmarks Nationalbank også sin indskudsbevisrent med 0,10 procentpoint. Rentespændet mellem Danmarks Nationalbank og ECB har været uændret -0,25 procentpoint siden marts 2016. Rentesænkningen bringer de danske satser tilbage på samme niveau som før den sidste renteændring i januar 2016.

Finanssektoren

De danske banker er generelt velkapitaliserede og er fortsat rentable i en vanskelig situation med lave renter. Negative afkast og rentesatser begynder at blive mere almindelige i den danske økonomi og påvirker en stigende del af indlånene, inklusive husholdningernes. Myndighederne har indført et krav om, at bankerne gradvist skal øge den kontracykliske kapitalbuffer, hvilket vil øge deres modstandsdygtighed over for konjunkturbestemte risici (afsnit 3.2).

Dynamikken på det danske boligmarked er aftaget i de seneste kvartaler. Denne opbremsning er bredt baseret og foregår på tværs af regioner og boligkategorier. Det har givet sig udslag i svagere stigende boligpriser samt mindre nybyggeri og færre udstedelser af byggetilladelser siden 2016. Mange låntagere udnytter situationen med historisk lave renter til at optage nye lån eller konvertere eksisterende lån til lån til fast rente med afdrag, hvilket øger deres modstandsdygtighed over for indtægts- og rentechok. Det stigende antal af disse mindre risikable lån er også tegn på, at de makroprudentielle og adfærdsregulerende krav til bankerne, som de danske myndigheder har indført i de seneste år, har båret frugt (afsnit 3.2).

Gælden i de danske husholdninger falder fortsat, og selv om den stadig er høj, modsvares den af betydelige formuer. Husholdningernes gæld faldt fra 124,9 % af BNP i 2018 til forventede 113,5 % i 2019, og den skønnes nu at ligge 2,4 gange over den disponible bruttoindkomst. Husholdningernes store bruttogæld modsvares af betydelige aktiver, hvilket indebærer en komfortabel solvensposition. De danske husholdninger er ikke desto mindre sårbare over for visse negative økonomiske chok på grund af likviditetsmismatch på deres balancer, selv om andelen af gæld til variabel rente, som er mest udsat for rentechok, falder. De danske husholdninger har en af de højeste gældsbetjeningskvoter i EU, og til trods for den seneste positive udvikling udgjorde afdragsfrie lån til variabel rente, som er mest sårbare over for chok, stadig en stor del af den samlede lånemasse.

Offentlige finanser

Danmark forventes at have opbygget et betydeligt overskud på statsfinanserne på 2,2 % af BNP i 2019. Det store overskud afspejler betydelige indtægter fra beskatningen af pensionsafkast, som beløber sig til knap 2 % af BNP takket være særlig stærke værdireguleringer af obligationer og aktier i pensionskasserne (figur 1.7). Statens finanser har mere generelt nydt godt af lave konjunkturbestemte udgifter og et højt skatteprovenu. Volatile indtægtsposter, og navnlig pensionsafkastskatten, medfører store udsving i de offentlige finanser.

([10]) Eftersom både den arbejdsløshed, som ikke får lønningerne til at stige (NAWRU), og den aktuelle arbejdsløshed ligger på 4,8 % af arbejdsstyrken i 2019.

Figur 1.7: **Indtægter fra pensionsafkastskat og 10-årig statsobligationsrente**

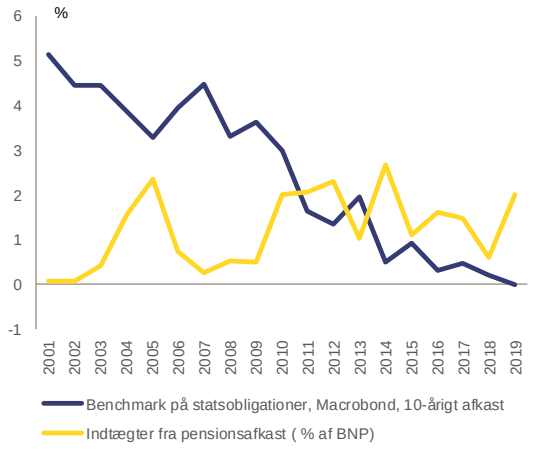

Kilde: Macrobond

Budgetstillingen forventes at normalisere sig i de næste par år for at blive omtrent neutral i 2021. Det skyldes delvis en forventet normalisering af indtægterne fra pensionsafkastskatten samt en lidt mindre gunstig konjunktursituation. Faldet i den samlede saldo påvirkes også af tilbagebetalingen af den for meget opkrævede ejendomsværdiskat mellem 2020 og 2022, som i alt anslås at beløbe sig til omkring 18,5 mia. DKK (0,8 % af BNP).

Den strukturelle offentlige budgetsaldo forventes at blive forringet i de næste par år, men vil forblive positiv. Den konjunkturjusterede budgetsaldo forventes at falde fra omkring 2 % af BNP til omkring 0,2 % af BNP i 2021, hvilket ikke mindst afspejler ovennævnte normalisering af indtægterne fra pensionsafkastskatten.

Målene for bæredygtig udvikling

Danmark klarer sig godt med hensyn til FN's mål for bæredygtig udvikling inden for ligestilling, uddannelse og institutioner. Danmark scorer fremragende inden for alle indikatorer vedrørende mål for bæredygtig udvikling nr. 1 (afskaf fattigdom), nr. 5 (ligestilling mellem kønnene) og nr. 10 (mindre ulighed). Danmark klarer sig også pænt inden for mål nr. 8 (anstændige jobs og økonomisk vækst), hvor det er et af de bedst præsterende lande. Det klarer sig også pænt inden for mål nr. 4 (kvalitetsuddannelse). Hvad angår mål nr. 16 (fred, retfærdighed og stærke institutioner) klarer Danmark sig særlig pænt og ligger meget højt på verdensplan med hensyn til opfattet korruptionsniveau. Danmark klarer sig pænt med hensyn til ren energi til overkommelig pris (mål nr. 7). Imidlertid er Danmarks resultater inden for kvalitetsuddannelse (mål nr. 4) på tilbagegang, selv om niveauet er tilfredsstillende ([11]). Danmark nyder høj uafhængighed på energiområdet, navnlig som følge af den meget store andel af vedvarende energi. Til gengæld klarer Danmark sig kun gennemsnitligt med hensyn til drivhusgasemissioner pr. indbygger (mål nr. 13, klimaindsats). Hvad angår mål nr. 9 (industri, innovation og infrastruktur) ligger Danmark nr. 1 blandt alle EU-medlemsstaterne med hensyn til antal beskæftigede inden for F&U ud af den aktive befolkning. Hvad angår mål nr. 15 (livet på land) indebærer de intensivt udnyttede landbrugsarealer i Danmark, at landet har et meget lille skovområde i forhold til den samlede landmasse. Hvad angår affaldsproduktion og genanvendelse ligger Danmark stort set inden for EU-gennemsnittet (mål nr. 11, bæredygtige byer og lokalsamfund, og mål nr. 12, ansvarligt forbrug og produktion).

([11]) Det europæiske semester kan inden for rammerne af dets retsgrundlag bidrage til at styre de nationale økonomi- og beskæftigelsespolitikker i en retning, der understøtter opfyldelsen af FN's mål for bæredygtig udvikling, ved at fremskridtene overvåges, og der sikres større samordning af indsatserne på nationalt plan. Denne rapport indeholder en forstærket analyse og overvågning af målene for bæredygtig udvikling. Et nyt bilag (bilag E) indeholder en statistisk vurdering af udviklingen i Danmark i løbet af de seneste fem år med hensyn til målene for bæredygtig udvikling og bygger på Eurostats sæt af indikatorer for disse mål.

Tabel 1.1: **Økonomiske, finansielle og sociale nøgleindikatorer**

Økonomiske og finansielle nøgleindikatorer - Danmark

						prognose		
	2004-07	2008-12	2013-16	2017	2018	2019	2020	2021
Realt BNP (årlig ændring)	2,5	-0,4	2,0	2,0	2,4	2,1	1,5	1,5
Potentiel vækst (årlig ændring)	1,4	0,9	1,2	1,6	1,8	1,7	1,7	1,7
Privatforbrug (årlig ændring)	3,3	-0,3	1,5	1,6	2,6	.	.	.
Offentligt forbrug (årlig ændring)	1,6	1,6	0,9	1,0	0,4	.	.	.
Faste bruttoinvesteringer (årlig ændring)	5,8	-3,6	4,8	3,0	5,4	.	.	.
Eksport af varer og tjenester (årlig ændring)	6,2	1,0	3,1	4,6	2,4	.	.	.
Import af varer og tjenester (årlig ændring)	9,5	0,5	3,4	4,3	3,6	.	.	.
Bidrag til BNP-vækst:								
Indenlandsk efterspørgsel (årlig ændring)	3,2	-0,5	1,9	1,6	2,5	.	.	.
Lagre (årlig ændring)	0,3	-0,2	0,1	-0,1	0,3	.	.	.
Nettoeksport (årlig ændring)	-1,0	0,3	0,1	0,5	-0,4	.	.	.
Bidrag til potentiel BNP-vækst:								
Arbejdskraft (timer) (årlig ændring)	0,2	-0,1	0,1	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3
Kapitalintensitet (årlig ændring)	0,8	0,3	0,4	0,7	0,9	0,8	0,8	0,8
Totalfaktorproduktivitet (årlig ændring)	0,5	0,7	0,6	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6
Outputgab	2,4	-2,4	-1,8	0,0	-0,3	0,0	-0,2	-0,3
Ledighedsprocent	4,5	6,7	6,7	5,8	5,1	4,9	4,8	4,7
BNP-deflator (årlig ændring)	2,4	2,2	0,7	1,1	0,8	1,5	1,8	1,9
Harmoniseret forbrugerprisindeks (HICP, årlig ændring)	1,5	2,4	0,3	1,1	0,7	0,7	1,4	1,5
Nominelæle lønomkostninger pr. ansat (årlig ændring)	3,4	2,6	1,5	1,6	1,7	2,3	2,7	3,0
Arbejdsproduktivitet (faste priser, beskæftiget, årlig ændring)	1,1	0,6	1,0	0,4	1,0	.	.	.
Enhedslønomkostninger (hele økonomien, årlig ændring)	2,3	2,0	0,5	1,1	0,7	1,6	2,0	2,1
Reale enhedslønomkostninger (årlig ændring)	0,0	-0,2	-0,2	0,0	-0,1	0,2	0,3	0,2
Real effektov valutakurs (enhedslønomkostninger, årlig ændring)	1,4	-0,7	-0,1	1,4	0,4	-1,8	-0,5	0,2
Real effektiv valutakurs (HICP, årlig ændring)	-0,2	-0,7	-0,2	0,5	1,1	-1,7	-0,9	-0,5
Husholdningernes nettoopsparingskvote (nettoopsparing i % af disponibel nettoindkomst)	-2,7	-0,1	2,2	6,6	6,6	.	.	.
Private kreditstrømme, konsolideret (% af BNP)	17,5	5,3	0,7	1,4	3,5	.	.	.
Privat sektors gæld, konsolideret (% af BNP)	192,3	224,0	212,6	202,7	198,3	.	.	.
heraf i husholdninger, konsolideret (% af BNP)	116,5	136,5	130,2	127,6	124,7	.	.	.
heraf i ikke-finansielle selskaber, konsolideret (% af BNP)	74,8	86,8	82,1	74,8	73,4	.	.	.
Misligholdt bruttogæld (% af samlede gældsinstrumenter og samlede lån og forskud) (2)	.	2,9	4,1	2,6	2,3	.	.	.
Selskaber, nettoudlån (+) eller nettolåntagning (-) (% af BNP)	3,6	7,8	7,7	4,4	4,5	3,1	4,2	4,6
Selskaber, overskud af produktion, brutto (% af BNP)	22,7	22,3	24,1	24,2	24,4	23,1	23,5	23,6
Husholdninger, nettoudlån (+) eller nettolåntagning (-) (% af BNP)	-4,8	-1,0	0,7	1,9	2,0	1,7	1,9	2,1
Deflateret boligprisindeks (årlig ændring)	11,1	-6,0	6,1	3,2	3,5	.	.	.
Boliginvesteringer (% af BNP)	6,2	4,3	4,0	4,7	4,9	.	.	.
Betalingsbalancens løbende poster (% af BNP)	3,0	5,2	8,2	7,8	7,0	6,9	6,5	6,5
Handelsbalance (% af BNP)	4,2	5,5	6,8	7,0	6,0	.	.	.
Bytteforhold, varer og tjenester (årlig ændring)	0,4	0,6	0,7	-0,2	-0,9	0,2	0,2	0,2
Kapitealposter (% af BNP)	0,1	0,1	-0,1	0,0	0,0	.	.	.
Nettostilling over for udlandet (% af BNP)	-0,8	14,5	41,6	55,4	64,4	.	.	.
NENDI - NIIP ekskl. ikke-misligholdelige instrumenter (% af BNP) (1)	-25,6	-18,5	8,3	18,9	16,2	.	.	.
Passiver over for udlandet ekskl. misligholdelige instrumenter (% af BNP)	139,7	163,7	168,0	160,7	146,5	.	.	.
Eksportresultater ift. udviklede lande (ændring i % over 5 år)	3,2	-1,1	-8,6	-1,7	-3,5	.	.	.
Eksportmarkedsandele, varer og tjenester (årlig ændring)	-1,6	-3,8	0,6	-1,2	-0,4	2,6	-1,3	-1,5
Nettotilstrømning af direkte udenlandske investeringer (% af BNP)	1,8	2,1	1,9	1,8	-0,2	.	.	.
Offentlig saldo (% af BNP)	4,3	-1,6	-0,3	1,7	0,8	2,2	0,5	0,0
Strukturel saldo (% af BNP)	.	.	-0,7	1,7	1,0	2,1	1,4	0,2
Offentlig bruttogæld (% af BNP)	35,1	41,4	41,3	35,5	34,2	33,0	32,3	31,7
Skattekvote (%) (3)	48,2	46,3	47,8	46,8	45,9	46,7	44,9	44,1
Skattekvote for en enlig, der tjener en gennemsnitlig løn (%) (4)	38,6	36,8	35,8	35,8	35,4	.	.	.
Skattekvote for en enlig, der tjener 50 % af en gennemsntlig løn (%) (4)	33,4	32,0	31,0	31,0	30,3	.	.	.

Kilde: (1) Nettostilling overfor udlandet ekskl. direkte investeringer og aktieporteføljе.
(2) Nationale bankkoncerner og selvstændige banker, udenlandsk kontrollerede datterselskaber (EU og ikke-EU) samt udenlandsk kontrollerede filialer (EU og ikke-EU).
(3) Indikatoren for skattekvoten omfatter imputerede bidrag til sociale ordninger og er derfor forskellig fra den, der benyttes i afsnittet om beskatning.
Kilde: Eurostat og ECB pr. 12.12.2019, i det omfang tallene er tilgængelige; Europa-Kommissionen for så vidt angår prognosetal (vinterprognose 2019).

2. FREMSKRIDT MED DE LANDESPECIFIKKE HENSTILLINGER

Siden det europæiske semester blev indledt i 2011, er der for 97 % af alle landespecifikke henstillinger, der er blevet rettet til Danmark siden 2011, som minimum registreret "visse fremskridt". Der er kun konstateret "begrænsede" eller "ingen" fremskridt for 3 % af de landespecifikke henstillinger (figur 2.1). Der er gjort væsentlige fremskridt og opnået fuld implementering inden for navnlig de offentlige finanser, arbejdsmarkedspolitikken og finanssektoren.

Figur 2.1: **Implementering d.d. af landespecifikke henstillinger fra 2011-2019**

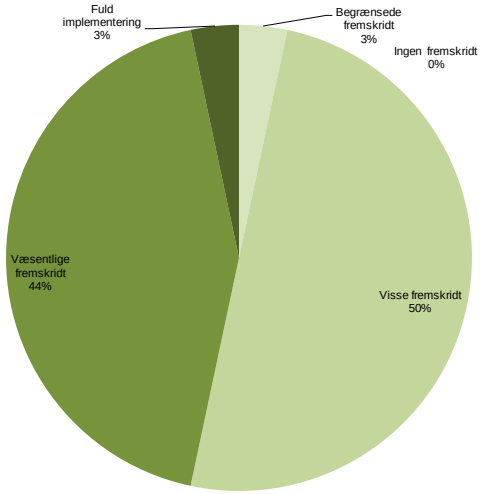

(1) Den overordnede vurdering af de landespecifikke finanspolitiske henstillinger omfatter ikke overholdelse af stabilitets- og vækstpagten.
(2) Årlig vurdering for 2011: Forskellige vurderingskategorier.
(3) Ved den flerårige vurdering ses der på henstillingernes implementeringsniveau fra de først blev vedtaget og frem til landerapporten 2020.

Kilde: Europa-Kommissionen

Danmark foretog i overensstemmelse med henstillingen fra 2011 en rettidig og varig korrektion af det uforholdsmæssigt store underskud i 2013 og har siden styrket den finanspolitiske ramme. Danmark har fra og med 2014 indført retligt bindende flerårige udgiftslofter på alle tre forvaltningsniveauer (dvs. staten, regionerne og kommunerne). Princippet om "følg-eller-forklar" blev føjet til det finanspolitiske rammeværk i 2016, så de nationale regler nu er i overensstemmelse med finanspagten. Siden 2016 har Danmarks strukturelle saldo konsekvent været mere positiv end den mellemfristede målsætning på -0,5 % af BNP.

Arbejdsmarkedet og uddannelsessystemet var genstand for landespecifikke henstillinger mellem 2011 og 2014 og i 2019. Arbejdsudbuddet på længere sigt, beskæftigelsesegnetheden for personer på kanten af arbejdsmarkedet og kvaliteten af uddannelsessystemet var genstand for landespecifikke henstillinger mellem 2011 og 2014. Som reaktion på henstillingerne blev der i denne periode gennemført adskillige arbejdsmarkeds-, pensions- og uddannelsesreformer samt reformer på det sociale område. Siden da er situationen på arbejdsmarkedet blevet forbedret, og antallet af personer på overførselsindkomst er faldet. Selv om manglen på arbejdskraft har været mindre udtalt i den seneste tid, udgør den stadig en udfordring. Det er vigtigt at sikre et udbud af arbejdstagere med de rette kvalifikationer for at løfte produktiviteten og fremme bæredygtig og inklusiv vækst. De uddannelsesmæssige resultater for børn med indvandrerbaggrund er fortsat en udfordring. I 2019 henstillede Rådet derfor til Danmark at målrette investeringstiltag inden for den økonomiske politik mod uddannelse og færdigheder.

Boligmarkedet og finanssektoren var genstand for landespecifikke henstillinger i 2011 og 2012. Som reaktion på henstillingerne har de danske myndigheder gennemført adskillige prudentielle foranstaltninger på makro- og mikroplan for at værne om den finansielle stabilitet og begrænse risikabel låntagning. Selv om der ikke har været landespecifikke henstillinger på området siden 2013, overvåger Europa-Kommissionen udviklingen nøje. De danske myndigheder er fortsat med at gennemføre foranstaltninger hvert år siden da. De seneste foranstaltninger omfatter en systemisk risikobuffer for seks systemisk vigtige banker, en reduktion af rentefradraget på realkreditlån, en begrænsning af mulighederne for risikabel låntagning og aktiveringen af en kontracyklisk kapitalbuffer. En reform fra 2017 skal knytte ejendomsskatterne til ejendommenes faktiske værdi i 2021, hvilket vil hjælpe med at udligne de regionale forskelle i boligpriser, men det nye vurderingssystem, som skal ligge til grund for ejendomsskattereformen, er blevet forsinket.

Tabel 2.1: **Oversigt over vurderingen af de landespecifikke henstillinger (*)**

Danmark	**Overordnet vurdering af fremskridt med de landespecifikke henstillinger fra 2019: Visse fremskridt**
Landespecifik henstilling nr. 1: *Målrette investeringstiltag inden for den økonomiske politik mod uddannelse og færdigheder, forskning og innovation for at udvide innovationsgrundlaget, så det omfatter flere virksomheder, samt mod bæredygtig transport for at afhjælpe trafiktætheden på vejene.*	**Visse fremskridt**: • Visse fremskridt inden for uddannelse og færdigheder. • Begrænsede fremskridt inden ofr forskning og innovation for at udvide innovationsgrundlaget, så det omfatter flere virksomheder. • Visse fremskridt inden for bæredygtig transport for at afhjælpe trafiktætheden på vejen.
Landespecifik henstilling nr. 2: *Sikre et effektivt tilsyn og håndhævelse af reglerne om bekæmpelse af hvidvask af penge.*	**Visse fremskridt:** • Væsentlige fremskridt inden for nye lovgivningsmæssige foranstaltninger. • Visse fremskridt inden for tilsyn og håndhævelse af reglerne om bekæmpelse af hvidvask af penge. • Visse fremskridt med at øge budgettet og ansætte mere personale.

Kilde: Europa-Kommissionen
(*) Vurderingen af henstilling nr. 1 tager ikke hensyn til bidrag fra EU's samhørighedsfonde i 2021-2027. Den lovgivning, der ligger til grund for programmeringen af EU's samhørighedsfonde for perioden 2020-2027, er endnu ikke blevet vedtaget af medlovgiverne, idet der bl.a. fortsat afventes en aftale om den flerårige finansielle ramme.

Styrkelse af konkurrencen og produktiviteten har været genstand for landespecifikke henstillinger mellem 2011 og 2018. De danske myndigheder har taget flere gradvise skridt til at imødegå disse udfordringer. Eksempelvis har Folketinget vedtaget reformer af tjenestemarkederne, som bl.a. omfatter en lempelse af planloven samt foranstaltninger til at øge konkurrencen i taxibranchen og på realkreditmarkedet. Bygningsreglementet er blevet ændret, og Danmark har også fortsat implementeringen af forsyningsstrategien. Set over en længere tidshorisont har Danmark gjort tilfredsstillende fremskridt, og de landespecifikke henstillinger på dette område blev derfor opgivet i 2019.

Forskning og udvikling var genstand for landespecifikke henstillinger i 2016 og 2019. Selv om de samlede udgifter til forskning og udvikling ligger højt i Danmark, er dette ikke blevet omsat til øget produktivitetsvækst. I 2016 blev det henstillet til Danmark at øge samarbejdet mellem virksomheder og universiteter. Danmark har gjort tilstrækkelige fremskridt på området takket være en række foranstaltninger, som bl.a. består i at give forsknings- og teknologiorganisationer en mere fremtrædende rolle og at oprette en innovationsfond, som støtter investeringer og langsigtede projekter/partnerskaber. Alligevel forbliver forsknings- og innovationsaktiviteten koncentreret i få store virksomheder og fonde primært inden for medicinalindustrien og den bioteknologiske sektor. Derfor henstillede Rådet i 2019 til Danmark at udvide innovationsgrundlaget til at omfatte flere virksomheder.

Danmark har gjort visse fremskridt ([12]) med hensyn til at implementere de landespecifikke henstillinger fra 2019 (se tabel 2.1)**.**

[12] Oversigtstabellen i bilag A indeholder nærmere oplysninger om de fremskridt, der er gjort, og de foranstaltninger, der er truffet, med hensyn til at

Danmark har truffet foranstaltninger til at målrette investeringstiltag inden for den økonomiske politik mod uddannelse og færdigheder. Finansloven for 2020 omfatter en markant stigning i de offentlige udgifter til folkeskolen. Samtidig blev der ved en bred politisk aftale (oktober 2019) øremærket 102 mio. DKK til initiativer rettet mod opkvalificering af ufaglærte. Disse initiativer bør hjælpe med at rette op på den branchespecifikke mangel på arbejdskraft. Alligevel er der fortsat behov for at tilskynde de unge til at vælge en erhvervsuddannelse og øge kvalifikationsniveauet hos personer på kanten af arbejdsmarkedet.

Forskningen inden for klimateknologi styrkes markant med finansloven for 2020, med der nævnes ingen specifikke foranstaltninger til at udvide innovationsgrundlaget og inddrage flere virksomheder. Forskningsreserven for 2020 er blevet øget med 38 % i forhold til det oprindeligt tænkte niveau, så den nu lyder på 1 925 mio. DKK. Der er afsat yderligere 1 mia. DKK til grøn forskning i 2020, så det samlede budget nu udgør 2,3 mia. DKK. Midlerne vil bl.a. gå til omstilling i landbruget, miljøvenlig transport og bæredygtige byer. Formålet med forøgelsen af F&U-budgettet er at bidrage til målsætningen om at nedbringe drivhusgasemissionerne med 70 % i 2030, og det vil give små og mellemstore virksomheder nye muligheder for at deltage i klimarelaterede F&U-aktiviteter.

Bæredygtig transport er en af regeringens hovedprioriteter. Regeringen har fremlagt en særlig transportplan, som skal løse trængselsproblemerne i de mest belastede områder, navnlig omkring Storkøbenhavn og Lillebælt. Regeringen har også taget skridt til at udbrede ERMTS-signalet på de danske jernbaner, hvilket er en forudsætning for hyppigere afgange og yderligere elektrificering af jernbanenettet. I oktober 2019 annoncerede regeringen, at den vil forhandle en aftale om infrastrukturinvesteringer. Denne plan skal ses i lyset af Danmarks overordnede ambitioner på klima- og miljøområdet. En del af planen imødegår trængselsproblemerne på vejen gennem investeringer i offentlig transport og cykling. Samtidig har regeringen annonceret en plan om at udfase salget af nye traditionelle diesel- og benzinbiler fra og med 2030. Den har desuden nedsat en kommission for grøn omstilling, som skal fremme salget af elbiler ([13]).

Danmark har gjort visse fremskridt med at efterleve den landespecifikke henstilling fra 2019 vedrørende hvidvask af penge. Danmark har over en relativt kort periode truffet adskillige vigtige lovmæssige foranstaltninger. Den nye hvidvasklov trådte i kraft i januar 2020 og gennemfører fjerde og femte hvidvaskdirektiv. Det vides endnu ikke, om de nyligt gennemførte politiske foranstaltninger er effektive. Danmark har gjort visse fremskridt med hensyn til tilsynet med og håndhævelsen af reglerne om bekæmpelse af hvidvask. Finanstilsynet har øget sin tilsynskapacitet, men der skal gøres mere. Der er blevet udarbejdet analyseredskaber og tilsynsmanualer, men de er endnu ikke taget i brug. Der skal stadig søges om og opnås en opgradering med hensyn til de af Den Finansielle Aktionsgruppes standarder, som er relevante for tilsynet med de finansielle institutioner med hensyn til hvidvask. Regeringen har hævet Hvidvasksekretariatets (Danmarks finansielle efterretningsenhed) og Finanstilsynets budgetter for at styrke deres tilsynskapacitet. Finanstilsynet har oprettet en hvidvaskafdeling og har øget sit mandskab på området med tæt på 50 % i 2019.

implementere de politiske anbefalinger i hver enkelt landespecifik henstilling. Den overordnede vurdering omfatter ikke en vurdering af overensstemmelsen med stabilitets- og vækstpagten.

([13]) Den skal efter planen foretage en delrapportering inden midten af 2020 og endelig rapportering inden udgangen af 2020.

Boks 2.1: EU-FONDE OG -PROGRAMMER TIL HÅNDTERING AF STRUKTURELLE UDFORDRINGER OG FREMME AF VÆKST OG KONKURRENCEEVNE I DANMARK

Danmark modtager støtte fra EU. Under den nuværende flerårige finansielle ramme er der afsat et beløb på 810 mio EUR til Danmark inden for rammerne af samhørighedsfondene([1]). Ved udgangen af 2019 var der blevet tildelt omkring 749 mio. EUR (omkring 92 % af det samlede planlagte beløb) til specifikke projekter, og udvalgte projekter havde brugt 284 mio. EUR([2]), hvilket tyder på en gennemførelse, der ligger under EU-gennemsnittet.

EU-midlerne under samhørighedspolitikken bidrager også til at afhjælpe strukturelle udfordringer i Danmark. Inden for rammerne af de danske samhørighedspolitiske programmer er der afsat EU-midler på 156 mio. EUR til intelligent vækst, 41 mio. EUR til bæredygtig vækst og 203 mio. EUR til inklusiv vækst. I 2019 blev der efter resultatgennemgangen([3]) stillet 28 mio. EUR til rådighed til prioriteter, hvor delmålene er nået.

EU-midlerne under samhørighedspolitikken bidrager til omlægningen af den danske økonomi ved at fremme vækst og beskæftigelse gennem investeringer i bl.a. forskning, teknologiudvikling og innovation, virksomheders konkurrenceevne, beskæftigelse og arbejdsmobilitet. Der var allerede truffet afgørelser om at yde støtte til 5 900 virksomheder, og de igangværende projekter ventes at føre til etableringen af mere end 1 100 nye innovative virksomheder. ESI-fondene forventes også at bidrage til at nedbringe drivhusgasemissionerne med 50 400 ton CO_2([2]). Den Europæiske Socialfond har bl.a. været målrettet mod opkvalificering og omskoling af marginaliserede personer (herunder indvandrere) i Danmark gennem støtte til omfattende og joborienterede programmer for voksenuddannelse og livslang læring. Omkring 2 750 personer har deltaget i sådanne programmer. Det overordnede formål er at øge den sociale inklusion gennem adgang til uddannelse og beskæftigelse og dermed fremme økonomisk vækst.

Den Europæiske Landbrugsfond for Udvikling af Landdistrikterne (ELFUL) støtter Danmark med 909 mio. EUR til projekter om konkurrenceevne, bæredygtig forvaltning af naturen og klimaet og en afbalanceret udvikling af økonomien i landdistrikterne. I 2018 havde ELFUL ydet investeringsstøtte til omstruktureringen og moderniseringen af mere end 450 landbrugsbedrifter samt støtte til uddannelse af mere end 34 000 personer inden for land- og skovbrug. Derudover er omkring 250 000 hektar landbrugs- og skovarealer (omkring 8 %) omfattet af forvaltningskontrakter med henblik på at fremme kulstofbinding og -lagring. Over 50 % af befolkningen i landdistrikterne var omfattet af lokale udviklingsstrategier.ELFUL stiller i alt 1,2 mia. EUR til rådighed, mens Den Europæiske Hav- og Fiskerifond (EHFF) stiller i alt 308 mio. EUR til rådighed (inklusive national medfinansiering for begge). Danmark er også omfattet af andre EU-programmer såsom Connecting Europe, som har afsat EU-midler på 824 mio. EUR til specifikke projekter vedrørende strategiske transportnet, og Horisont 2020, som har afsat 1,2 mia. EUR (inklusive støtte på omkring 241 mio. EUR til 388 SMV'er).

EU-fondene investerer allerede i foranstaltninger, der stemmer overens med målene for bæredygtig udvikling. I Danmark støtter de europæiske struktur- og investeringsfonde 9 ud af de 17 mål, og op mod 93 % af udgifterne bidrager til opfyldelsen heraf.

([1]) Den Europæiske Fond for Regionaludvikling og Den Europæiske Socialfond.
([2]) https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/DK
([3]) Bestemmelserne om resultatgennemgangen er fastlagt i artikel 22 i forordning (EU) nr. 1303/2013, i henhold til hvilken 5-7 % af de samlede tildelte midler frigives til de programprioriteter, hvor delmålene er opfyldt. Beløbet omfatter national medfinansiering.

3. REFORMPRIORITETER

3.1 OFFENTLIGE FINANSER OG BESKATNING

Gældsholdbarhedsanalyse og finanspolitiske risici

Danmarks offentlige finanser er sunde og kun forbundet med begrænsede risici for holdbarheden. Europa-Kommissionens vurdering af de offentlige finansers holdbarhed på kort, mellemlang og lang sigt, navnlig i lyset af befolkningens aldring, antyder, at holdbarhedsrisiciene fortsat er lave for alle tidshorisonter ([14]). Den danske statsgæld udgjorde 33,8 % af BNP i 2018 og er lav i sammenligning med de fleste medlemsstater. Gældskvoten har de seneste år fulgt en nedadgående trend, som ventes at fortsætte på mellemlang sigt for at nå 15,4 % af BNP i 2030 (Kommissionens referencescenario under antagelse af en uændret politik). En ændring af modellen for finansiering af almene boliger kan imidlertid medføre, at bruttogælden nedbringes langsommere (scenariet i konvergensprogrammet).

Den finanspolitiske ramme

Danmark har en stærk finanspolitisk ramme. Budgetloven fastsætter lofter for Danmarks offentlige underskud. Den er resultatet af gennemførelsen af finanspagten i Danmark og indeholder et krav om, at de danske offentlige finanser skal leve op til et tilsvarende niveau for finansdisciplin. Selv om der på lokalt og regionalt plan er stor selvbestemmelse over beskatning og udgifter, har Danmark udviklet et system til at sikre, at den finanspolitiske kurs overholdes på alle forvaltningsniveauer. Alligevel har Det Økonomiske Råd, i sin egenskab af Danmarks finanspolitiske vagthund (se nedefor), konstateret, at kommunerne ikke har overholdt udgiftslofterne mellem 2013 og 2018. Med undtagelse af 2018 blev dette imidlertid mere end opvejet af et lavere statsligt forbrug. Hvad angår 2019 lader reglerne til at være blevet overholdt på statsniveau.

Danmark har en uafhængig finanspolitisk institution. Det Økonomiske Råd er en uafhængig finanspolitisk institution, der foretager analyser af effektiviteten og virkningerne af den økonomiske politik. Det omfatter analyser af, hvordan skatter, overførsler og offentlige tjenester påvirker adfærden hos andre økonomiske aktører. Det foretager dog ikke egentlige udgiftsanalyser. Flytningen til Horsens i 2018 har haft nogle negative personalemæssige konsekvenser og har skabt forsinkelser i udgivelsen af rapporter.

Beskatning

Danmarks skatteindtægters andel af BNP er høj sammenlignet med resten af EU. Med en andel på 45,9 % af BNP i 2018 er den danske indtægtskvote en af de højeste blandt alle EU-medlemsstaterne. Danmark har dog registreret det største fald blandt alle EU-medlemsstaterne, idet skattekvoten faldt fra 46,8 % af BNP i 2017 til 45,9 % af BNP i 2018. Den danske skattekvote falder således fortsat moderat, om end det er fra et relativt højt udgangspunkt.

De skattemæssige fordele ved gældsstiftelse ansporer til boligejerskab. Det danske skattesystem giver mulighed for at fradrage renteudgifter på realkreditlån, hvilket skaber et incitament for husholdningerne til at optage lån. Den skattemæssige fordel i form af rentefradraget er en af årsagerne til de danske husholdningers store bruttogæld. Med en gæld på omkring 113,5 % af BNP er gældsniveauet i de danske husholdninger det højeste blandt alle EU-medlemsstaterne, skønt denne gæld skal ses i lyset af udsigterne til langt større (men yderst illikvide) finansielle aktiver i form af navnlig fast ejendom og pensionsopsparinger (se også afsnit 3.2).

Skatteudgifter som følge af rentefradraget giver anledning til betænkeligheder vedrørende rimelighed, lighed og eventuelt finansiel stabilitet. Det fremgår af boks 3.1.1, at en afskaffelse af rentefradraget samtidig med en tilsvarende forhøjelse af personfradraget vil kunne øge velfærden og den økonomiske lighed og samtidig styrke husholdningernes modstandsdygtighed. Den nuværende situation med meget lave renter og lave rentebetalinger kan åbne mulighed for at forbedre det aktuelle system.

([14]) For en oversigt over vurderingen af den finanspolitiske holdbarhed på kort, mellemlang og lang sigt henvises til bilag B og Europa-Kommissionen (2020): "Debt Sustainability Monitor 2019" Generaldirektoratet for Økonomiske og Finansielle Anliggender, European Economy, Institutional Paper 120/2020, januar 2020.

Selskabsskatten tilskynder til gældsfinansiering frem for egenkapitalfinansiering. Ligesom det er tilfældet i de fleste EU-medlemsstater, kan man i Danmark fratrække renter, der betales på typisk lån eller gæld, som en udgift ved opgørelsen af det skattepligtige overskud, mens dette generelt ikke er muligt med udbetalt udbytte. Det betyder, at der er flere fordele ved at skaffe finansiering ved at stifte gæld eller lån i stedet for gennem egenkapital. Denne skævvridning kunne løses ved at indføre en fradragsret for egenkapitalinvesteringer (ACE). Det ville mindske selskabsskattegrundlaget, men samtidig tilskynde virksomhederne til at investere. Finanslovforslaget fra 2017 indeholdt et fradrag for egenkapitalinvestering, men det er ikke blevet gennemført. Ifølge tal fra Finansministeriet på daværende tidspunkt (Finansministeriet, 2017) ville et fradrag for egenkapitalinvesteringer kunne øge BNP med 1,7 % på lang sigt som følge af den positive indvirkning på investeringer. Både Det Økonomiske Råd (DORS, 2019), Den Internationale Valutafond (IMF, 2019) og OECD (2019c) kom for nylig med lignende anbefalinger.

Danmarks indtægter fra miljørelaterede afgifter er faldet, men er fortsat blandt de højeste i EU. Som følge af miljøafgifternes og arbejdsskatternes faldende andel af det samlede provenu bevæger Danmark sig imidlertid længere væk fra mål nr. 17 for bæredygtig udvikling[15]. Miljøafgifterne udgjorde 3,7 % af BNP i 2018 (EU-gennemsnit: 2,4 %), men er faldet fra 4,9 % af BNP i 2005. Samme år udgjorde energiafgifter 2 % af BNP mod et EU-gennemsnit på 1,9 % af BNP (kapitel 3.5). Danmark har navnlig høje miljøafgifter på vejtransport. Afgiftssystemet indeholder komponenter, som afspejler en brændstoføkonomi, men ændringer af bilafgifternes tilrettelæggelse i 2017 har været med til at øge salget af tungere biler med større udledning. Der er ingen afgifter på lufttransport. Beskatningen af energi og forurening/udnyttelse af ressourcer ligger omkring gennemsnittet for EU.

Hvad angår afgifter på brændstof til transport beskatter Danmark i langt højere grad benzin end diesel. Den markante forskel i beskatningen (afgiften på diesel var ca. 32 % lavere end på benzin i 2018) er langt over gennemsnittet for EU og skaber implicit et incitament til at eje dieselbiler, selv om de udleder langt mere nitrogenoxid (NOx). Skønt dieselbiler er underlagt en højere registreringsafgift, betyder afgiftsstrukturen, at det er en fordel at køre i dieselbiler, hvis man kører mange kilometer om året. Støtten til fossile brændsler er faldet i de seneste ti år takket være udfasningen af de indirekte skattesubsidier til diesel, som er genstand for en lavere energiafgift end benzin. I 2016 beløb støtte til fossile brændsler, dvs. hovedsagelig den lavere energiafgift på diesel, sig til omkring 9 mia. DKK (0,4 % af BNP).

Skatteforvaltningen

Den danske skatteforvaltning er ved at blive omorganiseret. Fra 2018 har den danske skatteforvaltning fået en ny struktur og er gået fra at være én enkelt forvaltning til en gruppe på syv styrelser, som hver beskæftiger sig med et specifikt område vedrørende told og skat. Reformen skal gøre skatteopkrævningen mere effektiv og velfungerende, og den har allerede givet visse positive resultater. Eksempelvis lykkedes det i september 2019 de danske myndigheder efter flere års efterforskning oven på en større skandale om udbytteskat at modtage en større mængde skatteoplysninger fra Dubai, hvor en person, som er anklaget for at have spillet en vigtig rolle i skandalen, har skattemæssigt hjemsted (svig for omkring 0,6 % af BNP). Det viser, hvordan den danske skatteforvaltning hårdnakket arbejder på at håndtere konsekvenserne af den begåede svig, og der har da også været en vis succes med at inddrive nogle af de forsvundne penge. Samtidig, som også pointeret af Statsrevisorerne, ligger der fortsat en mere generel udfordring i at opkræve skatter og andre afgifter, som de danske borgere skylder staten, såsom politibøder.

Selv om den administrative reform har skabt tydelige fremskridt på visse områder, er der fortsat udfordringer på andre. En yderst tiltrængt modernisering af ejendomsskattesystemet, som var planlagt til 2021, er blevet udskudt til 2024 på grund af fortsatte IT-problemer i den danske skatteforvaltning. Udviklingen af et nyt IT-system var kommet så langt bagefter, at det ikke blev anset for muligt at lancere det nye skattesystem i 2021, idet det kunne

[15] "Partnerskaber for handling", som omfatter en indikator vedrørende "andelen af afgifter på miljø og arbejde i det samlede skatteprovenu".

medføre endnu flere problemer i forbindelse med det allerede belastede ejendomsvurderingssystem og det dertil knyttede skattesystem.

Boks 3.1.1: Indkomstneutral skattereform i den danske personlige indkomstskat

Simulering af et scenarie, hvor rentefradraget for realkreditlån afskaffes, mens der kompenseres herfor ved at hæve personfradraget.

Europa-Kommissionens Fælles Forskningscenter (JRC) har ved hjælp af den europæiske mikrosimuleringsmodel, EUROMOD, foretaget en simulering af en skattereform, der består i en afskaffelse af rentefradraget for realkreditlån i den personlige indkomstskat og en samtidig forøgelse af personfradraget med et tilsvarende beløb, dvs. en budgetneutral skattereform ([1]). I det aktuelle lavrentemiljø ville den budgetmæssige nettovirkning af en sådan afskaffelse af rentefradraget øge de offentlige indtægter med 2,4 %. Dette beløb blev derefter brugt til at hæve personfradraget som kompensation ([2]).

En sådan reform ville have relativt mild virkning med hensyn til fordeling, ulighed og risiko for fattigdom. Hvad angår de fordelingsmæssige virkninger ville personer i den første halvdel af indkomstfordelingen ([3]) få en nettofordel med skattereformen, mens personer i den anden halvdel af indkomstfordelingen ville opleve et tab som følge af reformen (se figur 1). Den årlige disponible indkomst for personer i den laveste indkomstdecil kunne stige med 0,8 %, mens virkningen ville være omkring nul for personer i den sjette decil og negativ for personer i de højere deciler. Dette omfordelingsmønster skyldes, at rentefradraget stiger i takt med indkomsten, hvorimod en forøgelse af personfradraget vil medføre en relativt lavere skatteregning for de lavere indkomster. En sådan reform ville også gøre det danske skattesystem mere progressivt. Uligheden ville blive mindsket ved både at afskaffe skattefradraget for rentebetalinger på realkreditlån og øge personfradraget: Gini-koefficienten mindskes med omkring 0,2 point som følge af reformen. Fattigdommen ville også falde, idet fattigdomsrisikosatsen, som er fastsat til 60 % af den årlige ækvivalerede disponible medianindkomst ([4]), nedbringes med omkring 0,2 procentpoint.

Figur 1: **Procentvis ændring i gennemsnitlig årlig ækvivaleret disponibel indkomst ift. basisscenariet, pr. indkomstdecil**

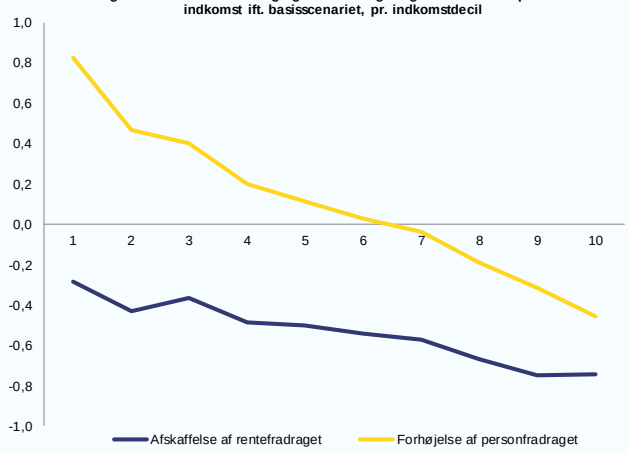

Kilde: Europa-Kommissionen, Det Fælles Forskningscenter, på baggrund af EUROMOD-modellen

([1]) Simuleringerne er baseret på skatte- og socialsikringssystemet fra 2019 under anvendelse af inputdata hentet i EU-SILC 2017 (indtægter fra 2016).
([2]) Alle skatteydere, som betaler personlig indkomstskat, har ret til et personfradrag. Dette blev hævet med omkring 7,3 % i forbindelse med den simulerede skattereform.
([3]) Personer fordeles på deciler afhængigt af deres ækvivalerede disponible indkomst. Den ækvivalerede disponible indkomst tilpasser en husholdnings samlede disponible indkomst — dvs. oprindelig indkomst plus ydelser minus skatter — til husholdningens sammensætning ved hjælp af en OECD-skala (dvs. ved at give overhovedet en vægtning på 1, øvrige medlemmer over 14 år en vægtning på 0,5, og børn under 14 år en vægtning på 0,3).
([4]) Svarende til omkring 136 533,66 DKK.

3.2. FINANSSEKTOREN

Udvikling i finanssektoren

Den samlede udlånsvækst i den private sektor har udviklet sig stabilt i 2018. Der er konstateret en mindre stigning i udlånet til husholdninger (1,3 %), men niveauet er stadig lavere end i nabolandene. Der er for nylig også konstateret en stigning i realkreditinstitutternes udlån (1,3 %), som primært skyldes låneomlægninger. Hvad angår udlån til ikkefinansielle selskaber er tempoet oven på store stigninger i 2018 aftaget betydeligt i 2019. Danmark ligger i toppen, når det kommer til adgang til finansiering i EU, selv om de relative omkostninger ved at låne små beløb (op til 1 mio. EUR) er høje sammenlignet med store beløb (Europa-Kommissionen, 2019f).

Figur 3.2.1: **Udlånsvækst**

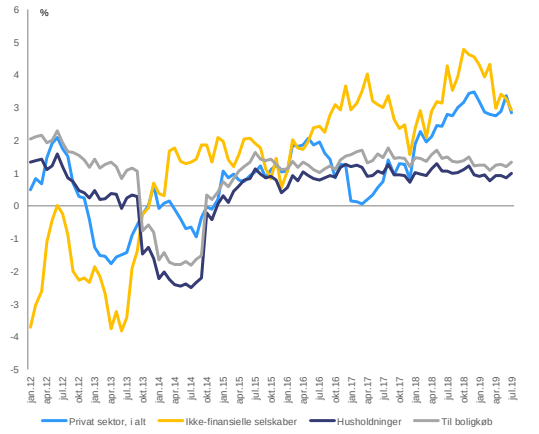

Kilde: ECB.

De danske banker er generelt rentable, velkapitaliserede og har en god likviditet, men det lave rentemiljø kan give udfordringer på længere sigt. Negative afkast og renter begynder at fylde mere i den danske økonomi. De fleste husholdninger har ingen indtægt på deres indeståender, og nogle banker har meddelt deres hensigt om at indføre negative renter for velhavende privatkunder, ligesom de allerede har gjort det for størsteparten af deres erhvervskunder. Bankernes nettorenteindtægter presses derfor i stigende grad og modsvares kun delvist af gebyr- og provisionsindtægter. Højere udgifter i forbindelse med overholdelsen af reglerne om bekæmpelse af hvidvask og gennemførelsen af nye finansielle teknologier påvirker også indtægterne ([16]). Med en forventet egenkapitalforrentning på 8 % i 2019 er de danske bankers rentabilitet faldet en smule i forhold til de foregående år, men den er dog stadig god og højere end hos sammenlignelige europæiske banker. Indikatorerne for solvens er også pæne, idet den samlede kapitalprocent og den egentlige kapitalprocent lå på henholdsvis omtrent 21,5 % og 17,5 % i andet kvartal 2019.

Bankerne kunne komme under pres i et negativt scenarie. Skønt kapitalniveauet ligger over lovkravene, viser Nationalbankens seneste stresstest, at nogle banker ville blive presset i et hårdt recessionsscenarie (Danmarks Nationalbank, 2019b). Alle de vigtigste banker opfyldte minimuskravet til kapitalgrundlag og nedskrivningsegnede passiver (NEP), som trådte i kraft den 1. juli 2019. Den korte løbetid på de danske bankers NEP-instrumenter sammenlignet med lignende udstedelser i andre medlemsstater kan imidlertid medføre en rollover-risiko (Danmarks Nationalbank, 2019c). Bankerne har en god likviditet, hvilket også fremgår af en likviditetsdækningsgrad på 173 % ved udgangen af samme periode. Endelig er aktiverne af høj kvalitet, hvilket også kan ses ud fra den lave andel af misligholdte lån.

Der opbygges gradvist makroprudentielle buffere for at styrke bankernes modstandsdygtighed. Udlånsvæksten er overordnet set aftaget, men dette dækker for en opbygning af systemiske risici, eftersom den øgede konkurrence mellem bankerne kan give sig udslag i lempede kreditstandarder, og investorerne løber flere risici i deres jagt efter udbytte. På denne baggrund har Det Systemiske Risikoråd anbefalet at hæve den kontracykliske buffersats yderligere. Satsen ligger i øjeblikket på 1 %, men vil gradvist blive hævet til 1,5 % i tredje kvartal 2020 og 2 % i første kvartal 2021. Det Systemiske Risikoråd har desuden meddelt sin hensigt om at anbefale en yderligere forhøjelse af buffersatsen til 2,5 %. Buffersatsen vil hjælpe med at sikre finansiel stabilitet og kan frigives øjeblikkeligt, hvis

([16]) I 2018 lancerede Finanstilsynet en regulatorisk sandkasse, som giver virksomheder mulighed for at teste deres fintech-initiativer i et kontrolleret miljø. Formålet med det såkaldte "FT Lab" er at fremme udviklingen af produkter, der er til gavn for forbrugere, og samtidig at klæde tilsynet bedre på til at forstå fintech.

Tabel 3.2.1: **Indikatorer for finansiel soliditet, alle banker i Danmark**

	2014q4	2015q4	2016q2	2016q3	2016q4	2017q1	2017q2	2017q3	2017q4	2018q1	2018q2	2018q3	2018q4	2019q1	2019q2
Misligholdte lån	5,1	3,9	3,6	3,4	3,3	3,1	2,9	2,7	2,5	2,7	2,5	2,3	2,3	1,9	1,9
i udenlandske enheder	4,2	3,7	3,7	3,5	3,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
i ikke-finansielle selskaber og husholdninger	5,8	4,4	4,0	3,9	3,7	3,5	3,2	3,0	3,0	3,3	2,9	2,8	2,7	2,3	2,2
i ikke-finansielle selskaber	10,2	7,0	6,1	5,9	5,4	5,0	4,5	4,2	4,2	4,9	4,4	4,0	3,8	3,3	3,2
i husholdninger	2,9	2,7	2,6	2,6	2,6	2,5	2,4	2,2	2,2	2,2	2,0	2,0	2,0	1,5	1,5
Dækningsgrad	31,1	35,2	35,6	28,4	27,3	25,4	25,6	26,9	25,4	27,0	32,3	32,1	32,1	36,8	35,8
Afkast af egenkapital[1]	4,7	6,8	9,0	9,1	9,7	12,7	12,1	11,5	10,8	10,3	9,5	8,6	8,0	8,0	8,5
Afkast af aktiver[1]	0,3	0,4	0,5	0,5	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5
Samlet kernekapitalprocent	18,2	19,8	20,2	19,9	20,7	20,4	21,2	21,5	22,1	21,3	21,7	21,5	21,6	21,5	21,3
Egentlig kernekapitalprocent	15,0	16,2	16,1	15,9	16,4	16,5	17,2	17,5	18,1	17,4	17,3	17,6	17,8	17,5	17,4
Tier 1-kapitalprocent	16,2	17,6	17,8	17,6	18,4	18,2	18,9	19,2	19,7	19,0	19,2	19,5	19,7	19,3	19,3
Udlåns-/indlånskvote	192,9	213,8	206,2	210,7	211,0	236,9	227,3	228,7	228,7	225,8	229,2	231,7	240,7	238,5	236,6

Kilde: ECB — CBD2 — konsoliderede bankdata

omfanget af systemiske risici skulle aftage. Den supplerer andre prudentielle foranstaltninger relateret til fast ejendom (se længere nede).

Regeringen har iværksat en undersøgelse af Danmarks mulige deltagelse i den europæiske bankunion. Undersøgelsen blev annonceret i juli 2017, og den endelige rapport blev offentliggjort i december 2019. Undersøgelsen er den anden af sin slags om spørgsmålet. Ligesom i rapporten fra 2015 konkluderes det, at det i princippet vil være en fordel for Danmark at deltage i bankunionen, da det bl.a. vil styrke tilsynet med de danske finansielle institutioners grænseoverskridende aktiviteter. Nogle af de udestående spørgsmål i 2015-rapporten (bl.a. vedrørende det danske realkreditsystem) er desuden blevet afklaret. Det bemærkes dog også i 2019-rapporten, at bankunionen stadig er under udvikling, og at der arbejdes på at indføre yderligere foranstaltninger på EU-plan, som kan ændre rammerne for de danske pengeinstitutter, uanset om Danmark deltager i bankunionen eller ej.

Gæld i husholdningerne

Gælden i de danske husholdninger er fortsat høj, men er faldet i de seneste år. Danmark er en af de EU-medlemsstater, der har den højeste gældskvote for husholdninger. Husholdningernes gæld er faldet gradvist fra toppunktet på 143 % af BNP i 2009. Gælden anslås at være faldet særlig kraftigt mellem 2018 og 2019, med 11 procentpoint til omkring 113,5 % af BNP. De danske husholdningers gæld var 2,4 gange højere end deres disponible bruttoindkomst i 2019, men var dog tre gange så høj i 2009. Dette generelle fald afspejler primært vækst i BNP (dvs. nævneren) og ikke et fald i udlånet. Kreditstrømmene er dog aftaget på det seneste, og husholdningerne har udnyttet det lave rentemiljø til at afvikle en del af gælden og refinansiere den resterende gæld (figur 3.2.2).

Figur 3.2.2: **Husholdningernes gæld**

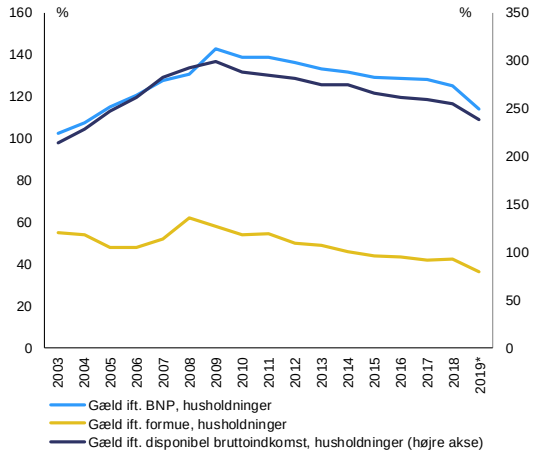

Kilde: Eurostat

Kommissionens analyser tyder på et behov for yderligere nedbringelse af bruttogælden i husholdningerne. Skøn over det forsvarlige niveau — eller det niveau, der stemmer overens med underliggende økonomiske faktorer — for husholdningernes bruttogæld ifølge tværnationale modeller er væsentlig lavere end de danske husholdningers aktuelle gældsniveau ([17]). Den modelbaserede forskel mellem disse benchmarks for bæredygtige gældsniveauer og den faktiske gæld er mindsket i de seneste år, men peger i princippet i retning af et behov for yderligere

([17]) Benchmarks baseret på underliggende økonomiske faktorer er udledt af regressionsanalyser, som omfatter de vigtigste determinanter for udlånsvækst og tager udgangspunkt i en given "startgæld". De prudentielle tærskler afspejler det gældsniveau, over hvilket der er stor sandsynlighed for en bankkrise. Metoderne er beskrevet af Europa-Kommissionen (2017), og der er efterfølgende foreslået ajourføringer heraf ifølge Europa-Kommissionen (2018).

konsolidering. Dette sker også, idet husholdningerne i stigende grad går over til lån med afdrag (se også figur 3.2.4).

Flere forhold mindsker risiciene for gældsholdbarheden. Husholdningernes balancer er solide, og den store bruttogæld modsvares af betydelige formuer — de danske husholdningers nettoaktiver udgjorde 185 % af BNP i andet kvartal 2019, hvilket tyder på en komfortabel solvenssituation. Selv om det høje bruttogældsniveau kan være en mangelfuld indikator for gældens holdbarhed, kan der dog opstå uoverensstemmelser som følge af likviditetsmismatchet på de danske husholdningers balancer og aktivernes og passiverenes asymmetriske reaktion over for visse chok.

En stor del af ovennævnte formue er illikvid. Formuen udgøres primært af opsparinger i boligen eller pension (som kan blive påvirket af værdireguleringer i nedgangstider), og en stor, men faldende del af gælden er stadig stiftet til variabel rente og er således sårbar over for rentechok. Gældsbetjeningskvoten er dog faldet fra omkring 24 % ved udgangen af 2008 til omkring 15 % ved udgangen af 2018, hvilket tyder på, at husholdningerne er blevet mere modstandsdygtige over for chok. Bruttohusholdningsgælden er desuden nært forbundet med en høj husstandsindkomst, hvilket tyder på, at balancerisiciene primært vedrører husholdninger, som er mere modstandsdygtige over for tilbageslag (Danmarks Nationalbank, 2018d).

Boligmarkedet

Boligpriserne er steget relativt kraftigt sammenlignet med andre EU-medlemsstater, men markedsdynamikken i Danmark er aftaget i de seneste kvartaler. Opbremsningen har påvirket alle regioner og boligkategorier. På nationalt plan er de årlige prisstigninger på enfamiliehuse aftaget fra 3,9 % i 2018 til 2,4 % i første kvartal 2019. I hovedstadsområdet er prisstigningerne faldet fra 4,9 % i 2018 til 2,8 % i andet kvartal 2019, hvilket er den lavest observerede stigningstakt siden tredje kvartal 2012. De årlige prisstigninger på ejerlejligheder lå på omkring 8 % mellem medio 2012 til medio 2018, men stigningstakten begyndte at aftage fra andet kvartal 2018 og fremefter, og priserne er oven i købet begyndt at falde i første halvdel af 2019. Samme mønter kan ses i hovedstadsområdet (figur 3.2.3). Antallet af salg af enfamiliehuse på nationalt plan i 2018 stagnerede i forhold til det foregående år, mens salget af ejerlejligheder er faldet som følge af udviklingen i Københavnsområdet. Opbremsningen i markedsdynamikken ses også ved, at omfanget af nybyggeri og antallet af udstedte byggetilladelser er faldet siden midten af 2018, og at omfanget af låneanmodninger til boligkøb er faldet.

Figur 3.2.3: **Nominelle priser på fast ejendom**

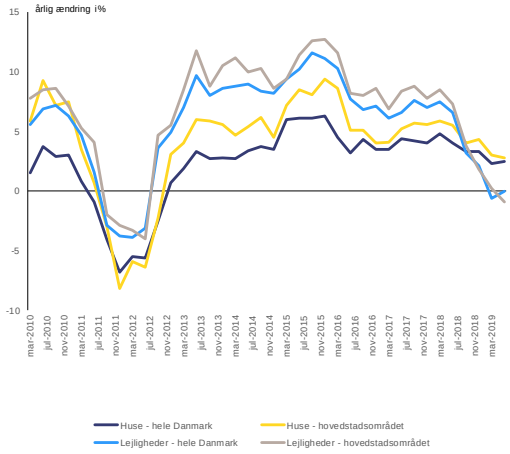

Kilde: Danmarks Statistik

Boligvurderingerne ligger til den høje side, men der er ingen tegn på væsentlige overvurderinger. Stigningerne i indikatorerne for pris i forhold til indkomst og leje ligger over deres langsigtede værdier, hvilket peger i retning af en mindre forringelse af prisoverkommeligheden over de seneste år. Boligpriserne i Danmark lader både på nationalt og regionalt plan til at være stort set på linje med de underliggende økonomiske faktorer. Det står i modsætning til indikatorerne for pris i forhold til leje og indkomst, som peger i retning af større vurderingsforskelle og pres på prisoverkommeligheden. Sidstnævnte indikatorer tager imidlertid ikke hensyn til reguleringer af lejemarkedet, udbudsbegrænsninger og andre grundlæggende forhold, der er med til at diktere priserne, såsom befolkningstilvækst eller tilflytning til byerne.

Finansieringsbetingelserne er fortsat meget gunstige, idet realkreditrenterne ligger på et historisk lavt niveau. Den gennemsnitlige effektive realkreditrente er faldet over en længere periode, og i september 2019 faldt den for første

gang ned under 1 %, til 0,93 %. Gennemsnitsrenten for nye lån var på 0,73 % i september 2019, idet nogle banker er begyndt at udbyde lån til negativ rente. Faldet i den gennemsnitlige rente skyldes primært lånekonverteringer til lavere rente, der tælles med som nye lån.

De danske myndigheder har siden 2014 indført makroprudentielle og andre krav til bankerne for at begrænse låntagningen. Disse består hovedsagelig af en begrænsning af lånets størrelse i forhold til indkomsten og af belåningsgraden og er særligt målrettet på låntagere i de områder, der har oplevet de største prisstigninger (de såkaldte "vækstområder" omkring København og Aarhus), samt lån, der anses for mere risikobetonede, dvs. lån til variabel rente eller afdragsfrie lån. Foranstaltningerne lader til at have virket efter hensigten med hensyn til både at dæmme op for udlånsvæksten i "vækstområderne" (Danmarks Nationalbank, 2018c) og til at anspore låntagerne til at optage lån med længere rentefiksering og afdragsbetaling, hvilket har mindske de risiciene for den finansielle stabilitet, som stammer fra boligsektoren. I februar 2019 var 46 % af det udestående lånebeløb koncentreret i lån med betaling afdrag, mens 57 % af dette bestod af lån til variabel rente (figur 3.2.4). Til sammenligning var tallene henholdsvis 54 % og 64 % fire år tidligere.

Figur 3.2.4: **Realkreditlån fordelt på type**

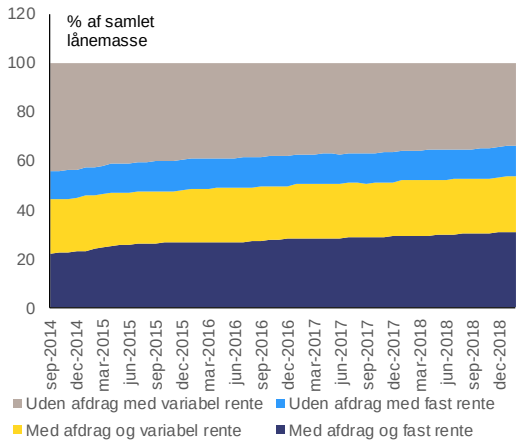

Kilde: Danmarks Nationalbank

I juni 2019 rettede Det Europæiske Udvalg for Systemiske Risici (ESRB) en henstilling til Danmark ([18]) vedrørende sårbarheder i boligsektoren([19]). Det fokuserede navnlig på den store andel af risikobetonede lån (afdragsfrihed og variabel rente) kombineret med de danske husholdningers store gældsætning. Det henstillede til Danmark at overvåge disse sårbarheder og stramme eller aktivere yderligere kapital- eller låntagerbaserede foranstaltninger på mellemlang sigt. De eksisterende politiske foranstaltninger lader til at imødegå de konstaterede risici forholdsvis effektivt.

En ny database over kreditter vil forbedre risikovurderingen. Derudover foretager Det Systemiske Risikoråd og dets medlemmer regelmæssige vurderinger af både risiciene på boligmarkedet og af de politikker, der skal imødegå dem. I den forbindelse er det positivt, at de danske myndigheder fra udgangen af 2019 har adgang til en ny database over kreditter, som vil sætte dem i stand til at forbedre deres vurderinger. Endelig anbefaler ESRB også, at Danmark gennemgår andre politikker, der eventuelt understøtter uligevægte på realkreditmarkedet, såsom lejeregulering, rentefradrag og boligbeskatning.

Indførelsen af det nye, men forsinkede boligbeskatningssystem ventes at medføre effektivitetsgevinster. Når den er blevet indført, vil reformen sikre, at den skat, der betales af en ejendom, afspejler den underliggende ejendoms- og grundværdi. I dag er der kun en svag forbindelse mellem disse to værdier, hvilket betyder, at forholdet mellem skatter og boligpriser i byområder med stor strukturel efterspørgsel er relativt lavt sammenlignet med landområderne. Det aktuelle system risikerer derfor at skabe en feedbackeffekt ved at skabe endnu større efterspørgsel efter ejendomme med høj kapitalværdi og således puste priserne op over det niveau, som de underliggende forhold tilsiger.

([18]) Det Europæiske Udvalg for Systemiske Risicis henstilling af 27. juni 2019 om sårbarheder på mellemlang sigt i beboelsesejendomssektoren i Danmark (ESRB/2019/05).

([19]) Danmark en blandt 10 EU-medlemsstater, som ESRB rettede en advarsel eller henstilling til efter en EØS-dækkende vurdering af beboelsesejendomssektoren.

Bekæmpelse af hvidvask

Sagen om hvidvask i Danske Bank, der blev afsløret ved udgangen af 2018, har ført til stramninger af de danske hvidvaskregler. Danske Bank efterforskes for mellem 2007 og 2015 at have clearet finansielle transaktioner på over 200 mia. EUR gennem sin filial i Estland. Sagen har medført et brud på tilliden til de danske finansielle institutioners integritet og evne til at bekæmpe hvidvask og har skabt international årvågenhed omkring grænseoverskridende bekæmpelse af hvidvask. Allerede i 2017 havde Den Finansielle Aktionsgruppe (FATF) i en rapport fremhævet væsentlige mangler i forbindelse med forebyggelse og efterforskning af hvidvask ([20]). IMF har også understreget, at de danske bankers eksponering for mere risikobetonede lande udgør en større risiko med hensyn til hvidvask sammenlignet med de øvrige nordiske lande (IMF, 2019). I en beretning fra januar 2020 har Rigsrevisionen foretaget en vurdering af Danmarks indsats mod hvidvask i perioden 2016-2018 og fremhævet vigtige mangler i rammerne for bekæmpelse af hvidvask.

I 2019 bekræftede Danmark på ny sit engagement for at løse de identificerede problemstillinger og tog adskillige vigtige lovmæssige skridt over en relativt kort periode. I marts blev der indgået et bredt politisk forlig om at styrke indsatsen mod hvidvask af penge. Tiltagene kan inddeles i tre kategorier: 1) styrkelse af kontrol- og indgrebsbeføjelser, 2) betydelig skærpelse af sanktionsmulighederne og øgede ressourcer og 3) klarere organisatorisk fokus. I december 2018 og juni 2019 blev der vedtaget ændringer af lov om finansiel virksomhed, som bl.a. giver Finanstilsynet mulighed for at inddrage en finansiel institutions tilladelse i tilfælde af grove overtrædelser af hvidvaskloven samt at skærpe bøderne for manglende overholdelse af denne lov betydeligt. Finanstilsynet offentliggjorde i januar 2019 en redegørelse om tilsynet med Danske Bank og dens Estland-filial. Heri blev der udpeget 23 initiativer, der kan bidrage til at forbedre hvidvasktilsynet. Siden juli 2019 gælder der egnetheds- og hæderlighedskrav for de personer i finansielle institutioner, som er ansvarlige for compliancefunktionen.

FATF opgraderede Danmark på 10 af de 40 anbefalinger i 2018 og på yderligere 3 anbefalinger i 2019. FATF anser nu Danmark for i stor udstrækning at opfylde sin pligt til at vurdere risici og anvende en risikobaseret tilgang til bekæmpelse af hvidvask. Alligevel forbliver Danmark under skærpet overvågning, og der skal stadig søges om og opnås en opgradering med hensyn til de af FATF's standarder, som er relevante for tilsynet med de finansielle institutioner med hensyn til hvidvask. I december 2019 vedtog Folketinget hvidvaskpakken, og reglerne trådte i kraft den 10. januar 2020. Lovpakken skal gennemføre femte hvidvaskdirektiv, indføre foranstaltninger, som omsætter det politiske forlig fra marts 2019 til konkrete tiltag, og give tilsynsmyndigheden mulighed for at udstede administrative bøder. Alle disse foranstaltninger vil give de danske kompetente myndigheder mulighed for at anvende de nye redskaber, finjustere procedurerne og holde sig ajour med nye tendenser og sårbarheder. Foranstaltningerne skal dog stadig vurderes og give resultater.

De kompetente myndigheder har øget de økonomiske og menneskelige ressourcer til bekæmpelse af hvidvask betragteligt. I forbindelse med forliget fra marts 2019 hævede regeringen Hvidvasksekretariatets (Danmarks finansielle efterretningsenhed) og Finanstilsynets budgetter og mandskab. Finanstilsynet har oprettet en hvidvaskafdeling og har øget sit mandskab på området med tæt ved 50 % i 2019. Rapporten fra Rigsrevisionen vil eventuelt medføre yderligere tiltag til at styrke den danske finansielle efterretningsenhed.

([20]) Den Finansielle Aktionsgruppe blev etableret i 1989 af G7 og har til opgave at fastsætte globale standarder og henstillinger. Disse standarder vedrører regler om bekæmpelse af hvidvask af penge for finansielle og andre enheder og skal håndhæves af de offentlige myndigheder.

3.3. ARBEJDSMARKED, UDDANNELSE OG SOCIALE SPØRGSMÅL

3.3.1. BESKÆFTIGELSESUDVIKLING

Med støtte fra et solidt opsving viser det danske arbejdsmarked gode resultater. Beskæftigelsesfrekvensen nåede op på 77,5 % i 2018 og nærmer sig det nationale 2020-mål på 80 %, samtidig med at den er langt over EU-gennemsnittet på 73,2 %. Forskellen mellem beskæftigelsesfrekvensen for mænd og kvinder er mindsket i de seneste år og udgjorde 7,0 procentpoint, hvilket er langt under EU-gennemsnittet (11,6 procentpoint). Ledigheden er faldet støt til 5,1 % i 2018, det laveste niveau siden krisen i 2008. Langtidsledigheden er faldet til 1,0 % og er fortsat en af de laveste i EU.

Arbejdsstyrken var rekordstor i 2018 (2,8 millioner). Det skyldes en betydelig tilstrømning af udenlandske arbejdstagere, hovedsagelig fra andre EU-medlemsstater, samt at flere ældre arbejdstagere bliver længere på arbejdsmarkedet. I 2018 lå beskæftigelsesfrekvensen for personer i alderen 55-64 på 73,3 % svarende til en stigning på 13,4 procentpoint i forhold til 2008 (59,9 %). Det skyldes virkningen af de reformer, der blev indført i 2000'erne med henblik på at tilskynde folk til at blive længere på arbejdsmarkedet. Siden 2006 har den lovebestemte alder for almindelig og tidlig tilbagetrækning været indekseret efter den forventede levetid. Ved en reform i 2011 blev indekseringsmekanismen taget i anvendelse tidligere end oprindelig vedtaget. Under den nuværende ordning hæves tilbagetrækningsalderen hvert år med 0,5 år frem til 2022 for at blive hævet til 68 år i 2030. Folketinget har endnu ikke vedtaget yderligere stigninger af tilbagetrækningsalderen, men det forventes at hæve den til 69 i 2035 og 70 i 2040. Disse reformer vil efter planen bidrage til finanspolitisk holdbarhed på lang sigt og til at lukke gabet på 2,5 procentpoint til landets Europa 2020-mål for beskæftigelse (80 %).

Arbejdsstyrken forventes at blive ved med at vokse, men branchespecifikke forskelle kan øge risikoen for kompetencemismatch. Den skønnede udvidelse af arbejdsstyrken med 11 % frem mod 2030 (i forhold til 2016) forventes at være drevet af den demografiske udvikling (Cedefop, 2018). Aldersgrupperne 30-34 og 35-39 ventes at stige med henholdsvis 33 % og 29 %. Overordnet set forventes beskæftigelsen at vokse mellem 2021 og 2030, men med betydelige branchespecifikke forskelle (mindst inden for ingeniørvidenskab med 0,7 % om året og mest i den primære sektor og forsyningssektoren med 2,2 % om året).

Der meldes stadig om mangel på arbejdskraft, men situationen lader overordnet set til at være en smule forbedret. Det samlede antal forgæves rekrutteringer (61 110) lå på 20 % i december 2019, hvilket er en smule under niveauet i februar 2019 (70 300) på 22 % (Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering, 2019). Det afspejler en fortsat, men svagt aftagende stramhed på arbejdsmarkedet. Manglerne vedrører hovedsagelig faglærte arbejdstagere i bestemte brancher, navnlig bygge- og anlægsbranchen (32 % forgæves rekrutteringer), landbruget (29 % forgæves rekrutteringer) og servicesektoren (29 % forgæves rekrutteringer). Den lave andel af IKT-specialister er også stadig en udfordring. Risikoen for mangel på arbejdskraft vil formodentlig falde, efterhånden som væksten stilner af i 2020 og 2021 til henholdsvis 1,5 % og 1,6 %.

Lønvæksten accelererede i 2018 og ventes at blive ved med at stige. De nominelle lønomkostninger pr. ansat steg med 2 % i 2018 sammenlignet med 1,7 % i 2017. Det opadgående pres på lønningerne ventes at vare ved i 2019. Eftersom de nominelle lønninger er steget hurtigere end inflationen, er reallønnen også steget (1,4 % i 2018), hvilket understøtter arbejdstagernes købekraft. I de brancher, hvor der er mangel på arbejdskraft, bl.a. bygge- og anlæg, svarede lønvæksten omtrent til niveauet for hele økonomien (henholdsvis 2,1 % og 1,9 % i 2018) (figur 3.3.1).

Figur 3.3.1: **Reelle lønomkostninger pr. ansat (BNP-deflator, national valuta)**

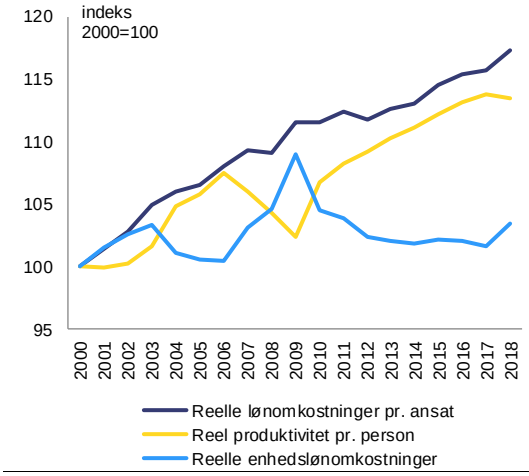

Kilde: Eurostat

Boks 3.3.1: Resultater set ud fra den europæiske søjle for sociale rettigheder

Den europæiske søjle for sociale rettigheder er en ny metode til at sikre opadgående konvergens mod bedre arbejds- og leveforhold i EU. Søjlen bygger på tyve væsentlige principper og rettigheder om lige muligheder og adgang til arbejdsmarkedet, rimelige arbejdsvilkår samt social beskyttelse og inklusion.

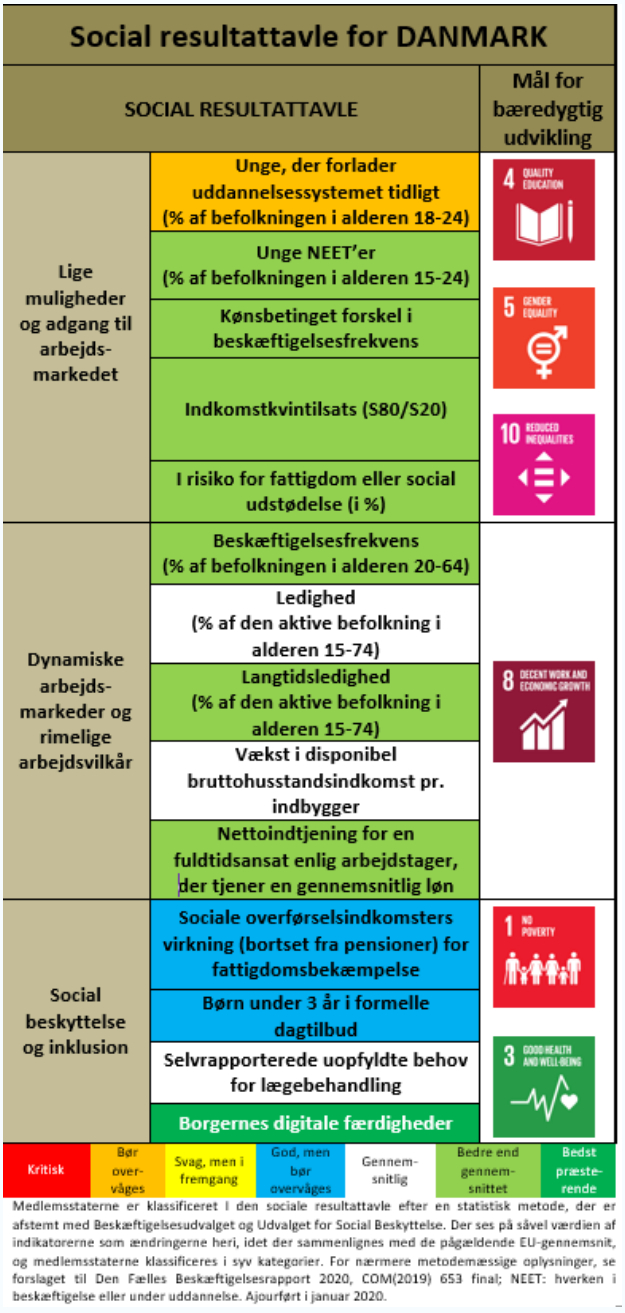

Ifølge den sociale resultattavle, som understøtter den europæiske søjle for sociale rettigheder, er situationen på det danske arbejdsmarked god, og Danmark opnår gode sociale resultater. Beskæftigelsen er høj, og der er en forholdsvis lille forskel mellem mænd og kvinder. Ledigheden bevæger sig i nedadgående retning, men kommer nærmere gennemsnittet for EU, efterhånden som situationen forbedres i de øvrige medlemsstater. Langtidsledigheden er blandt de laveste i EU.

Andelen af unge, der forlader uddannelsessystemet tidligt, er steget i de seneste år. I 2018 nåede den op på 10,2 %, en anelse over Europa 2020-målet på 10 %. Denne stigning kan skyldes de gode muligheder for at finde arbejde, hvilket får flere unge til at afbryde deres studier.

Danmark er et af de lande, der klarer sig bedst med hensyn til balance mellem arbejdsliv og privatliv. Ca. 63,7 % af børn under 3 år deltager i formel børnepasning, hvilket er utrolig højt sammenlignet med gennemsnittet for EU på 34,3 %. Den tilskudsberettigede børnepasning er en af årsagerne til den forholdsvis høje beskæftigelse blandt kvinder på 74,8 % (EU-gennemsnit: 67,4 %).

Der er akut behov for flere erhvervsuddannede for at opfylde arbejdsmarkedets behov, men deltagelsen i disse uddannelser er stadig lav. Selv om andelen af unge, der påbegynder en erhvervsuddannelse direkte efter folkeskolen, er steget en smule fra 19,4 % i 2018 til 20,1 % i 2019, er disse tal stadig langt under regeringens 2025-mål på 30 %. Der er store regionale forskelle,

idet unge i de større byer tegner sig for den laveste deltagelse. Beskæftigelsesegnetheden for erhvervsuddannede lå på 85,6 %, hvilket er langt over EU-gennemsnittet på 79,5 %. Manglen på praktikpladser var tidligere en hindring, men med trepartsaftalen fra 2016 er der blevet skabt godt 3 000 ekstra praktikpladser, og man er således godt på vej til at opfylde det overordnede mål om 8-10 000 nye praktikpladser i 2025. Alligevel har erhvervsuddannelserne vanskeligt ved at tiltrække de unge. Der lader til at være en skæv kønsfordeling, idet 39,7 % af eleverne på erhvervsuddannelserne var kvinder i 2018.

Den relativt lave andel af arbejdsstyrken, der er specialiseret inden for IKT (4,3 %), er fortsat en udfordring. Formålet med den nationale Teknologipagt er at øge antallet af STEM-uddannede (science, technology, engineering og mathematics) med 20 % i 2028. De seneste tiltag fra regeringens side har været rettet mod markedsføring af uddannelserne med en forventet deltagelse af 1 million personer. En af de centrale udfordringer er beskæftigelsen af kvinder i digitale jobs og inden for ingeniørvidenskab (Europa-Kommissionen, 2019h). I den digitale resultattavle for kvinder (Europa-Kommissionen, 2019i) scorer Danmark 65,4 (EU-gennemsnit: 50), men kun 1,8 % af de ansatte kvinder er IKT-specialister. Samtidig melder 59 % af SMV'er om vanskeligheder ved at rekruttere IKT-specialister, hvilket er over EU-gennemsnittet (55,5 %).

Den nationale sammenslutning for digitale færdigheder og arbejdspladser blev lanceret i februar 2019 og sigter mod at fremme digitale færdigheder. Med mere end 10 000 medlemmer støtter den tiltag, der sigter mod at sikre et tilstrækkeligt og fortsat udbud af uddannede med høje kvalifikationer, som stemmer overens med arbejdsmarkedets behov. Den opdeler digitale færdigheder i tre kategorier: 1) grundlæggende brugerfærdigheder for alle borgere, 2) programmeringsfærdigheder og 3) reflektionsfærdigheder, der er rettet mod udviklingen af en grundlæggende IKT-litteratur og -kultur (Europa-Kommissionen, 2019h).

Ungdomsarbejdsløsheden er faldet i de seneste år, men flere unge forlader skolen tidligt. Denne udvikling bremser Danmarks fremskridt hen imod mål nr. 8[21] for bæredygtig udvikling. Ungdomsarbejdsløsheden faldt til 10,5 % i 2018 og ligger langt under EU-gennemsnittet på 15,2 %. Andelen af unge, der forlader uddannelsessystemet tidligt (18-24 år), er imidlertid steget gradvist fra 7,2 % i 2016 til 10,2 % i 2018, en anelse under EU-gennemsnittet på 10,6 %, og det er en af de indikatorer, der skal holdes øje med. Det er uvist, hvad der ligger bag denne udvikling, men de relativt gode muligheder for at finde både ufaglært og faglært arbejde kan have tilskyndet de unge til at søge arbejde i stedet for at færdiggøre deres uddannelse (figur 3.3.2).

Figur 3.3.2: **Unge: under uddannelse, beskæftigelsesfrekvens, ledighedsprocent, ledighed ift. befolkning, NEET**

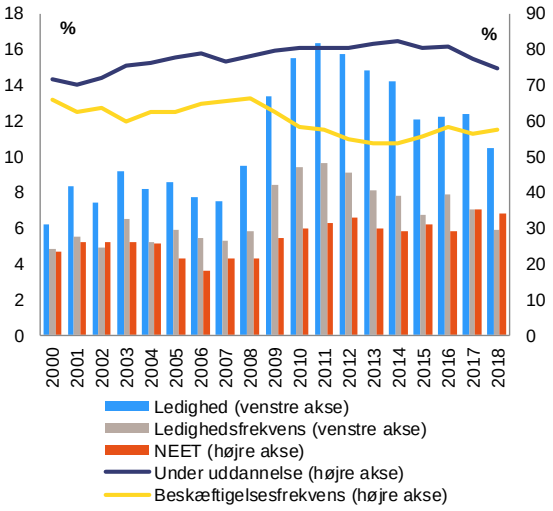

Kilde: Eurostat

Til trods for den gode situation på arbejdsmarkedet oplever visse marginaliserede grupper adgangsbarrierer. Som følge af de seneste års arbejdsmarkedsforbedringer er antallet af personer på kanten af arbejdsmarkedet ([22]) faldet siden 2016 til omkring 73 000 personer i 2017, hvilket stadig er over niveauet fra før krisen i 2008 på 51 000 personer. Disse omfatter unge, indvandrere, hjemløse og personer med handicap, psykiske problemer, eller som er i behandling for

[21] "Anstændige jobs og økonomisk vækst", som indeholder en indikator vedrørende "unge, der hverken er i beskæftigelse eller under uddannelse".

([22]) Personer, der tre år i træk har været i beskæftigelse (ordinær eller støttet) i højst 20 % af året. Det omfatter arbejdsløsheds- og kontanthjælpsmodtagere, men ikke personer på ordninger for tidlig tilbagetrækning og flexjob.

stofmisbrug (Social- og Indenrigsministeriet, 2018). Eftersom disse grupper står over for meget forskelligartede udfordringer, og de hver er forholdsvis små relativt set, er det vanskeligt at nå ud til dem med de sædvanlige politiske hjælpemidler. Et regeringsudspil (oktober 2018) sigter mod at øge beskæftigelsen blandt personer med et større handicap ved at hjælpe 13 000 personer med at finde et almindeligt arbejde eller et flexjob frem mod 2025. Der blev i alt øremærket 128,4 mio. DKK til gennemførelsen af 11 initiativer i perioden 2019-2022, men det er endnu for tidligt at vurdere resultaterne af ordningen.

Voksendeltagelsen i livslang læring er faldet betragteligt i de seneste år, men er fortsat blandt de højeste i EU. Satsen er faldet fra 31,3 % i 2015 til 23,5 % i 2018, hvilket dog stadig er mere end dobbelt så højt som gennemsnittet for EU (11,1 %). Årsagerne til faldet på 7,8 procentpoint kan være forbundet med den høje økonomiske aktivitet. Arbejdsgiverne kan af hensyn til forretningskontinuiteten have afsat mindre tid til videreuddannelse. Deltagelsesfrekvensen blandt personer i arbejde er faldet kraftigere end blandt arbejdsløse, hvilket også understøtter denne hypotese. Ud af de 23,5 %, der har deltaget i voksenuddannelse, kan der ikke spores nævneværdige forskelle med hensyn til kvalifikationsniveau eller uddannelsesbaggrund. Der er imidlertid en betydelig kønsforskel, idet deltagelsen er noget lavere for mænd (19,2 %) end for kvinder (27,8 %). I 2018 deltog 28,5 % af de ledige i en voksenuddannelse, hvilket er næsten tre gange mere end gennemsnittet for EU (10,7 %).

I en bred aftale fra oktober 2019 blev der afsat 102 mio. DKK til opkvalificering af ufaglærte. Det overordnede mål er at lette overgangen fra ufaglært til faglært arbejde og at imødegå manglen på arbejdskraft ved at sikre et udbud af faglærte arbejdstagere med de rette kompetencer. Det blev også besluttet at fortsætte jobrotationsordningen i 2020, som giver ufaglærte i bestemte brancher (f.eks. i sundhedssektoren) mulighed for at uddanne sig inden for det samme område, mens en ledig vikarierer for den pågældende medarbejder under hele uddannelsen.

3.3.2. SOCIALPOLITIK OG INKLUSION

Andelen af personer i risiko for fattigdom og social udstødelse (AROPE) lå på 17,4 % i 2018, hvilket er forholdsvis lavt (gennemsnittet i EU: 21,9 %). Til trods for den relativt høje økonomiske aktivitet ligger satsen over niveauet fra før krisen i 2008 og har således udviklet sig en anelse negativt. Særligt er forholdene for personer over 65 år meget bedre end i de øvrige EU-medlemsstater. AROPE-satsen for denne aldersgruppe lå på 9,6 % i 2018 (EU-gennemsnittet på 18,6 %), hvilket svarer til et fald på 9 procentpoint i løbet af de sidste 10 år (18,6 % i 2008). Dette fald kan bl.a. skyldes, at flere personer over 65 bliver længere på arbejdsmarkedet som følge af de beskæftigelses- og pensionsreformer, der blev indført i 2000'erne. 3,4 % af befolkningen led alvorlige materielle afsavn i 2018, hvilket er lavere end EU-gennemsnittet (5,9 %), men dette skal ses i lyset af, at satsen har ligget omkring 3 % over de seneste syv år (figur 3.3.3).

Figur 3.3.3: **Risiko for fattigdom eller social udstødelse, aldersgrupper**

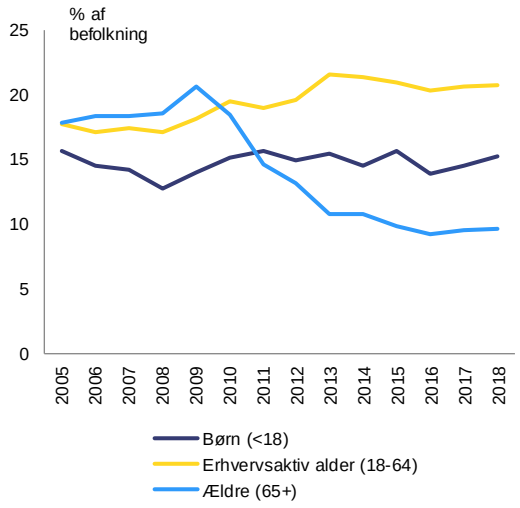

Kilde: Eurostat

Antallet af husholdninger med meget lav arbejdsintensitet er steget betydeligt mellem 2008 og 2018. Danmarks nationale Europa 2020 mål om at nedbringe antallet af personer i husholdninger med meget lav arbejdsintensitet med 22 000 er langt fra nået. Tværtimod er antallet af personer i husholdninger med meget lav arbejdsintensitet steget fra 347 000 i 2008 til 459 000 i 2018. Alene mellem 2017 og 2018 steg antallet med 50 000 personer (fra 409 000 til 459 000). Forskellen i forhold til Europa 2020-målet er således langt fra udlignet. Den skarpe stigning står i modsætning til udviklingen

af andre nøgleindikatorer, og det er uklart, hvad der præcis står bag.

Indkomstuligheden har ligget stabilt i de seneste år, mens medianhusstandsindkomsten er steget en smule. Indkomstuligheden målt ved kvintilsatsen S80/S20 ([23]) har også ligget stabilt siden 2014 (4,1 i 2018 ift. EU-gennemsnit på 5,17). Justeret for købekraftspariteter er medianhusstandsindkomsten (enlige) steget til 17 234 EUR, hvilket er blandt de højeste i EU (gennemsnit på 15 310 EUR). Andelen af fattige i arbejde lå på 5,4 % i 2018 (næsten halvdelen af EU-gennemsnittet på 9,2 %) og har ligget relativt stabilt de seneste år.

Husholdningernes boligudgifter udgjorde 28,1 % af deres samlede udgifter i 2018, hvilket er det næsthøjeste i EU (gennemsnit på 24,0 %). Denne indikator — som omfatter forbrug til bolig, vand, elektricitet, gas og andre brændsler — er faldet gradvist siden 2013 fra 30,0 %. I 2018 var den andel af befolkningen, der bruger mere end 40 % af deres disponible indkomst på boligudgifter ([24]), faldet til 14,7 %, men dette er stadig blandt de højeste i EU (10,4 % i snit). Det begrænsede udbud af boliger til overkommelige priser er særligt bekymrende i hovedstadsområdet, hvor man også finder det største antal ledige stillinger. Dette kan på sin side hæmme arbejdsmobiliteten og skabe geografiske arbejdsmarkedsrelaterede og sociale ubalancer.

Danmark gør fremskridt hen imod nogle af de 10 mål for social mobilitet, som blev indført af den tidligere regering i maj 2016 ([25]). Initiativerne har til formål at mindske antallet af udsatte personer, øge erhvervsfrekvensen og få flere personer til at tage en uddannelse på trods af eventuelle handicap. Målgruppen omfatter hjemløse, personer med handicap og personer med sociale problemer, eksempelvis personer i behandling for alkohol- eller stofmisbrug. Der er gjort fremskridt med nogle af målene, bl.a. kriminalitet blandt udsatte unge og antal personer, der gennemfører en alkoholbehandling. Til gengæld er udviklingen gået i stå eller blevet negativ inden for andre mål, bl.a. andelen af udsatte unge, der gennemfører en ungdomsuddannelse. I alt var der 6 400 hjemløse i 2019, hvilket er uændret i forhold til situationen i 2017 (VIVE, 2019), men gruppen udgøres nu i højere grad af ældre frem for unge hjemløse ([26]).

Arbejdsmarkedssituationen for personer med handicap er fortsat ugunstig inden for visse indikatorer. Der er en forskel i AROPE-satsen på 7,9 procentpoint, hvilket er under EU-gennemsnittet (9,5 procentpoint). Samtidig er forskellen mellem personer med og uden handicap, der gennemfører en lang videregående uddannelse, langt højere end gennemsnittet for EU (21,6 procentpoint ift. 10,2 procentpoint) Denne forskel er steget i de seneste år, mens den lader til at have ligget stabilt i EU som helhed. Ifølge handicapbarometret har andelen af personer med handicap, der har en lang videregående uddannelse, været konstant mellem 2012 og 2016, hvorimod den tilsvarende andel for personer uden handicap er steget.

I september 2019 vedtog Folketinget en aftale om midlertidigt børnetilskud. Hovedformålet med dette initiativ er at afbøde virkningerne af en række politiske foranstaltninger vedtaget af den tidligere regering, navnlig kontanthjælpsloftet og integrationsydelsen. Det anslås, at omkring 27 900 børn (0-14 år) vil få glæde af den midlertidige støtteordning, som vil fortsætte, indtil de politiske foranstaltninger er blevet gennemgået. En enlig forælder med to børn i alderen 0-14 år på overførselsindkomst kan få op til 1 850 DKK (250 EUR) i ekstra ydelser om måneden (skattefrit).

Regeringen har iværksat en gennemgang af kontanthjælpssystemet. Indkomstniveauet for modtagere af minimumsindkomst er blandt de højeste i EU, men der er nedsat en Ydelseskommission, som skal gennemgå

([23]) Forholdet mellem den samlede indkomst hos de 20 % af befolkningen, der har den højeste indkomst (den øvre kvintil), og den samlede indkomst hos de 20 % af befolkningen, der har den laveste indkomst (den nedre kvintil) (Eurostat).

([24]) Den andel af befolkningen, som lever i husholdninger, hvor de samlede boligudgifter (nettet for boligydelser) udgør mere end 40 % af den samlede disponible indkomst (nettet for boligydelser).

([25]) http://socialministeriet.dk/media/18383/10-goals-for-social-mobility-regeringen-may-2016.pdf

([26]) Den nye regering har endnu ikke besluttet, om den vil arbejde videre med de ti mål for social mobilitet som et af de centrale analyseredskaber inden for socialpolitikken.

ydelsessystemet og komme med anbefalinger inden udgangen af 2020. Den skal bl.a. finde en afløser for kontanthjælpsloftet fra 2016 og samtidig finde den rette balance mellem at sikre en rimelig levestandard for børn af personer på overførselsindkomst og samtidig give modtagerne incitamenter til at arbejde.

Takket være den stærke økonomiske aktivitet, er mange gået fra bistand til beskæftigelse, og de seneste politiske foranstaltninger til at sikre, at det kan betale sig at arbejde, kan have bidraget hertil. Disse foranstaltninger omfatter kontanthjælpsloftet (2016) og 225-timersreglen (2016). Antallet af kontanthjælpsmodtagere faldt med 29,8 % mellem juni 2015 og juni 2019. Antallet af modtagere af integrationsydelse, dvs. personer, der ikke opfylder opholdskravet for modtagelse af kontanthjælp (ophold i Danmark, Grønland eller Færøerne i mindst 9 af de sidste 10 år) eller beskæftigelseskravet (mindst 2½ års beskæftigelse inden for de seneste 10 års ophold), er også faldet. Denne positive udvikling kan også være forbundet med den store sandsynlighed for at finde et arbejde som følge af den økonomiske aktivitet og jobskabelse.

3.3.3. INTEGRATIONSPOLITIK

Danmark har taget skridt til at reducere antallet af nye indvandrere og flygtninge og samtidig styrke deres arbejdsmarkedsintegration. Betingelserne for at få tildelt permanent ophold såvel som adgang til sociale ydelser er blevet strammet, hvilket kan have bidraget til en markant nedgang i antallet af asylansøgninger og familiesammenføringer. Regeringen agter at videreføre den tidligere regerings overordnede integrationspolitik med enkelte justeringer såsom at forlænge opholdstilladelsen for flygtninge, der har arbejdet i mindst 2 år i Danmark.

Nyligt ankomne indvandrere (inklusive flygtninge) bliver hurtigere integreret på arbejdsmarkedet end før, hvorimod situationen fortsat er vanskelig for dem, der har opholdt sig i Danmark i længere tid. Beskæftigelsesfrekvensen for alle personer født uden for EU (uanset opholdets varighed) har ligget omkring 60 % i de seneste år og nåede 62,8 % i 2018. Situationen er mere gunstig for dem, der er kommet til Danmark for nylig (inden for de seneste fem år), for hvilke beskæftigelsesfrekvensen var på 58,6 % i 2018. Størsteparten af de nyligt tilkomne arbejder i brancher med stor mangel på arbejdskraft, navnlig i servicesektoren (hotel, restauration, rengøring) (Dansk Arbejdsgiverforening, april 2019). Den positive udvikling lader til at skyldes de gunstige økonomiske forhold, den joborienterede beskæftigelsespolitik og de lavere sociale ydelser.

Der er imidlertid store kønsforskelle (kvinder 46,9 %, mænd 70,4 %). Andelen af flygtninge og familiemedlemmer (21-64 år), der var i lønnet beskæftigelse efter tre års ophold, er steget fra 20,4 % i første kvartal 2016 til 41,7 % i tredje kvartal 2019 (Udlændinge- og Integrationsministeriet, 2019 — Integrationsbarometer.dk). Denne stigning har været mere markant blandt mandlige flygtninge (fra 30,5 % til 61,2 %) end kvindelige flygtninge (7,8 % til 19,7 %).

Regeringen og arbejdsmarkedets parter er blevet enige om at forlænge fast track-integrationsuddannelsen (IGU) fra 2016, som har givet positive resultater. Programmet henvender sig til nyligt ankomne indvandrere ved at give dem en toårig arbejdskontrakt til praktikløn, som omfatter 20 ugers undervisningsforløb og sprogundervisning. Omkring 48 % af kommunerne og 52 % af virksomhederne har rapporteret om stor tilfredshed med ordningen (Rambøll, 2019). Ordningen er derfor blevet forlænget med tre år (indtil juni 2022). Det samlede antal registrerede IGU-kontrakter i absolutte tal er forholdsvis lavt (2 377 i december 2019).

Som led i finansloven for 2020 er man blevet enige om at arbejde hen imod en udvidelse af målgruppen. Eksempelvis ved at se på alderskravet (i dag begrænset til personer mellem 18-39 år) eller antal år med ophold i Danmark (i dag begrænset til mindre end 5 års ophold). Der er afsat en reserve hertil på 10 mio. DKK årligt i perioden 2021-2023. Eftersom to tredjedele af IGU-deltagerne er mænd, er det desuden vigtigt at undersøge, hvordan man kan tiltrække flere kvinder til ordningen. Frafaldsprocenten er fortsat relativt høj, idet mellem 35 og 45 % afbryder et forløb. I nogle tilfælde skyldes det, at flygtningene kommer i ordinært arbejde eller uddannelse.

I december 2018 trådte tiltagene under den politiske aftale "Ét Danmark uden parallelsamfund — Ingen ghettoer i 2030" i kraft. Planen består af 22 initiativer og har til hovedformål at nedbryde byområder, der kan karakteriseres som ghettoer, så disse ikke længere eksisterer i 2030. I 2018 nåede antallet af byområder, der defineres som ghettoer, op på 30 ([27]). Et centralt element i ghettoplanen er indførelsen af skærpede sanktioner for kriminalitet begået i disse byområder, samtidig med at der er indført en øvre grænse for almene boliger på 40 %. Andre elementer omfatter et obligatorisk læringstilbud på 25 timer om ugen for børn, der bor i udsatte boligområder, hvis de ikke allerede deltager i dagtilbud (fra 1-års alderen) samt en danskprøve i 0. klasse. Virkningen af disse foranstaltninger skal stadig undersøges. Den nye regering har desuden planer om at reducere antallet af elementer i aftalen.

3.3.4. UDDANNELSE OG FÆRDIGHEDER

Flere unge forlader uddannelsessystemet tidligt. Andelen af unge, der forlader uddannelsessystemet tidligt, er steget med 3 procentpoint siden 2016 og nåede op på 10,2 % i 2018. Denne udvikling er mest udtalt i byerne. Der er relativ stor forskel mellem kønnene (4,7 procentpoint højere for drenge end for piger), mens forskellen mellem indfødte og udenlandskfødte er en af de laveste i EU på 0,3 procentpoint. Til gengæld lader danskfødte med indvandrerbaggrund ikke til at indhente forskellen (Europa-Kommissionen, 2019e).

Danske skoleelever klarer sig forholdsvis godt inden for læsning og matematik, men en anelse ringere inden for naturfag. Elever med indvandrerbaggrund halter desuden fortsat bagefter. Andelen af såvel de bedst præsterende som de ringest præsterende elever er lavere end i sammenlignelige lande. Resultaterne blandt socialt dårligt stillede elever og elever med indvandrerbaggrund er fortsat bekymrende (figur 3.3.4). Generelt set har eleverne fortsat solide grundlæggende færdigheder (OECD, 2019b). Andelen af dårligt præsterende inden for læsning og matematik er ikke faldet, og den er steget en anelse inden for naturfag (OECD, 2019b). Førstegenerationsindvandrere udgør næsten tre gange så mange af de dårligst præsterende elever inden for læsning sammenlignet med elever uden indvandrerbaggrund, samtidig med at danskfødte elever med indvandrerbaggrund ikke indhenter de andre. Den socioøkonomiske baggrund har fortsat betydning for uddannelsesresultaterne.

Deltagelsen i dagtilbud er næsten universel, men kvaliteten heraf varierer. I 2018 deltog 98 % af alle børn over 4 år i dagtilbud. For børn under 3 år lå satsen på 63,2 % i 2018, hvilket er blandt de højeste i EU. Forholdene varierer dog betydeligt mellem kommunerne, hvilket skaber kvalitetsforskelle (Danmarks Evalueringsinstitut, 2020). I 2018 var 60 % af personalet uddannet pædagoger, mens 7 % var uddannet pædagogmedhjælpere. Med nyere politiske tiltag såsom "Stærke dagtilbud — alle børn skal med i fællesskabet" (2017) og "1 000 dages programmet — en bedre start på livet" (2019) indsættes der mere pædagogisk personale i visse områder med børn i udsatte miljøer, samtidig med at der fokuseres på opkvalificering og løbende uddannelse. Antallet af børn ventes at stige med 60 000 over de næste ti år, og der er derfor et behov for mere uddannet personale. Som led i finansloven for 2020 vil der frem mod 2025 blive indfaset lovbundne minimumsnormeringer, dvs. tre børn pr. voksen i vuggestuer og seks børn pr. voksen i børnehaver.

([27]) En ghetto er et byområde, der opfylder tre ud af fem følgende kriterier: 1) et flertal af beboerne er ikke i arbejde eller uddannelse, 2) et flertal af beboerne har alene en grundskoleuddannelse, 3) et flertal af beboerne har en lav indkomst, 4) der er mindst tre gange mere kriminalitet end gennemsnittet, og 5) mere end halvdelen af beboerne kommer fra ikkevestlige lande.

Figur 3.3.4: **Dårligt præsterende inden for læsning fordelt på socioøkonomisk status (ESCS, 2018)**

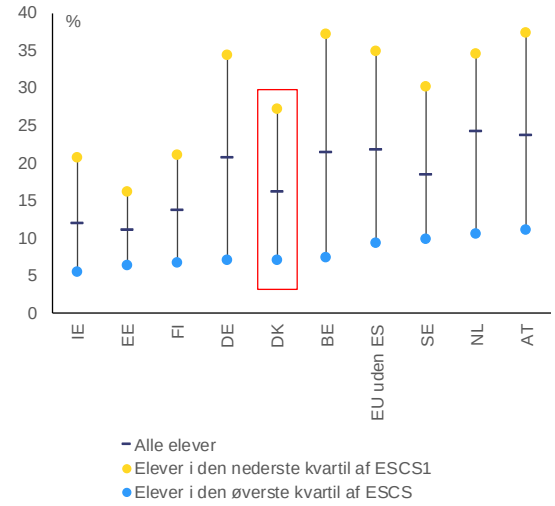

Kilde: OECD

Finansloven for 2020 omfatter midler til rekruttering af flere lærere og afskaffelse af uddannelsesloftet. Der er afsat i alt 275 mio. DKK i 2020, som vil stige til 800 mio. DKK i 2023, for at give mulighed for ansættelse af flere lærere. Formålet er at imødegå den stigende mangel på lærere, samtidig med at klasserne bliver større. Det bidrager til opfyldelsen af mål nr. 4 for bæredygtig udvikling[28]. Uddannelsesloftet, der blev indført i 2017, medfører, at personer med en videregående uddannelse først kan søge ind på en ny uddannelse på samme eller lavere niveau, seks år efter at de har afsluttet deres første uddannelse. Hovedformålet var at forhindre uddannede i at fuldføre mere en én statsfinansieret videregående uddannelse, således at den studerende selv skulle finansiere en eventuel anden uddannelse på samme eller lavere niveau. Loftet er blevet kritiseret for at lægge et unødigt pres på de studerende, og den nye regering og støttepartierne er derfor blevet enige om at afskaffe loftet med virkning fra sommeroptaget 2020.

Omkring halvdelen af de 30-34-årige har en lang videregående uddannelse, og de danske universiteter tiltrækker fortsat mange udenlandske studerende, Det er med til at nedbringe den nuværende og fremtidige mangel på kvalificeret arbejdskraft. Flere kvinder (56,6 %) end mænd (41,8 %) har en lang videregående uddannelse. Andelen af personer (25-64 år) med en lang videregående uddannelse varierer mellem regioner. Mere end halvdelen af den erhvervsaktive befolkning i hovedstadsområdet har en lang videregående uddannelse, mens det i den sydligste del af Sjælland kun er tilfældet for 31,3 %. En videregående uddannelse (ISCED 5-8) øger kun muligheden for ansættelse med 2,2 procentpoint i forhold til en erhvervsuddannelse, hvilket er en af de mindste forskelle i EU. 10,2 % af de danske studerende på lange videregående uddannelser tager til udlandet som led i deres uddannelse. De seneste reformer gør de videregående uddannelser mere fleksible og skaber en stærkere forbindelse til behovene på arbejdsmarkedet. En aftale fra december 2018 har gjort det muligt at oprette op til 25 etårige fuldtids erhvervskvalificerende masteruddannelser, som giver mulighed for at kombinere arbejde og uddannelse og at indhente arbejdserfaring mellem uddannelsesgrader.

Figur 3.3.5: **Personer med en lang videregående uddannelse**

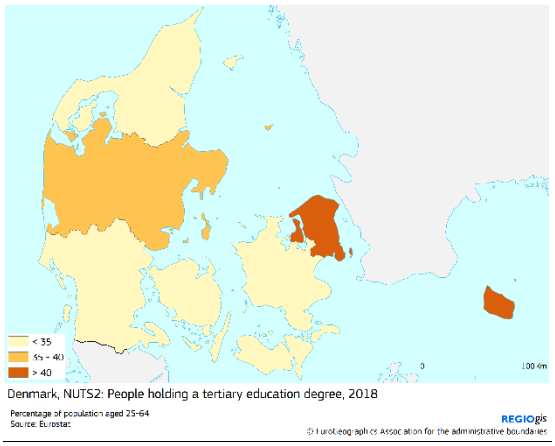

Kilde: Europa-Kommissionen

Danmark er en af de medlemsstater, der har det højeste niveau af digitale færdigheder. Danmark ligger højest i EU med hensyn til andel af befolkningen, der regelmæssigt bruger internettet (95,5 %), men den samlede befolknings (16-74-årige) digitale færdigheder (Europa-Kommissionen, 2020) og færdighederne blandt unge i alderen 16-19 år er faldet en anelse mellem 2015 og 2017 — dog fra et højt niveau. Den teknologiske udvikling og digitaliseringen indebærer, at flere og flere jobs kræver stadig flere færdigheder, både hvad angår niveauet og typen af færdigheder. Digitale færdigheder skal suppleres

[28] "Kvalitetsuddannelse".

med andre tværfaglige kvalifikationer såsom problemløsning og sociale kompetencer (dvs. kommunikation, kreativitet, iværksætteri, kritisk tænkning) (Morandini m.fl., endnu ikke offentliggjort).

Sundhed

Sundhedstilstanden i den danske befolkning er god, understøttet af høje udgifter. Danmark er blandt de medlemsstater, der har de højeste udgifter til sundhed (10,1 % af BNP). Danskerne melder om god sundhedstilstand og kun i meget lille grad om uopfyldte behov for lægebehandling (1,3 % i 2018) med en meget lav indkomstgradient på ydelser, der er omfattet af den offentlige sygeforsikring. Den forventede levetid ved fødslen er i de seneste år steget gradvist til 81,1 i 2017. Antallet af sunde leveår, dvs. det antal år, en person på 65 forventes at forblive ved godt helbred, har ligget forholdsvis stabilt siden 2014 og var under gennemsnittet for EU i 2018. Antallet af dødsfald som følge af forhold, der kan påvirkes, er under gennemsnittet for EU, hvorimod den forebyggelige dødelighed er tæt på EU-gennemsnittet. Rygning, mangel på fysisk aktivitet, dårlige kostvaner, højt alkoholforbrug og fedme blandt voksne udgør fortsat udfordringer for folkesundheden. Kræftbehandlingen er af høj kvalitet, selv om den generelle forekomst og dødeligheden fortsat ligger over EU-gennemsnittet. Med Kræftplan IV (der løber frem til 2020) tages der yderligere skridt til at styrke forebyggelsen, diagnosticeringen og behandlingen af kræft.

Den primære sundhedspleje er effektiv, og antallet af hospitalsindlæggelser forventes at falde yderligere. Mellem 2007 og 2020 forventes de højt specialiserede hospitaler at nedbringe antallet af sengedage med ca. 20 %. Omorganiseringen af den primære sundhedspleje har hovedsagelig taget afsæt i behovet for at koordinere plejen bedre og styre omkostningerne. Antallet af potentielt undgåelige indlæggelser er stadig højt for nogle kroniske lidelser (astma, KOL og diabetes), idet der er store forskelle mellem regioner og aldersgrupper ([29]). Danmark er et af de lande i EU, der har færrest hospitalssenge pr. indbygger, og der er god praksis for ambulant behandling og tidlig udskrivning fra hospitalerne.

Der kan opstå udfordringer med hensyn til mangel på læger inden for primær sundhedspleje og koordinering af sundhedsydelser. Kun ca. 20 % af lægerne er alment praktiserende, og der er store forskelle mellem regionerne med hensyn til lægernes mulighed for at optage nye patienter, hvilket øger arbejdspresset. Til gengæld er antallet af sygeplejersker i forhold til læger relativt højt, og i det nye sundhedsudspil (2018) vil sektoren for primær sundhedspleje blive styrket ved bl.a. at udvide sygeplejerskernes arbejdsopgaver. Der er siden 2018 iværksat adskillige initiativer til at styrke koordineringen af sundhedsydelser. Som led i finansloven for 2020 har regeringen afsat 300 mio. DKK i 2020 og 600 mio. DKK årligt fra 2021 til ansættelse af 1 000 flere sygeplejersker i 2021.

Danmark er en af de medlemsstater, der er længst fremme med hensyn til udbredelsen af e-sundhed. Det omfatter effektiv anvendelse af IT-systemer og digital kommunikation mellem forskellige aktører i sundhedssektoren såsom hospitaler og praktiserende læger. Strategien for digital sundhed (2018-2022) vedrører digitalisering og anvendelse af sundhedsdata i forbindelse med forebyggelse og behandling, men også mere fleksible ordninger såsom øget behandling i hjemmet.Derudover sigter strategien for kunstig intelligens (2019) mod at skabe et mere effektivt sundhedssystem, der tilbyder behandling på basis af den enkelte patients behov, idet intelligente løsninger kan bidrage til bedre kvalitet og sammenhæng i patientbehandlingen og samtidig understøtte sundhedspersonalet i deres arbejde. Et nyt initiativ om at oprette en kvikskranke for oplysninger om adgang til sundhedsdata for offentlige og private forskere og én enkelt adgangsportal for ansøgning om adgang til sundhedsdata vil forbedre forskningen i og udviklingen af nye behandlinger og digitale løsninger.

([29]) Antallet af patienter over 65 år er dobbelt så højt i nogle kommuner sammenlignet med andre (OECD, 2017).

3.4. KONKURRENCEEVNE, REFORMER OG INVESTERINGER

3.4.1. UDVIKLING I KONKURRENCEEVNE OG PRODUKTIVITET

Danmarks andel af verdens eksportmarkeder har været forholdsvis stabil siden 2012. Den seneste tids solide eksportvækst (afsnit 1) kan tilskrives en gunstig eksportsammensætning. Eksporten af forsknings- og udviklingsintensive varer på højt eller mellemhøjt niveau er steget fra at udgøre 40 % i 2008 til 50 % i 2018. Til gengæld har Danmark geografisk set gradvist mistet relative markedsandele på nogle af sine dynamiske eksportmarkeder (såsom Polen). Danmarks samlede handelsoverskud drives af varehandelen med lande uden for EU, mens landet er nettoimportør fra andre EU-medlemsstater. I 2019 blev USA det næstestørste marked for dansk vareeksport, kun overgået af Sverige.

Danmark er et af de lande i EU, der klarer sig bedst med hensyn til udvikling og anvendelse af miljøteknologi. Eksporten af grønne varer og tjenester beløb sig til godt 81 mia. DKK i 2018 svarende til en stigning på 13 % sammenlignet med 2015. Langt størstedelen af den grønne eksport (over 80 %) er relateret til ressourcebeskyttelse såsom produktion af vedvarende energi eller teknologier til at begrænse forbruget, mens en mindre del vedrører miljøbeskyttelse i snæver forstand.

Den danske vareeksport produceres i stigende grad uden for den danske grænse. "Merchanting" og "fabriksløs produktion" ([30]) får større og større betydning for den danske fremstillingsindustri. Merchanting og varer og tjenester solgt i udlandet (hvilket omfatter langt størsteparten af den fabriksløse vareproduktion) tegner sig for en stigende andel af overskuddet på betalingsbalancens løbende poster (figur 3.4.1). Fabriksløs produktion tegnede sig i 2007 for 0,5 % af bruttoværditilvæksten og er nu steget til 16 % i 2018. På grund af den lave arbejdskraftintensitet, men høje værditilvækst har fabriksløs produktion været en af de største drivkræfter bag fremstillingssektorens solide produktivitetsresultater.

Figur 3.4.1: **Udvikling i betalingsbalancens løbende poster**

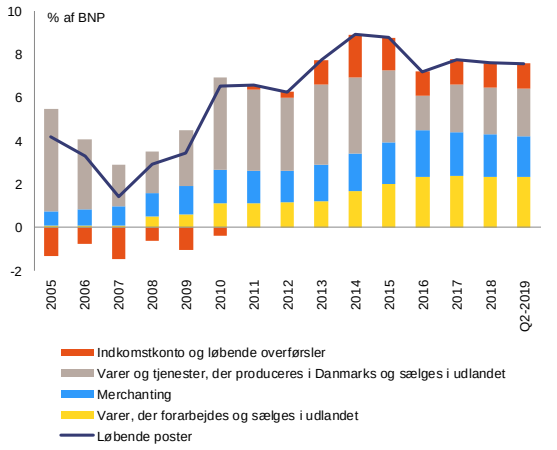

Kilde: Danmarks Statistik

De danske virksomheders globale forbundethed medfører betydelige statistiske udfordringer. Forskellen mellem indenrigsaktiviteten (geografisk set) på den ene side og den nationale aktivitet (udøvet af danske økonomiske aktører, som både er aktive i og uden for Danmark) vokser. Danmarks Statistik har flere gange foretaget større revisioner af nationalregnskabstal, hovedsagelig på grund af manglen på passende data vedrørende danske multinationale selskabers internationale aktivitet.

Den danske eksport drager fordel af en gunstig erhvervsspecialisering og solide brancheresultater. Den yderst eksportorienterede og succesfulde medicinalindustri tegner sig for omkring 20 % af den danske industriproduktion sammenlignet med 5 % for EU. Transportindustrien, som er blevet hårdest ramt af den seneste tids afmatning i EU, tegner sig for mindre end 2 % af den danske industriproduktion sammenlignet med 14 % for EU. Produktionen i den danske maskinindustri (som omfatter vindmøller) er steget med 14 %, mens den er faldet med 3 % for EU i 2018. Den danske eksport er også begunstiget af favorable priser: En positiv udvikling i bytteforholdet har været med til at holde det betragtelige overskud på betalingsbalances løbende poster oppe (figur 3.4.2). Medicinalindustriens stigende relative betydning kan også medføre større afhængighed af

([30]) "Merchantingeksport" omfatter danske virksomheders køb af varer i udlandet, som sælges videre i udlandet uden forarbejdning. "Fabriksløs produktion" er, når en virksomhed outsourcer den fysiske forarbejdning til udlandet, men bevarer ejerskabet over materialer, færdigvarer og immaterielle aktiver. Det kan være vanskeligt at skelne mellem merchanting og fabriksløs produktion i nationalregnskabsstatistikkerne.

færre produkter og af organiseringen af sundhedssystemerne på de vigtigste eksportmarkeder såsom USA.

Figur 3.4.2: **Udvikling i bytteforholdet**

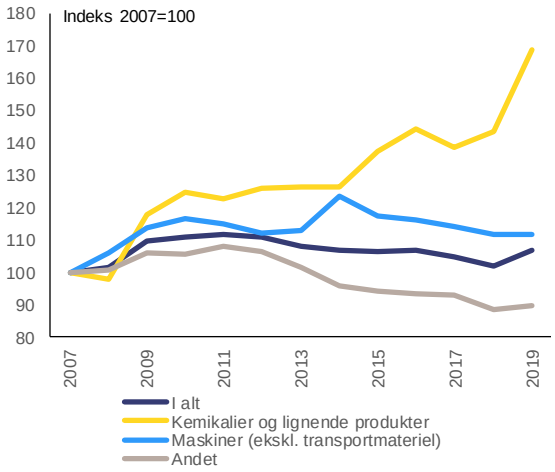

Kilde: Europa-Kommissionen

Trods den seneste fremgang har produktiviteten længe været afdæmpet. Danmarks produktivitetsvækst er løbende aftaget over de seneste ti år, ligesom det er tilfældet for EU som helhed. Den samlede vækst i arbejdsproduktiviteten har dog stabiliseret sig eller er steget en smule siden 2015, primært som følge af stærke produktivitetsresultater i fremstillingssektoren (figur 3.4.3).

Tjenesteydelsernes stigende betydning i økonomien har svækket den samlede produktivitet. Tjenesteydelser har fået større vægt i den danske økonomi og påvirker den samlede arbejdsproduktivitet negativt. Strukturændringer alene kan tilskrives et fald på 0,28 procentpoint i den gennemsnitlige produktivitetsvækst i perioden 1970-2016 i Danmark (Bauer m.fl., 2020). En af hovedårsagerne til den svage produktivitetsvækst er den svage konkurrence i navnlig de dele af servicesektoren, der er orienteret mod hjemmemarkedet (Det Økonomiske Råd, 2017). Nogle dele af servicesektoren (f.eks., apoteker) lader til at være genstand for stærk og måske overdreven regulering (OECD, 2019a).

Fortsat solid produktivitet i fremstillingssektoren. Den progressive overgang fra produktion til merchanting og fabriksløs produktion har øget arbejdsproduktiviteten, og den generelle udvikling blev således vendt i 2015 og dækker over ringe produktivitetsgevinster i servicesektoren. Produktivitetsudviklingen i fremstillingssektoren har draget fordel af bl.a. solide resultater i den kemiske industri (herunder lægemidler) og maskinindustrien (figur 3.4.3).

Figur 3.4.3: **Arbejdsproduktivitet fordelt på brancher**

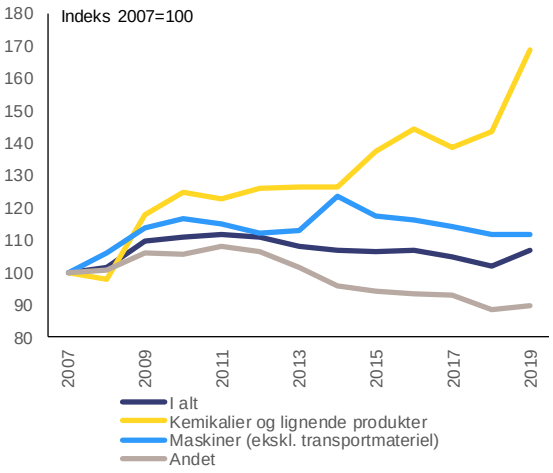

Kilde: Europa-Kommissionen

Danmarks allokeringseffektivitet ligger over EU-gennemsnittet i både service- og fremstillingssektoren. Det betyder, at arbejdskraftstrømme hjælper produktive virksomheder med at vokse, mens de mindst produktive virksomheder skrumper ind og træder ud af markedet. I fremstillingssektoren skabes omkring 40 % af jobsene i den mest produktive kvartil af virksomheder, mens det tilsvarende tal er 52 % i servicesektoren (Bauer m.fl., 2020). Denne omflytning af arbejdstagere til de mest produktive virksomheder understøtter den samlede produktivitet (figur 3.4.4).

Produktiviteten er steget mere i eksportvirksomhederne. Siden begyndelsen af 2000'erne er der opstået en stor forskel med hensyn til både arbejdsproduktivitet og totalfaktorproduktivitet mellem eksporterende og ikke-eksporterende virksomheder. Produktivitetsgabet mellem de bedst og de dårligst præsterende er øget betydeligt gennem de sidste tyve år. De bedst præsterende har typisk været store eksportvirksomheder. Til gengæld starter de fleste virksomheder i det små, selv når de allerede er aktive på internationalt plan. Politiske tiltag til fordel for små virksomheder hjælper med også at

øge produktiviteten i de små virksomheder. I forbindelse med tiltag til at øge produktiviteten gennem innovation kan de danske virksomheder desuden have fordel af, at kvaliteten af arbejdsstyrken og de generelle kompetencer forbedres, således at de bliver mere digitaliserede og eventuelt mere internationalt orienterede (se også afsnit 3.3).

Figur 3.4.4: **Jobnedlæggelse pr. sektor**

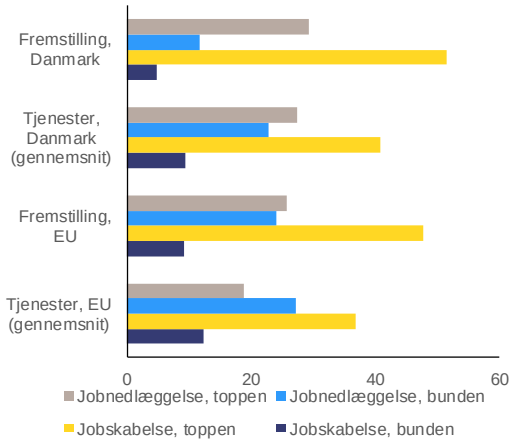

Kilde: Europa-Kommissionen med udgangspunkt i Bauer m.fl. (2020)

Stigende produktivitetsgab mellem store og små virksomheder tyder på svagheder i udbredelsen af teknologiske gennembrud. Trods det generelt høje F&U-niveau kan koncentrationen af F&U-aktiviteter i få store virksomheder være tegn på en utilstrækkelig kapacitetsopbygning inden for F&U i SMV'er. Teknologispredningen kunne forbedres ved at styrke samarbejdet mellem universiteter og virksomheder, lette etableringen af nye innovative opstartsvirksomheder og hjælpe dem med at vokse samt nedbringe adgangsbarrierene i de meget regulerede sektorer (se også afsnit 3.4.2).

Fremme af investeringer i immaterielle aktiver vil kunne øge små og unge virksomheders innovationsevne. Immaterielle aktiver kan give et større bidrag til økonomisk vækst end materielle aktiver (Thum-Thysen m.fl., 2017). Investeringer i såkaldt immaterielle aktiver uden for nationalregnskabet ([31]) lader til at øge mulighederne for at internalisere fordelene ved teknologianvendelse (Pellegrino og Zingales, 2017). Danmark ligger i øjeblikket under gennemsnittet for EU med hensyn til samlede investeringer i immaterielle aktiver i forhold til kapital i erhvervssektoren og rangerer i midten med hensyn til immaterielle investerings bidrag til produktiviteten (Bauer m.fl., 2020). Flere investeringer i immaterielle aktiver vil formodentlig indvirke positivt på effektiviteten af virksomhedernes ressourceanvendelse og dermed øge den samlede produktivitet (figur 3.4.5).

Figur 3.4.5: **Bidrag fra vækst i immateriel kapital til produktivitetsvækst**

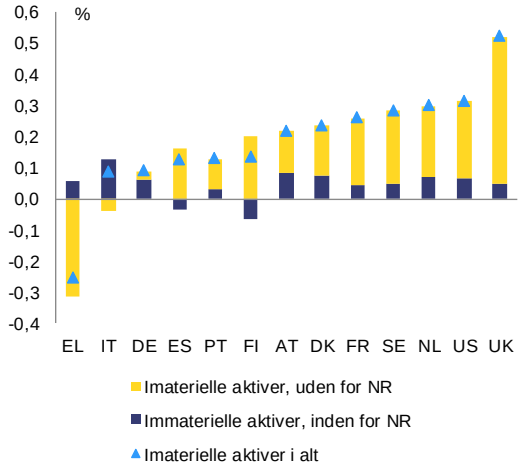

Kilde: Europa-Kommissionen med udgangspunkt i Bauer m.fl. (2020)

Såkaldt "grønne virksomheder" udgør et meget produktivt segment af Danmarks økonomi. Den danske vindmølleindustri og andre energiteknologier er gode eksempler på, at det kan betale sig at positionere sig i strategiske værdikæder lige fra forskningsstadiet til udbredelse, kommercialisering og eksport. Danmark har en enestående mulighed for at udnytte sin førerposition inden for energiteknologi og klimaambitioner til at sætte standarden ved at fastlægge klare målsætninger og finansieringsmål inden for forskning og innovation.

([31]) "Immaterielle aktiver på nationalregnskabet" omfatter f.eks. software og databaser, forskning og udvikling, mineralefterforskning og originale kunstværker. "Immaterielle aktiver uden for nationalregnskabet" omfatter f.eks. design, brand, organisationskapital, uddannelse.

Produktivitetsudviklingen i den offentlige sektor er fortsat en udfordring. Produktivitetsrådet har forsøgt at måle produktivitetsudviklingen i grundskolen og gymnasierne (DORS, 2019). Analysen er baseret på et mål for kvalitet (OECD's PISA-scorer) i modsætning til det hidtidige mål, som blot var baseret på det kvantitative output (antal elever gange antal undervisningstimer). Hvis det lykkes, kan analysen potentielt udvides til at omfatte andre dimensioner og muligvis inspirere til at analysere udviklingen på andre områder af produktiviteten i den offentlige sektor.

3.4.2. INVESTERINGER, INFRASTRUKTUR OG MARKEDSINTEGRATION

De private investeringer fortsætter deres opadgående trend. Siden investeringerne i 2010 nåede det laveste niveau i ti år på 18,1 % af BNP, er de steget hurtigere end i EU som helhed og nåede i 2018 op på 22,0 % af BNP. Investeringer i immaterielle aktiver såsom produkter omfattet af intellektuelle ejendomsrettigheder tegner sig for en fjerdedel af de samlede investeringer. Yderligere investeringer i materielle aktiver (infrastruktur) såvel som immaterielle aktiver (F&U, uddannelse) er afgørende for at øge produktivitetsvæksten.

En stigende andel af de danske virksomheder betragter usikkerhed om fremtiden som en investeringshindring. Ifølge Den Europæiske Investeringsbanks investeringsundersøgelse er adgangen til faglært arbejdskraft fortsat den vigtigste investeringsbarriere i alle brancher. Samtidig er de danske virksomheder mere usikre på fremtiden. I 2019 meddelte 59 % af de danske virksomheder, at de ser usikkerhed om fremtiden som en investeringsbarriere, sammenlignet med 48 % i 2018. De danske virksomheders pessimisme over for det kommende års politiske, reguleringsmæssige og økonomiske klima afspejler også denne tendens (EIB, 2019).

EU støtter bl.a. investeringer i Danmark via Den Europæiske Fond for Strategiske Investeringer (EFSI). Pr. december 2019 beløb den samlede finansiering under EFSI sig til 940 mio. EUR, som forventes at udløse 6 057 mio. EUR i ekstra investeringer. Erfaringerne med EU's finansielle instrumenter og EFSI-budgetgarantien har indtil videre vist, at der er behov for forenkling, strømlining og bedre koordinering mellem EU's instrumenter til investeringsstøtte under den næste programmeringsperiode 2021-2027. Ved udgangen af 2020 vil EFSI og EU's øvrige finansielle instrumenter blive indlemmet i det nye InvestEU-program, som fremmer en mere sammenhængende tilgang til finansiering af EU's politiske mål og giver et større valg mellem mulige politikløsninger og gennemførelsespartnere med henblik på at håndtere landespecifikke markedssvigt og investeringsgab. Medlemsstaterne kan desuden oprette nationale afdelinger under InvestEU ved at afsætte 5 % af deres strukturfondsmidler til ekstra garantiinstrumenter, som støtter finansieringen af investeringer, der er mere målrettet specifikke lokale forhold. InvestEU vil være politikdrevet og målrettet på fire områder: bæredygtig infrastruktur, forskning, innovation og små virksomheder.

Forskning og innovation

Danmark har et solidt F&U-system, men der er plads til at øge dets økonomiske indvirkning. Danmarks udgifter til F&U er med 3,05 % af BNP de højeste i EU og over 2020-målet på 3 % af BNP. Ifølge den europæiske resultattavle for innovation (Europa-Kommissionen, 2019j) er der plads til forbedringer med hensyn til de økonomiske gevinster ved innovation, såsom virkningerne på beskæftigelsen og udbredelsen af innovation i virksomhederne (EIS, 2019). Der ligger en væsentlig politisk udfordring i at udnytte F&U-investeringerne bedre, når det kommer til at fremme innovationsaktiviteter og -resultater i private virksomheder og samfundet som helhed.

Den private sektors F&U-udgifter er koncentreret i forholdsvis få store virksomheder, særligt i medicinalbranchen. De 50 største F&U-aktive selskaber tegnede sig for 70 % af de private F&U-investeringer, hvilket er langt mere end i adskillige andre avancerede økonomier. De otte største virksomheder tegnede sig alene for knap 40 % af de samlede private F&U-udgifter. Medicinalbranchen står for knap 60 % af de samlede F&U-udgifter, hvilket er langt over gennemsnittet på verdensplan på 19 %. Udgifterne til F&U er samlet set fortsat høje, men det absolutte antal virksomheder inden for F&U er faldet siden 2009, hvilket hovedsagelig skyldes, at de mindre virksomheder ikke beskæftiger sig med F&U. Kun 33 % af SMV'erne lancerer produkt-

eller procesinnovationer. Siden 2010 er disse innovationsaktiviteter desuden aftaget en smule (Europa-Kommissionen, 2019c). Hvis SMV'erne øgede deres udgifter til F&U, ville det formodentlig bidrage til større teknologispredning.

Til trods for Danmarks stærke F&U-system er antallet af nye virksomheder pr. indbygger lavt. Iværksættere er underlagt forholdsvis gunstige reguleringsmæssige rammer, men omfanget af risikokapital og private investeringer på forstadiet (pre-seed og seedstadiet) er lavt. Til trods for regeringens bestræbelser på at tiltrække privat venturekapital og tilvejebringe indledende finansiering gennem Vækstfonden og inkubatorer er de samlede venturekapitalinvesteringer blandt de laveste i Europa på 0,06 % af BNP i 2018. Alligevel ligger Danmark nr. 2 i EU med hensyn til adgang til venturekapitalinvesteringer. Selv om der etableres mange nye virksomheder i Danmark, har opstartsvirksomhederne vanskeligt ved at skalere op og vokse. Sammenlignet med de fleste EU-lande overlever færre virksomheder i mere end henholdsvis ét, tre eller fem år. Unge, væksttunge og innovative virksomheder forlader desuden ofte Danmark, efterhånden som de vokser, nogle gange som følge af udenlandske overtagelser.

Private fonde spiller en vigtig rolle, men er ikke velintegrerede i innovationssystemet. Et særligt kendetegn ved det danske innovationssystem er de private fondes store rolle. De står for en betydelig del af den privatfinansierede F&U, og de investerer også i tilknyttede initiativer eller fysiske omgivelser såsom inkubatorer, netværk, priser eller arrangementer. Eftersom de private fonde ventes at øge deres finansiering over de næste par år, bliver det stadig vigtigere at forbedre koordineringen mellem private fonde og det ansvarlige ministerium (Europa-Kommissionen, 2019c).

Danmark mangler en integreret innovationsstrategi. Selv om der er mange initiativer med strategiske ambitioner, har regeringen ingen overordnet og klar vision for, hvad Danmark ønsker at opnå i det globale innovationslandskab, og hvordan man skal nå dertil. Som følge af de seneste ændringer af det danske innovationssystem er ministerierne og styrelserne blevet stadig mere specialiserede inden for deres specifikke områder. Et ekspertpanel under den politiske støttefacilitet har fremhævet, at Danmark som innovationsførende kan forme det næste stadie for førende praksis ved at lægge en klar, velovervejet og overordnet strategisk retning for innovationssystemet, som giver mulighed for at udfolde og synkronisere alle tiltagene inden for innovationssystemet for at nå et ambitiøst mål og skabe merværdi (Europa-Kommissionen, 2019c).

Netværksindustrier

Trængslen på vejene koster den danske økonomi dyrt. Trafikken er særlig tæt omkring de vigtigste byområder, og ifølge Vejdirektoratet udgør de samfundsmæssige bruttoomkostninger ved trafikoverbelastningen i Danmark 24 mia. DKK om året (1,1 % af BNP). Med henblik på Danmarks mål for nedbringelse af drivhusgasemissioner (se kapitel 3.4.3) er regeringen besluttet på at forhandle en aftale om infrastrukturinvesteringer, som tager hensyn til klima- og miljømålene, bl.a. gennem investeringer i offentlig transport og cykling.

Elektrificeringen af det nationale jernbanenet er blevet forsinket. Danmark halter bagefter med hensyn til elektrificering af jernbanenettet og togtrafikkens effektivitet (Europa-Kommissionen, 2019b). Den tidligere regerings planer om yderligere elektrificering af jernbanenettet er blevet forsinket, dels fordi det har været nødvendigt at foretage nogle nødvendige tilpasninger af signalsystemet. Den planlagte udbredelse af det nye signalsystem ERTMS (European Railway Traffic Management System) bør bane vejen for elektrificeringen. De nye elektriske tog til regional og international trafik til Tyskland og til regional og intercitytrafik ventes at være på skinnerne i henholdsvis 2021 og 2024.

Den løbende etablering af havvindmølleparker vil øge presset på elnetinfrastrukturen. Danmarks elnet er godt sammenkoblet til andre lande med en sammenkoblingsgrad på 50,6 %, hvilket er langt over målet på 15 % i 2030. Tilkoblingen til andre net bidrager til at nå adskillige mål, bl.a. målene om afkarbonisering, forsyningssikkerhed og energieffektivitet. Det kræver flere investeringer i elnettet at sikre, at den stigende mængde vedvarende energi udnyttes effektivt. Hvad angår elmarkederne er markederne for systemydelser åbne for vedvarende energi, hvilket er tegn på, at vedvarende energi kan konkurrere på markedsvilkår og bidrage til et

velfungerende net. Det vil kræve flere specifikke foranstaltninger at udnytte Danmarks fulde potentiale for vedvarende energi, bl.a. med hensyn til systemfleksibilitet, intelligente net og lagring.

Bredbånd

Danmark har en høj dækning for næstegenerationsnet og ultrahurtigt bredbånd, hvortil henholdsvis 95 % og 92 % af alle hjem har adgang. Henholdsvis 70 % og 61 % af hjemmene i landområderne har adgang til næstegenerations- og FTTP-net, hvilket er et godt stykke over gennemsnittet for EU (henholdsvis 52 % og 14 %). For at fremme adgangen til bredbåndsforbindelser uden for byområderne har regeringen givet tilsagn om at styrke netkvaliteten yderligere i landområderne og har afsat 290 mio. DKK i offentlige midler i perioden 2016-2019. Inden for mobilt bredbånd meldes der om stor udbredelse med 131 bredbåndsabonnementer pr. 100 personer (92 pr. 100 personer på EU-plan) og fuld 4G-dækning (100 %). Danmark har desuden afsat 33 % af de harmoniserede frekvenser til 5G inden udgangen af 2020 inden for de såkaldte 5G-pionerbånd.

Miljø

Danmark er fortsat det land i EU, der producerer mest kommunalt affald pr. indbygger. I 2017 producerede Danmark 781 kg kommunalt affald om året pr. indbygger, langt over gennemsnittet for EU på 487 kg om året pr. indbygger. En stor del af dette affald forbrændes med energiudnyttelse. Flere investeringer højere oppe i affaldshierarkiet og i genanvendelse ville give mulighed for at opfylde de mere ambitiøse mål for efter 2020 og fremme en cirkulær økonomi. Desuden er der et stort behov for projekter, som forbedrer indberetningen af affaldsdata og ordningen om udvidet producentansvar, samt kapacitetsopbygningsprojekter, så kommunerne gennemfører de nødvendige reformer for affaldshåndtering i landet. Den relativt store andel af giftigt affald i det samlede affald kan gøre det vanskeligt at øge nyttiggørelsen af affald yderligere. I september 2018 præsenterede regeringen en strategi for en cirkulær økonomi, som blev efterfulgt af en politisk aftale i oktober 2018. Strategien og den politiske aftale omfatter 16 initiativer, der finansieres med 116 mio. DKK i mellem 2019 og 2022.

Energimarkeder

Der har været en vis fremgang med hensyn til eltransmissionskapaciteten, men der er opstået nye udfordringer. Den kapacitet, der er til rådighed for handel med elektricitet med Tyskland, er steget fra 11 % til 58 % af den nominelle transmissionskapacitet mellem 2016 og 2018. Til gengæld er transmissionskapaciteten på sammenkoblingen mellem Østdanmark og Sverige (DK2-SE4-sammenkoblingen) faldet i 37 % af driftstimerne i 2018 som følge af flaskehalse ved den svenske vestkystkorridor. Den svenske transmissionssystemsoperatør, Svenska Kraftnät, meddelte i juni 2019, at der ville blive truffet foranstaltninger til at mindske vestkystkorridorens indvirkning på forbindelserne til og fra Sverige.

Snævre prismargener tyder på konkurrenceprægede detailmarkeder for el. Den pris, som en privatkunde betalte i 2018, bestod af 18 % energiomkostninger, 17 % netværksomkostninger og 65 % afgifter, offentlig serviceforpligtelse og moms. Det peger i retning af konkurrenceprægede markeder og kan forklare det relativt lave omfang af leverandørskift, der svingede mellem 4,7 % og 7,1 % mellem 2014 og 2018 (for private og ikke-private kunder med et årligt forbrug på op til 100 MWh).

Biogasproduktionen steg betragteligt i 2018 og udgør 9 % af Danmarks gasforbrug. Det har til en vis grad begrænset virkningerne af faldet i produktionen af naturgas (-15 % i 2018 sammenlignet med 2017). Den danske gasforsyning vil undergå markante ændringer som følge af genopbygningen af Tyra-platformen frem til 2022. Indtil da vil Danmark i modsætning til sin hidtidige status som nettoeksportør importere størstedelen af sin gas fra Tyskland.

Detailhandel og e-handel

Hurtige ændringer i detaillandskabet og skiftende behov hos forbrugerne har udløst diskussioner om egnetheden af den nuværende regulering af detailhandelen. Reformen af planloven i 2017 har givet mulighed for at etablere større dagligvarebutikker og hævet loftet over butiksarealet for udvalgsvarebutikker. Kommunerne har også fået større fleksibilitet med hensyn til at tage højde for lokale forhold i planlægningsprocessen. En evalueringsrapport, som ventes i midten af 2020, vil gøre status over

udviklingen i markedsstrukturen, navnlig med hensyn til e-handel, og undersøge, hvordan kommunerne har anvendt de nye regler. E-handelen er fortsat under rivende udvikling i Danmark, også i dagligvaresektoren. Næstefter lægemidler og kosttilskud har den største stigning i internetsalget over de sidste ti år været inden for dagligvarer (Wanscher, 2019).

En nyligt lanceret vækstplan for handel og logistik har til formål at hjælpe de danske virksomheder med at gå forrest i den digitale og den grønne omstilling og sætte dem i stand til at håndtere den stigende internationale konkurrence. På detailmarkedet fokuserer tiltagene på at nedbringe e-handelens miljøvirkninger, reducere madspild, revitalisere bymidterne, forbedre de digitale færdigheder og hjælpe de danske virksomheder med at udnytte mulighederne ved digitaliseringen. Den grønne vækst i logistiksektoren vil bl.a. blive styrket med klare regler og adgang til kvalificeret arbejdskraft. Det tredje sæt tiltag sigter mod at beskytte de danske forbrugere ved at gøre det muligt at spore importerede varer, som ikke lever op til de danske sundheds- og sikkerhedsnormer.

Mens de danske virksomheder generelt er gode til at udnytte mulighederne ved e-handel, er dette mindre udtalt for SMV'erne. De danske virksomheder er førende i Europa med hensyn til anvendelse af nogle af de mest almindelige digitale tjenester og teknologier samt til investering i uddannelse af deres medarbejdere, så de kan erhverve og forbedre deres IKT-færdigheder (se tabel 3.4.1).

Tabel 3.4.1: **Udvalgte indikatorer for virksomhedernes digitalisering, 2019 (% af virksomhederne)**

Teknologi	Danmark	EU-gennemsnit
3D-printing	6,2%	4,1%
Industri- og servicerobotter	9,6%	6,7%
Big Data (analyse fra enhver datakilde)	13,6%	12,3%
Cloud-tjenester	40,9%	17,8%
Store virksomheder, der sælger på nettet	61,5%	39,2%
SME'er, der sælger på nettet	32,7%	17,5%
Store virksomheder med høj digital intensitet	90%	61,5%
SME'er med høj digital intensitet	52%	24,7%
Store virksomheder med meget lav digital intensitet	0,6%	9%
SME'er med meget lav digital intensitet	15,1%	39,4%
Store virksomheder, som tilbyder ansatte videreuddannelse i IKT	79%	70,3%
SME'er, som tilbyder ansatte videreuddannelse i IKT	29,2%	22,6%

Kilde: Europa-Kommissionen

3.4.3. INSTITUTIONEL KVALITET OG GOVERNANCE

Erhvervsklima

Danmarks erhvervsfremmesystem er blevet yderligere forbedret. De danske politiske beslutningstagere arbejder tæt sammen med alle relevante aktører, og der er en udbredt konsensuskultur inden for tilrettelæggelsen af politikker. Den øgede anvendelse af digitale løsninger vil give mulighed for at nå ud til et bredere udsnit af virksomheder. Den støtte, der tilbydes gennem erhvervshusene, vil nu dække alle typer af virksomheder snarere end rent vækstorienterede virksomheder. Lanceringen af en ny national erhvervsfremmestrategi er planlagt til februar 2020.

SMV'erne melder om lidt mindre pres på arbejdsmarkedet. Selv om adgangen til kvalificeret arbejdskraft fortsat er en prioritet, især i bygge- og anlægsbranchen og i servicesektoren, er manglen på arbejdskraft nu lidt mindre udtalt end tidligere (se afsnit 3.3). I 2018 angav de danske SMV'er, at rådighed over kvalificeret arbejdskraft eller erfarne ledere var deres allerstørste udfordring (SAFE-undersøgelsen 2018).

Den administrative byrde er kontrolleret. Virksomhederne har let adgang til en digital offentlig forvaltning, som behandler deres anmodninger effektivt. Der arbejdes fortsat på at

gøre den offentlige forvaltning endnu mere digital. For at yde bedre rådgivning til de politiske beslutningstagere med henblik på at sikre bedre rammer for erhvervslivet har Danmark besluttet at lægge Virksomhedsforum for enklere regler sammen med Implementeringsrådet.

Nogle mindre virksomheder har problemer med forsinket betaling. Helt op til 39 % af virksomhederne melder om problemer i forbindelse med forsinket betaling. En ud af syv danske virksomheder oplever regelmæssigt et problem (Europa-Kommissionen, 2019d). Ifølge de berørte parter har virksomhederne tendens til at betale senere og senere og kræver favorable betalingsvilkår for at indgå aftaler. Nogle virksomhedssammenslutninger opfordrer til, at der indføres strammere betalingsregler eller tidsfrister.

Offentlige tjenester og kunstig intelligens

Danmark klarer sig bedre end EU-gennemsnittet inden for digitale offentlige tjenester (e-forvaltning). 90 % af befolkningen indsender officielle formularer til de administrative myndigheder elektronisk, hvilket er langt over gennemsnittet for EU (56 %) (Europa-Kommissionen, 2020). Erhvervsstyrelsen arbejder på at forbedre de digitale offentlige tjenester yderligere. Indtil videre er 1 000 af de formularer, som virksomhederne benytter, blevet digitaliseret, og 600 mere er på vej til at blive det. Alle myndigheder, som har kontakt til virksomheder, er blevet enige om at digitalisere alle formularer inden udgangen af 2020. I december 2019 lancerede Erhvervsstyrelsen en ny handlingsplan for digitale offentlige tjenester.

Danmark har forpligtet sig til at gøre fremskridt og investere i digitale teknologier. Danmark har undertegnet erklæringen om samarbejde om kunstig intelligens, og i marts 2019 lancerede regeringen sin nationale strategi for kunstig intelligens. Med denne strategi ønsker regeringen at skabe et fælles etisk grundlag for kunstig intelligens med mennesket i centrum og at fastsætte mål for anvendelse af kunstig intelligens inden for den offentlige og den private sektor samt inden for forskning. Strategien indeholder også en række initiativer til yderligere at styrke Danmarks udvikling og anvendelse af kunstig intelligens. F.eks. forskes der i løsninger inden for kunstig intelligens til at understøtte stemmegenkendelse og bistå personer i fare (f.eks. personer, der får hjertestop). Derudover er Danmark i gang med at forbedre den nye digitaliseringsstrategi 2020-2024 med henblik på at styrke det digitale samspil mellem virksomheder og borgere og den offentlige forvaltning.

Offentlige indkøb

Regeringen har taget adskillige yderligere skridt til at øge gennemsigtigheden af offentlige indkøb og give SMV'er bedre adgang hertil. I 2019 meldte Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen om en stigning i det overordnede antal af afgivne bud, højere andel af fleksible og innovationsfremmende procedurer og en betydelig stigning (fra 30 % i 2015 til 46 % i 2017) i andelen af EU-udbud, der blev vundet af små virksomheder med under 50 ansatte (KFST, 2019). Regeringens udspil fra maj 2018 (Økonomi- og Indenrigsministeriet, 2018) og ændringerne af udbudsloven sigter mod at forbedre adgangsmulighederne for små virksomheder, nedbringe deres transaktionsomkostninger, som ofte udgør en betydelig del af kontrakten, samt at gøre udbudsprocedurerne mindre komplekse (se også OECD, 2019c). I 2019 blev der i et samarbejde mellem Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen og Finansministeriet nedsat en statslig rådgivningsenhed for at styrke den interne videnopbygning, øge videndelingen mellem de forskellige myndigheder og undgå dobbeltarbejde samt forebygge omkostningsstigninger som følge af behovet for at outsource.

Boks 3.4.1: Investeringsrelaterede udfordringer og reformer i Danmark

Makroøkonomisk perspektiv

De samlede investeringer i Danmark ligger over EU-gennemsnittet som andel af BNP. Efter det historiske højdepunkt på 13,9 % af BNP i 2018 forventes erhvervsinvesteringerne at være faldet en smule for at ligge sig stabilt på et højt niveau. Husholdningernes investeringer er steget fra et lavt niveau, understøttet af stigende boligpriser. De offentlige investeringer er forblevet relativt høje på anslået 3,4 % af BNP i 2019, og de forventes at forblive på dette niveau som følge af øgede offentlige investeringer i bolig, sundhed, uddannelse og transportinfrastruktur (afsnit 1).

Vurdering af barrierer for investering og igangværende reformer

Generelt er barrierne for privat investering i Danmark begrænsede. Folketinget har i de senere år vedtaget reformer af tjenestemarkederne, som bl.a. omfatter en lempelse af planloven samt foranstaltninger til at øge konkurrencen i taxibranchen og på realkreditmarkedet. Nyere tiltag hjælper også med at styrke samarbejdet mellem universiteter, virksomheder og forskere. Bygningsreglementet er blevet lempet. Man er også i færd med at gennemføre en strategi fra maj 2018 til at styrke offentlige indkøb, herunder bedre adgang for små virksomheder. Skattefordelene ved at finansiere med gæld i stedet for egenkapital risikerer imidlertid at bremse investeringerne. Venturekapitalfinansieringen er blandt de laveste i Europa, og investeringer i forskning og innovation er fortsat koncentreret i en række større virksomheder. Stigende produktivitetsgab mellem store og små virksomheder tyder på svagheder i forbindelse med udbredelsen af teknologiske fremskridt (afsnit 3.4.2). For at nå de yderst ambitiøse energi- og klimamål skal der foretages betydelige private og offentlige investeringer (afsnit 3.5).

Vurdering af barrierer for investering og igangværende reformer

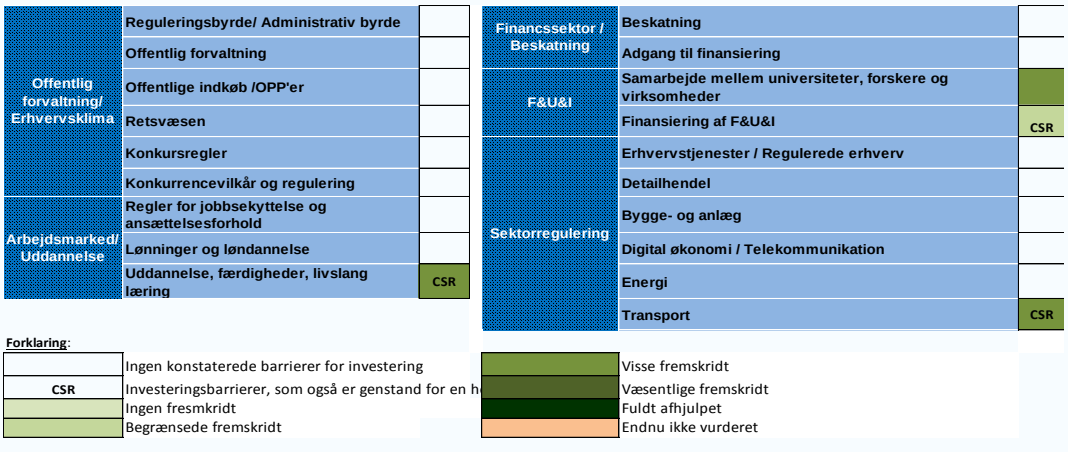

Udvalgte barrierer for investering og igangværende prioriterede tiltag

1. Der er behov for investeringer i transportinfrastruktur for at afkarbonisere transportsektoren, mindske luftforureningen og reducere trængslen på vejene, navnlig omkring København. Regeringen har planer om at forhandle en aftale om infrastrukturinvesteringer, som tager hensyn til klima- og miljøspørgsmål, bl.a. gennem investeringer i offentlig transport og cykling (afsnit 3.4).

2. Investeringsvæksten drives primært af store virksomheder. Yderligere politiske foranstaltninger kunne bidrage til at udvide innovationsbasen til at omfatte mindre virksomheder og øge SMV'ernes produktivitet. Der investeres kun lidt i risikokapital, og de private investeringer i tidlige faser i opstartsvirksomheder er lave. Et mindre gældsfremmende selskabsskattesystem kunne anspore mindre virksomheder til at investere (afsnit 3.1).

3.5. MILJØMÆSSIG BÆREDYGTIGHED

3.5.1. ENERGI- OG KLIMAMÅL

Den nuværende situation

Danmark har høje miljøstandarder og er godt på vej til at opfylde sit 2020-mål for drivhusgasemissioner. Ifølge foreløbige data havde Danmark i 2018 reduceret sine drivhusgasemissioner (bortsat fra international luftfart og arealanvendelse) med 31 % sammenlignet med 1990. Hovedparten af denne reduktion kan tilskrives et skift fra fossile brændstoffer til vedvarende energi inden for varme- og elproduktionen. I 2018 lå omfanget af emissioner, der ikke er omfattet af EU's emissionshandelssystem (ETS), ifølge foreløbige data 19 % under niveauet i 2005. Danmark har således reduceret sine emissioner med 4 procentpoint mere end det mellemliggende mål for 2018. I 2020 forventes emissionerne at ligge 20 % under niveauet i 2005, og Danmark ventes således at nå sit 2020-mål. Med en andel af vedvarende energi på 35,8 % i 2017 har Danmark allerede overgået sit 2020-mål på 30 %. Til gengæld steg Danmarks endelige energiforbrug i 2018 for fjerde år i træk, og denne tendens er særlig markant inden for industrien, vejtransport og international luftfart.

Der er kun sket små fremskridt med at nedbringe emissionerne fra brændstoffer og biler. Drivhusgasintensiteten af de leverede brændstoffer i 2017 var kun 2,2 % lavere end i 2010, og det kræver derfor en yderligere indsats at nå 2020-målet om en reduktion på 6 % (Europa-Kommissionen, 2019b). Samtidig er CO_2-emissionerne fra nye personbiler steget en smule i 2017 til 107 g CO_2/km. Det afspejler, at folk er begyndt at købe tungere biler, og tendensen er fortsat gennem 2019 ([32]). Emissionsniveauet ligger således et godt stykke over det maksimale niveau på 95 g CO_2/kg, som bilfabrikanterne skal leve op til i 2020. Derudover er emissionsintensiteten af smog-dannende gasser (herunder NOx) høj i Danmark sammenlignet med gennemsnittet i EU. Den største kilde til disse emissioner kommer fra transportsektoren. Der er også kun gjort små fremskridt med hensyn til søtransporten og energiudvindingen i Nordsøen.

([32]) Bilsalget i 2019 var det højeste, der nogen sinde er blevet registreret, både med hensyn til antal og værdi. Det er primært de "større" bilsegmenter og SUV-segmentet, der tegner sig for stigningen, og dermed er de gennemsnitlige CO_2-emissioner (WLTP) for nye biler steget. Klimarådet har anbefalet at indføre flere elbiler som en af de mest effektive og omkostningseffektive foranstaltninger til at nedbringe emissionerne i sektoren.

Den grønne omstilling

Danmark har sat sig et yderst ambitiøst mål om at nedbringe drivhusgasemissionerne med 70 % i 2030 i forhold til 1990 og om senest i 2050 at være kulstofneutral. Med de nuværende politikker forventes emissionerne at falde med 46 % i 2030 i forhold til niveauet i 1990 (figur 3.5.1). Hvis reduktionsmålet på 70 % i 2030 skal nås, kræver det altså, at reduktionssatsen mere end fordobles i forhold til, hvad den har ligget på mellem 2005 og 2018. Det vil kræve betydelige private og offentlige investeringer at nå dette mål såvel som reformer af hele økonomien. Foruden investeringer vil en vellykket omstilling til en kulstoffattig økonomi også kræve reformer og en modernisering af produktionen, forbrugsmønstret, transportsektoren og mange andre elementer af den danske økonomi.

De bebudede mål giver en enestående mulighed for at omstrukturere den danske økonomi og ruste den til den globale omstilling til et kulstoffattigt samfund. Danmark er et land med et højt pris- og lønniveau, og hvis det skal bevare sin internationale konkurrenceevne, vil det kræve en produktsammensætning med en stor andel af avanceret teknologi. Erhvervsinvesteringer til at nedbringe drivhusgasemissionerne kan give de danske virksomheder en fordel som "first movers" inden for udvikling og salg af kulstofneutrale teknologier, hvilket vil gøre Danmark konkurrencedygtigt i disse segmenter. Det vil dog kræve beslutsomme politiske tiltag og betydelige investeringer i den nærmeste fremtid. De politiske valgmuligheder vil afhænge af tidshorisonten for resultaterne, skiftende relative priser som følge af den teknologiske udvikling og samfunds-/fordelingsmæssige virkninger. Der skal træffes et grundlæggende valg mellem markedskonforme politikker (afgifter) eller mere direkte foranstaltninger.

Transport- og landbrugssektoren er nu de to største bidragydere til emissioner uden for ETS-systemet (figur 3.5.1). Danmark har i henhold til EU-reglerne et mål for nedbringelse af drivhusgasemissioner uden for ETS på 20 % i 2020 og 39 % i 2030 i forhold til niveauet i 2005.

Danmark er godt på vej til at opfylde 2020-målet, men forventes at ramme forbi 2030-målet med 14 procentpoint med den nuværende politik (Energistyrelsen, 2019).

Boks 3.5.1: **Overgang til en lavemissionsøkonomi**

Danmarks klimamålsætning om at reducere drivhusgasemissionerne med 70 % i 2030 i forhold til niveauet i 1990 vil ikke alene bringe Danmark i en førerposition med hensyn til klimaambitioner, det udgør også en enestående mulighed for at øge den økonomiske vækst og jobskabelse og skabe sundhedsfordele. Danmarks sektor for bæredygtige energiteknologier udgør allerede en yderst succesfuld del af økonomien med solide eksportresultater. Investeringer i overgangen til en lavemissionsøkonomi kan give produktiviteten et løft, idet de grønne virksomheder i Danmark hører til det yderst produktive segment (afsnit 3.5).

Danmark står over for et væsentligt investeringsbehov og store politiske udfordringer, når det kommer til at nå målet om en reduktion på 70 % af drivhusgasserne i 2030 i forhold til 1990. I den nationale energi- og klimaplan, som blev indgivet til Kommissionen den 20. december 2019, anslår Danmark, at det samlede offentlige og private investeringsbehov beløber sig til mellem 100 og 180 mia. DKK i perioden 2018-2030 eller omkring 10 mia. DKK om året (ca. 0,4 % af BNP). Det største investeringsbehov er inden for produktion af vedvarende energi (anslås til 60-90 mia. DKK). Hvad angår energieffektivitet og omlægning af varmeforsyning, energieffektivitet og ny teknologi samt biogas og ny fjernvarmekapacitet anslås det, at det vil kræve yderligere investeringer for mellem 10 og 30 mia. DKK i hver af disse sektorer frem mod 2030. Med hensyn til den offentlige finansiering er der i det vedtagne flerårige budget under energiaftalen fra 2018 afsat et beløb på omkring 0,5 mia. DKK i 2019, som gradvist vil stige til omkring 2,8 mia. DKK i 2025. Derudover etableres Danmarks Grønne Fremtidsfond, som vil forvalte et budget på 25 mia. DKK. Med hensyn til EU-finansiering har Danmark modtaget støtte fra Den Europæiske Fond for Strategiske Investeringer (EFSI) rettet mod offentlige og private investeringer med henblik på at understøtte den grønne omstilling. For at imødegå finansieringsbehovet vil det være afgørende, at anvendelsen af de offentlige midler har en stor multiplikatoreffekt og mobiliserer private investeringer (ligesom med EFSI-midlerne indtil videre). Hvad angår private midler har de danske pensionskasser eksempelvis i en fælles pressemeddelelse fra september 2019 givet tilsagn om frem mod 2030 at investere 350 mia. DKK i grønne finansielle aktiver og direkte besiddelser i energiproduktion og energieffektivt byggeri, også uden for Danmark.

Det er et spørgsmål om at træffe et politisk valg mellem markedskonformitet, omkostningseffektive hensyn og mere direkte foranstaltninger, samtidig med at der tages hensyn til sociale og fordelingsmæssige virkninger. Folketinget har som led i en aftale om fordeling af forskningsreserven 2020 afsat 1 542 mio. DKK (200,5 mio. EUR) til finansiering af grøn forskning. Den aktuelle afgiftsstruktur kunne ændres med henblik på at reducere drivhusgaseudledningerne. Beskatning kan spille en afgørende rolle med hensyn til at nedbringe emissionerne i overensstemmelse med principperne om omkostningseffektivitet og forureneren betaler. Mulighederne for at mindske de omkostninger, som omstillingen af energisystemet er forbundet med, beror i høj grad på en udligning af de meget forskelligartede afgifter og tilskud på energi (Skatteministeriet, 2018). I stedet for at foretage mindre justeringer af det eksisterende skattesystem har Klimarådet foreslået en omfattende reform, som sigter mod at omlægge den nuværende energiafgift til en CO_2-afgift på emissioner, som bør anvendes på såvel industrien som husholdninger i overensstemmelse med princippet om, at forureneren betaler.

Danmark er en af de mindst kulstofintensive økonomier i EU, men nogle brancher risikerer at blive negativt påvirket af omstillingen. Der ligger en vigtig udfordring i at sikre, at omstillingen til en lavemissionsøkonomi er socialt retfærdig, og at begrænse eventuelle negative sociale og fordelingsmæssige følger. Det vil være afgørende at foregribe og afbøde de negative virkninger, f.eks. ved at sikre, at de grupper, der påvirkes, kan blive omskolet eller opkvalificeret, samt ved at holde øje med de fordelingsmæssige virkninger. Kommissionen vil også overvåge de mulige følger af energi- og klimapolitikken på energipriserne og energifattigdommen. Kommissionens Fond for Retfærdig Omstilling og mekanismen for retfærdig omstilling vil yde ekstra støtte til gennemførelsen af omstillingen (se bilag D).

Figur 3.5.1: **Drivhusgasemissioner fordelt på sektorer**

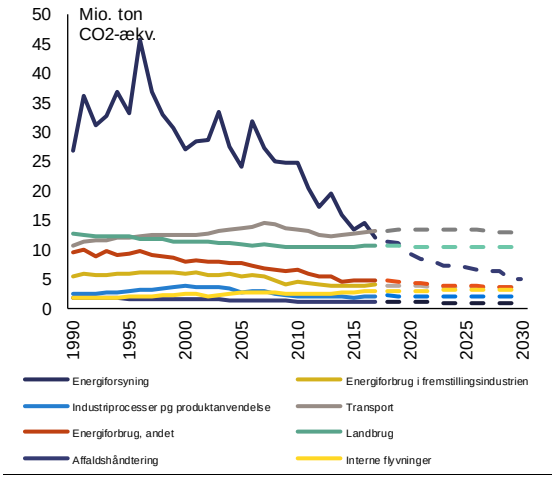

Kilde: Danmarks Statistik

Emissionerne i transportsektoren steg med 7 % mellem 2013 og 2017 og forventes at ligge stabilt hen mod 2030 med den nuværende politik. Klimarådet ([33]) har anbefalet en række tiltag, herunder at genindføre afgifter på flyafgange, fastsætte et mål for antallet af nulemissionskøretøjer i 2030, forbyde salg af diesel- og benzinbiler fra 2030, ændre afgiftssystemet for biler og indføre en støtteordning for salg af elbiler (Klimarådet, 2018c). Kommissionen for grøn omstilling af personbiler, som blev nedsat i februar 2019, har fået til opgave at udvikle en strategi for, hvordan regeringens målsætning om, at alle biler fra 2030 og frem skal være lav- eller nulemissionsbiler, kan opfyldes, og at komme med konkrete løsningsforslag til finansiering for at opretholde statens indtægter samt til ændringer af afgiftssystemet (Finansministeriet, 2019). Finansloven for 2020 indeholder bl.a. midlertidige afgiftsnedsættelser for elbiler og plug in-hybridbiler og foranstaltninger til at fremme grønne firmabiler. Tiltag på transportområdet med henblik på at imødegå trængselsproblemerne kan udgøre et vigtigt skridt i retning af at nedbringe både luftforureningen og drivhusgasemissionerne (kapitel 3.4.2).

Regeringen har bebudet sin hensigt om at fastsætte et bindende reduktionsmål for landbruget. Landbrugets emissioner har ligget stabilt over en årrække og forventes at forblive på samme niveau frem mod 2030 med den nuværende politik. De socioøkonomiske omkostninger ved at nedbringe emissionerne i landbruget anslås at være lavere end tilsvarende nedbringelser for personbiler (DORS, 2019). I den politiske aftale om finansloven for 2020 blev man enig om at afsætte 200 mio. DKK årligt i perioden 2020-2029 til udtagning af kulstofrig landbrugsjord til miljø- og klimaformål og at undersøge mulighederne for at etablere en skovfond.

Som det ser ud nu, vil Danmark ikke yde noget større bidrag til opfyldelsen af EU's 2030-mål for energieffektivitet. Øgede investeringer i energieffektivitet kunne hjælpe med at nedbringe drivhusgasemissionerne. Danmark har i sit udkast til national energi- og klimaplan anført et meget lille bidrag til EU's 2030-mål for energieffektivitet ([34]). Beslutningen om at indstille energispareordningen efter 2020 vil reducere midlerne til foranstaltninger til at øge energieffektiviteten i slutanvendelsen i alle sektorer.

Regeringen har meddelt, at den vil forelægge en klimalov for Folketinget i februar 2020. Ifølge den nationale energi- og klimaplan vil klimaloven efterfølgende blive fulgt op af en klimahandlingsplan i foråret 2020. Klimahandlingsplanen vil også indeholde nye foranstaltninger vedrørende klimaeffektivitet såsom energibesparelser i offentlige bygninger. Den vigtigste nye energibesparelsesforanstaltning rettet mod private virksomheder og bygninger forventes at give besparelser i energiforbruget på omkring 1,2 Mtoe. I lyset af den konstaterede vækst i forbruget kan der være behov for yderligere energieffektivitetsforanstaltninger i industrien, servicesektoren, private boliger og (vej-/luft-)transport (figur 3.5.2).

([33]) Danmark oprettede Klimarådet i 2014. Klimarådet leverer forslag til omkostningseffektive klimapolitiske løsninger og har til formål at sikre, at tiltagene for at nedbringe drivhusgasemissionerne er afbalancerede og tager hensyn til målene for velfærd og udvikling. Rådet bidrager med anbefalinger, der bygger på uafhængige analyser med en kort, mellemlang og lang tidshorisont. Det vurderer status for opfyldelsen af nationale og internationale klimamålsætninger og bidrager til den offentlige debat.

([34]) Kommissionen vil i løbet af 2020 foretage en vurdering af den endelige nationale energi- og klimaplan, som Danmark indsendte den 20. december 2020.

Figur 3.5.2: **Energieffektivitet: Primært og endeligt energiforbrug**

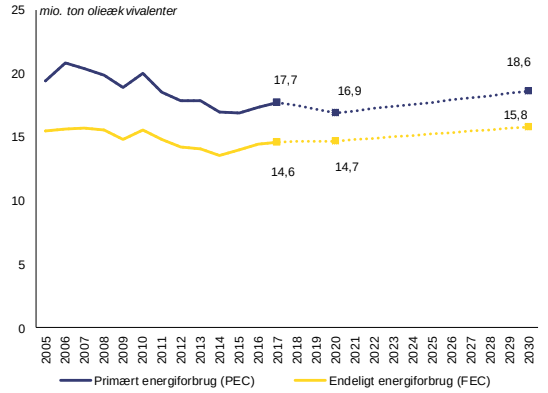

Kilde: Danmarks udkast til national energi- og klimaplan, Eurostat (indikatorer for primært energiforbrug 2020-2030 og endeligt energiforbrug 2020-2030 og andel af vedvarende energi)

Danmark har en ambitiøs målsætning om, at vedvarende energi skal udgøre 55 % af forbruget i 2030. Ud fra de aktuelle fremskrivninger forventes Danmark at nå op på en VE-andel på 42 % i 2030 (langt over EU 2020-målet på 30 %, figur 3.5.3). Det vil dog kræve yderligere politiske foranstaltninger at nå det nye ambitiøse nationale mål. Hvad angår elforbruget, hvor Danmark har sat sig et mål om en VE-andel på 100 % i 2030, vil der være behov for flere foranstaltninger, eftersom den ifølge fremskrivningerne vil udgøre 90 % i 2030.

Figur 3.5.3: **Vedvarende energi: Andel i det endelige bruttoenergiforbrug**

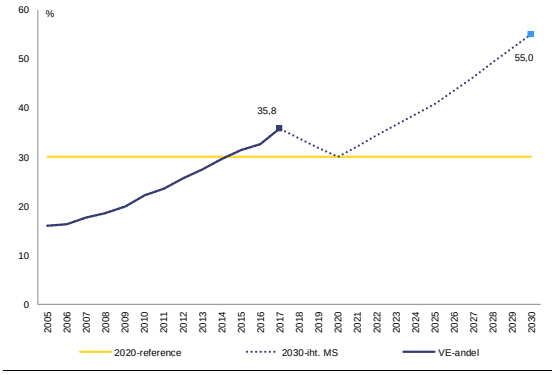

Kilde: Danmarks udkast til national energi- og klimaplan, Eurostat (indikatorer for primært energiforbrug 2020-2030 og endeligt energiforbrug 2020-2030 og andel af vedvarende energi)

Synergier og afvejninger vedrørende konkurrenceevnen

Danmark er allerede markedsførende inden for grøn energiteknologi, men der er potentiale til yderligere vækst. I løbet af de sidste årtier har de betydelige udgifter til F&U bragt danske virksomheder i en stærk position på verdensplan på flere områder relateret til grøn energiteknologi såsom vindenergi og fjernvarme. Danmark har derfor et stærkt brand inden for grøn teknologi, og i 2017 udgjorde eksport af grøn energiteknologi 11 % af Danmarks samlede vareeksport, hvilket er den højeste andel i EU (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2018). I betragtning af, hvor store investeringer det vil kræve på verdensplan at leve op til Parisaftalen, er potentialet for øget teknologiudvikling og eksport betragteligt. Forretningsmulighederne i forbindelse med den grønne omstilling kan skabe andenrunde-effekter, som kan have betydelig positiv indvirkning på hele økonomien.

Danmark har fastlagt et vejledende politisk mål om, at 50 % af alle offentlige indkøb skal være grønne. Danmark er i færd med at gennemføre en strategi for grønne offentlige indkøb som led i regeringens strategi for intelligente offentlige indkøb. Partnerskabet for offentlige grønne indkøb er en del af denne strategi og består i et samarbejde mellem tolv kommuner, to regioner og andre aktører om at mindske miljøbelastningen ved deres indkøb og dirigere markedet i en mere grøn retning. Derudover har Københavns Kommune vedtaget en klimaplan for 2025, som indeholder målsætninger og initiativer til at opnå klimaneutralitet. Planen understreger vigtigheden af, at de offentlige indkøb "bliver brugt aktivt til at bevæge markedet i en klimavenlig retning".

Synergier og afvejninger vedrørende social og territorial samhørighed og analyse af en retfærdig omstilling

Nogle brancher oplever behov for omskoling og opkvalificering som følge af energi-/klimaomstillingen. Arbejdsstyrken i flere sektorer skal tilpasse sig de større teknologiske ændringer, der er nødvendige for omstillingen til en kulstoffattig økonomi (Europa-Kommissionen, 2019g). Nogle af de politiske tiltag går ud på at bevare den danske industris konkurrenceevne for at forhindre, at arbejdspladser og/eller emissioner overføres til udlandet.

Danmarks cementindustri risikerer at blive ramt. Cementproduktion er en stor kilde til CO_2-emissioner fra industriprocesser. Cementindustrien indgår i et af regeringens klimapartnerskaber. Disse partnerskaber omfatter forskellige erhvervssektorer, og hensigten er at finde idéer til, hvordan de kan bidrage til at nå målsætningen om at reducere CO_2-emissionerne med 70 % i 2030. Kommissionens forslag om en mekanisme for en retfærdig omstilling vil også hjælpe med at sikre, at omstillingen til klimaneutralitet sker på retfærdig vis, ved at hjælpe med at håndtere de samfundsmæssige og økonomiske konsekvenser i de mest udsatte områder (se bilag D).

Fonden for Retfærdig Omstilling kan bidrage til udviklingen af nye og innovative løsninger i hele værdikæden. Innovationscentre og omstillingslaboratorier kunne udnytte den viden, der findes inden for de danske områder for intelligent specialisering. Det vil kunne fremme den nødvendige teknologiske innovation, mindske omstillingens sociale følger og anspore til, at bæredygtighedsspørgsmål i værdikæden løses ud fra tankegangen om en cirkulær økonomi

Indvirkning på de offentlige finanser

Klimamålene vil også påvirke de offentlige finanser. Hovedformålet med en afgift på drivhusgasser er at imødegå de negative eksternaliteter, som ikke internaliseres i en virksomheds produktionsomkostninger, og dermed påvirke forbrugsincitamenter. Ikke alene bidrager de til at mindske overskudsproduktion, de genererer også skatteindtægter. Miljøafgifter udgjorde 8,1 % af det samlede skatteprovenu i 2018, men denne andel er faldet gradvist gennem de seneste 15 år, efterhånden som den danske økonomi gør fremskridt med at opfylde klimamålsætningerne (figur 3.5.4). Provenuet fra miljøafgifter ventes at falde yderligere i de kommende år, efterhånden som omstillingen til en kulstofneutral økonomi skrider fremad.

Figur 3.5.4: **Indtægter fra miljøafgifter (% af det samlede provenu)**

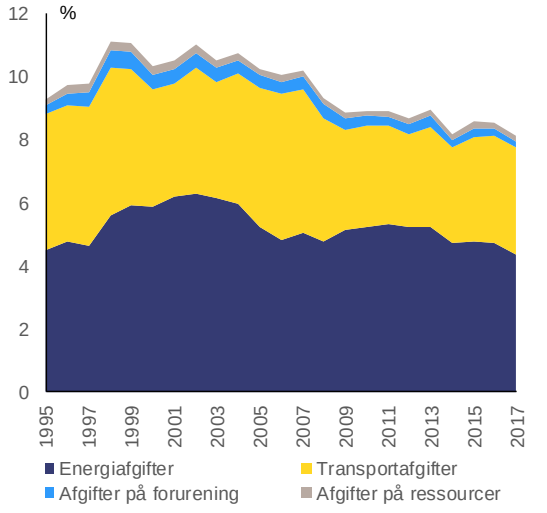

Kilde: Eurostat

En mere ambitiøs klimapolitik kunne udmønte i højere miljøbeskatning og en udvidelse af det klimarelaterede skattegrundlag. Højere afgifter på emissioner kunne udgøre et omkostningseffektivt tiltag til at anspore til færre emissioner. Indførelsen af en dansk flyafgift med samme struktur og niveau som den tyske flyafgift kunne f.eks. generere skatteindtægter på omkring 171 mio. EUR årligt (Europa-Kommissionen, 2019k). Som følge af de kraftige stigninger i CO_2-prisen i ETS var indtægterne fra auktionering af ETS-kvoter i 2018 mere end dobbelt så høje som i de foregående år og beløb sig til 190 mio. EUR. De fremtidige indtægter fra auktioneringen vil afhænge af antallet af ETS-kvoter (som gradvist reduceres ifølge EU-lovgivningen) og CO_2-prisen.

BILAG A
Oversigtstabel

Tilsagn	Sammenfattende vurdering ([1])
Landespecifikke henstillinger fra 2019	
Landespecifik henstilling nr. 1: Målrettet investeringstiltag inden for den økonomiske politik mod uddannelse og færdigheder, forskning og innovation for at udvide innovationsgrundlaget, så det omfatter flere virksomheder, samt mod bæredygtig transport for at afhjælpe trafiktætheden på vejene.	Danmark har gjort **visse fremskridt** med at implementere landespecifik henstilling nr. 1.
Målrettet investeringstiltag inden for den økonomiske politik mod uddannelse og færdigheder,	**Visse fremskridt:** Omprioriteringsbidraget på uddannelsesområdet afskaffes fra 2020, hvilket vil øge midlerne til uddannelse betydeligt (omkring 678 mio. DKK om året). Der er afsat flere midler til folkeskolen mellem 2020 og 2023 (øges fra 275 mio. DKK i 2020 op til 807 mio. DKK i 2023). Ved en bred politisk aftale fra oktober 2019 er der afsat 102 mio. DKK til initiativer rettet mod opkvalificering af ufaglærte.
forskning og innovation for at udvide innovationsgrundlaget, så det omfatter flere virksomheder,	**Begrænsede fremskridt:** Danmark har truffet foranstaltninger til at øge midlerne til forskning og innovation. Forskningsreserven for 2020 er blevet øget med 38 % i forhold til det oprindeligt tænkte niveau, så den nu lyder på 1 925 mio. DKK. Der er afsat yderligere 1 mia. DKK til grøn forskning i 2020, så det samlede budget hertil nu udgør 2,3 mia. DKK. Der er dog ikke foreslået specifikke foranstaltninger til at udvide innovationsgrundlaget og inddrage flere virksomheder.
samt mod bæredygtig transport for at afhjælpe trafiktætheden på vejene.	**Visse fremskridt:** Regeringen har fremlagt en særlig transportplan, som skal løse trængselsproblemerne i de mest belastede områder, navnlig omkring Storkøbenhavn og Lillebælt. Med henblik på Danmarks mål for nedbringelse af drivhusgasemissioner er regeringen besluttet på at forhandle en aftale om infrastrukturinvesteringer, som tager hensyn til klima- og miljømålene, bl.a. gennem investeringer i offentlig transport og cykling. Regeringen har taget skridt til at udbrede ERMTS-signalet på de danske jernbaner, hvilket er en forudsætning for yderligere elektrificering af jernbanenettet. De nye elektriske tog til regional og international trafik til Tyskland forventes på skinnerne i 2021.
Landespecifik henstilling nr. 2: Sikre et effektivt tilsyn og håndhævelse af reglerne om bekæmpelse af	Danmark har gjort **visse fremskridt** med at implementere landespecifik henstilling nr. 2. Danmark har over en relativ kort periode truffet

hvidvask af penge.	adskillige vigtige lovmæssige foranstaltninger, men det vides endnu ikke, om de nyligt gennemførte foranstaltninger er effektive. Finanstilsynet har gjort fremskridt med at øge sin tilsynskapacitet, men der skal stadig søges om og opnås en opgradering med hensyn til de af Den Finansielle Aktionsgruppes standarder, som er relevante for tilsynet med de finansielle institutioner med hensyn til hvidvask. Finanstilsynet har oprettet en hvidvaskafdeling og har øget sit mandskab på området med tæt ved 50 % i 2019.
Europa 2020 (nationale mål og fremskridt)	
Mål for beskæftigelsesfrekvensen i det nationale reformprogram: 80 %.	77,5 % (2018) Beskæftigelsesfrekvensen er steget gradvis fra 74,3 % i 2012 til 75,4 % i 2015 og op til 77,5 % i 2018. Den ligger dog stadig under niveauet fra før krisen (79,0 % i 2007). Danmark har i de seneste år vedtaget en række beskæftigelsesreformer med det overordnede formål at øge arbejdsudbuddet, øge incitamenterne til at arbejde og nedbringe antallet af personer på overførselsindkomst. Disse foranstaltninger ventes at hjælpe med at lukke gabet på 2,5 procentpoint til Danmarks nationale Europa 2020-mål for beskæftigelse (80 %).
F&U-mål i det nationale reformprogram: 3 % af BNP	3,03 % (2018) Forsknings- og udviklingsintensiteten i Danmark har været over 3 % af BNP siden 2015. I 2018 nåede forsknings- og udviklingsintensiteten op på 3,03 % af BNP, hvilket svarer til et mindre fald i forhold til det foregående år (3,05 %). Virksomhedernes investeringer i forskning og udvikling i Danmark tegner sig for ca. 2/3 af den samlede forsknings- og udviklingsudgift, og der er et politisk tilsagn om at holde den offentlige forsknings- og udviklingsintensitet på mindst 1 % af BNP.
Mål for drivhusgasemissioner: -20 % i 2020 i forhold til 2005 (i sektorer, der ikke er omfattet af EU's emissionshandelssystem)	I 2020 forventes emissionerne at ligge 21 % under niveauet i 2005. Danmark vil således have opfyldt sit 2020-mål. Mellemliggende mål for 2018: -15 % i forhold til 2005:

	I 2018 lå emissionerne 19 % under niveauet i 2005.
2020-mål for vedvarende energi: 30 %	36,7 % (2018) Med en andel af vedvarende energi på 36,7 % i det endelige energiforbrug i 2018 vil Danmark formodentlig nå sit 2020-mål på 30 %. Der er skabt størst fremgang inden for produktion af elektricitet (biomasse og vindenergi) og kraftvarme (hovedsageligt biomasse).
Energieffektivitet — 2020-mål for energiforbrug: Danmarks 2020-mål for energieffektivitet er på 17,52 Mtoe i primær energi og 15,14 Mtoe i endeligt energiforbrug.	Mellem 2017 og 2018 øgede Danmark sit primære energiforbrug med 0,6 % og sit endelige energiforbrug med 0,8 % (fra henholdsvis 17,8 Mtoe i 2017 til 18 Mtoe i 2018 og fra 14,8 Mtoe i 2017 til 15 Mtoe i 2018). Efter at energiforbruget er steget fire år i træk, ligger Danmark over det vejledende 2020-mål med hensyn til primært energiforbrug. Det endelige energiforbrug ligger kun under målet, fordi Danmark ændrede målet for at tilpasse det til et højere forventet forbrug. Danmarks praksis med at opdatere de vejledende mål, så de passer med niveauet i de seneste tilgængelige grundforbrugsprognoser, vil pr. definition tendere mod at indsnævre eller fjerne eventuelle forskelle mellem mål og faktisk energiforbrug, efterhånden som 2020 nærmer sig. Disse forskelle er derfor ikke de bedste indikatorer for Danmarks bidrag til EU's 2020-mål. I den forbindelse har den seneste stigning i det danske energiforbrug bidraget til at øge forskellen til EU's 2020-mål.
Mål for andelen af elever, der forlader uddannelsessystemet tidligt: 10 % (en frafaldsprocent på under 10 % for befolkningen i alderen 18-24)	10,2 % (2018) Siden 2016 er frafaldsprocenten for befolkningen i alderen 18-24 steget. Den steg fra 8,8 % i 2017 til 10,2 % i 2018 og har således nået et niveau over målet på 10 % for første gang i otte år (11 % i 2010).
Videregående uddannelse: Over 40 % af befolkningen i alderen 30-34	49,1 % (2018) Målet på >40 % er blevet nået og oven i købet overgået med 9,1 procentpoint. Den andel af befolkningen i alderen 30-34, som har gennemført en lang videregående uddannelse, er steget fra 39,2 % i 2008 til 49,1 % i 2018.

Mål for nedbringelse af antallet af personer, der er i risiko for fattigdom eller social udstødelse (i absolutte tal): Nedbringe antallet af personer i husholdninger med lav arbejdsintensitet med 22 000 frem til 2020 (udgangspunkt 2010: 433 000).	459 000 personer (2018) Antallet af personer, der lever i husholdninger med lav arbejdsintensitet, er steget fra 433 000 i 2010 til 459 000 i 2018, dvs. en stigning på 26 000 personer. Gabet til det nationale Europa 2020-mål for fattigdom og social udstødelse (at nedbringe antallet af personer i husholdninger med lav arbejdsintensitet med 22 000 frem til 2020) er derfor langt fra at være lukket. Danmark har lanceret en strategi med 10 mål for social mobilitet (maj 2016), som bl.a. skal nedbringe antallet af udsatte og øge deres beskæftigelsesegnethed og deltagelsen i uddannelse. Danmark har gjort fremskridt med nogle af målene (f.eks. kriminalitet blandt marginaliserede unge), men halter bagefter på andre (f.eks. andelen af marginaliserede unge, der påbegynder en ungdomsuddannelse).

---

(1) Følgende kategorier anvendes til at vurdere fremskridtene med implementeringen af de landespecifikke henstillinger:

Ingen fremskridt: Medlemsstaten har ikke på troværdig vis bebudet eller vedtaget foranstaltninger til at implementere den landespecifikke henstilling. Denne kategori omfatter en række typiske situationer, som vurderes i det enkelte tilfælde, idet der tages hensyn til landespecifikke forhold. De omfatter følgende:

- der er ikke bebudet retlige, administrative eller budgetmæssige foranstaltninger

– i det nationale reformprogram

– i andre officielle meddelelser til det national parlament / de relevante parlamentsudvalg eller til Europa-Kommissionen

– for offentligheden (f.eks. i en pressemeddelelse eller på regeringens websted)

- regeringen eller det lovgivende organ har ikke fremsat lovgivningsforslag

- medlemsstaten har taget indledende skridt til at implementere henstillingen, f.eks. ved at bestille en analyse eller nedsætte en undersøgelseskommission til at undersøge eventuelle nødvendige foranstaltninger (medmindre henstillingen klart henviser til orienterende eller undersøgende foranstaltninger), men der er ikke foreslået klart specificerede foranstaltninger til at implementere henstillingen.

Begrænsede fremskridt: Medlemsstaten har:

- bebudet visse foranstaltninger, men disse implementerer kun henstillingen i begrænset omfang og/eller

- fremsat lovgivningsforslag for parlamentet eller det lovgivende organ, men disse er endnu ikke blevet vedtaget, og der er stadig behov for et omfattende ikke-lovgivningsmæssigt arbejde for at implementere henstillingen

- fremsat ikke-lovgivningsmæssige forslag, dog uden at træffe opfølgende foranstaltninger til at implementere henstillingen.

Visse fremskridt: Medlemsstaten har truffet foranstaltninger:

- som delvist implementerer henstillingen og/eller

- som implementerer henstillingen, men der er stadig behov for et stort stykke arbejde for at implementere henstillingen til fulde, da kun enkelte foranstaltninger er blevet gennemført. F.eks. kan der være vedtaget foranstaltninger i parlamentet eller ved ministeriel afgørelse uden medfølgende gennemførelsesbestemmelser.

Væsentlige fremskridt: Medlemsstaten har truffet foranstaltninger, der langt hen ad vejen implementerer henstillingen, og de fleste af dem er blevet gennemført.

Fuld implementering: Medlemsstaten har gennemført alle de nødvendige foranstaltninger for at implementere henstillingen på passende vis.

BILAG B

Kommissionens gældsholdbarhedsanalyse og finansielle risici

Fremskrivninger af offentlig gæld i et basisscenarie og alternative scenarier samt følsomhedstest

DK - Gældsfremskrivning, basiscenarie	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Bruttogældskvote	**34,2**	**33,0**	**32,3**	**31,7**	**30,3**	**28,8**	**27,2**	**25,4**	**23,5**	**21,5**	**19,5**	**17,5**	**15,4**
Ændringer i kvote (-1+2+3)	*-1,3*	*-1,1*	*-0,7*	*-0,6*	*-1,4*	*-1,5*	*-1,7*	*-1,8*	*-1,9*	*-2,0*	*-2,0*	*-2,0*	*-2,0*
heraf													
(1) Primær saldo (1.1+1.2+1.3)	**1,6**	**2,9**	**1,2**	**0,7**	**0,9**	**1,0**	**1,2**	**1,3**	**1,5**	**1,5**	**1,6**	**1,7**	**1,6**
(1.1) Strukturel primær saldo *(1.1.1-1.1.2+1.1.3)*	***1,8***	***2,9***	***2,1***	***0,8***	***1,0***	***1,1***	***1,2***	***1,3***	***1,5***	***1,5***	***1,6***	***1,7***	***1,6***
(1.1.1) Strukturel primær saldo (før omk. ved aldring)	*1,8*	*2,9*	*2,1*	*0,8*	*0,8*	*0,8*	*0,8*	*0,8*	*0,8*	*0,8*	*0,8*	*0,8*	*0,8*
(1.1.2) Omkostninger ved aldring					*-0,2*	*-0,2*	*-0,3*	*-0,3*	*-0,3*	*-0,3*	*-0,3*	*-0,2*	*-0,2*
(1.1.3) Andet (skatter og formueindtægter)					*0,0*	*0,0*	*0,1*	*0,2*	*0,3*	*0,4*	*0,5*	*0,6*	*0,6*
(1.2) Cyklisk komponent	***-0,2***	***0,0***	***-0,1***	***-0,2***	***-0,1***	***-0,1***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***
(1.3) Engangs- og andre midlertidige foranstaltning	***0,0***	***0,0***	***-0,8***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***
(2) Sneboldeffekt (2.1+2.2+2.3)	**0,1**	**-0,4**	**-0,4**	**-0,5**	**-0,5**	**-0,5**	**-0,5**	**-0,4**	**-0,4**	**-0,4**	**-0,4**	**-0,4**	**-0,4**
(2.1) Renteudgifter	*0,8*	*0,8*	*0,7*	*0,7*	*0,6*	*0,5*	*0,5*	*0,4*	*0,4*	*0,3*	*0,3*	*0,3*	*0,2*
(2.2) Væksteffekt	*-0,5*	*-0,7*	*-0,5*	*-0,5*	*-0,5*	*-0,4*	*-0,4*	*-0,3*	*-0,3*	*-0,3*	*-0,3*	*-0,3*	*-0,2*
(2.3) Inflationseffekt	*-0,2*	*-0,5*	*-0,6*	*-0,6*	*-0,6*	*-0,6*	*-0,6*	*-0,5*	*-0,5*	*-0,5*	*-0,4*	*-0,4*	*-0,3*
(3) Stock flow-tilpasninger	**0,2**	**2,2**	**0,8**	**0,5**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**

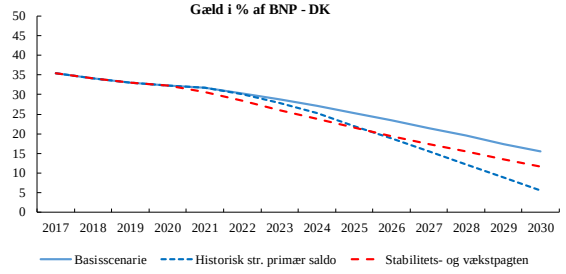

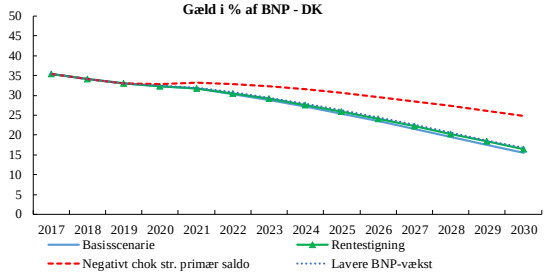

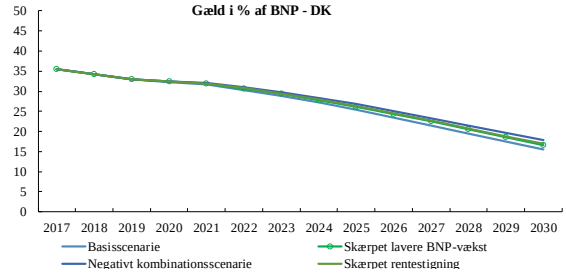

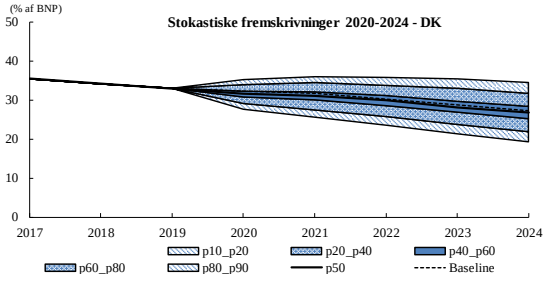

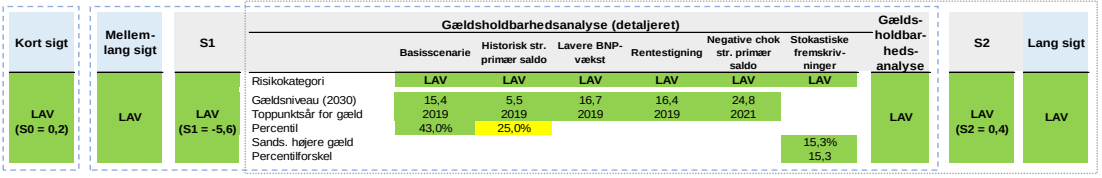

Anm: For yderligere oplysninger henvises til European Commission Debt Sustainability Monitor (DSM) 2019.

[1] I den første tabel præsenteres fremskrivningerne i basiscenariet med uændret finanspolitik. Tabellen viser den forventede udvikling i den offentlige gæld samt opdelingen mellem primær saldo, sneboldeffekt og stock flow-tilpasninger. Ved sneboldeffekten måles nettovirkningen af modgående effekter fra renter, inflation, realvækst i BNP (og i nogle lande veskelkurser). Stock flow-tilpasninger omfatter forskelle mellem kasseregnskabs- og periodiseringsprincippet, nettotilvækst af aktiver samt værdiansættelses- og andre residualeffekter.

[2] I figurerne præsenteres en række følsomhedstest i tilknytning til basisscenariet samt alternative politikscenarier, navnlig: sceanriet med den historiske strukturelle primære saldo (hvor den strukturelle primære saldo er sat til saldoens historiske gennemsnit), scenariet under stabilitets- og vækstpagten (hvor finanspolitikken antages at udvikle sig i overensstemmelse med de vigtigste bestemmelser i stabilitets- og vækstpagten), et sceanrie med rentestigninger (+1 porcentpoint i forhold til basisscenariet), et scenarie med lavere BNP-vækst (-0.5 procentpoint i forhold til basisscenariet) og et scenarie, hvor den primære strukturelle saldo udsættes for et negativt chok (kalibreret ud fra den forventede ændring). Desuden er der medtaget et negativt kombinationsscenarie og skærpede følsomhedstest (vedrørende renter og vækst) samt stokastiske fremskrivninger. Nærmere oplysninger om udarbejdelsen af fremskrivningerne findes i Fiscal Sustainability Report 2018 og Debt Sustainability Monitor2019.

[3] I den anden tabel præsenteres klassificeringen af de overordnede finanspolitiske risici på kort, mellemlang og lang sigt.

a. På kort sigt er risikokategorien (lav/høj) baseret på S0-indikatoren. S0 er en indikator til tidlig opdagelse af finanspolitisk stress i det kommende år baseret på 25 finanspolitiske og finansielle samt konkurrenceevnerelaterede variable, som historisk har vist sig at være vigtige indikatorer for finanspolitisk stress. Den kritiske minimumstærskel for finanspolitisk stress er 0,46.

b. På mellemlang sigt er risikokategorien (lav/middel/høj) baseret på en kombineret anvendelse af S1-indikatoren og resultaterne af gældsholdbarhedsanalysen. S1-indikatoren måler den finanspolitiske tilpasning, der er nødvendig (kumuleret over 5 år efter prognoseperioden og derefter fastholdt) for at nå en gældskvote på 60% i 2034. De anvendte kritiske værdier er 0 og 2,5 procentpoint af BNP. Klassificeringen i gældsholdbarhedsanalysen er baseret på resultaterne af fem deterministiske scenarier (basisscenariet, scenariet med den historiske strukturelle primære saldo, scenariet med rentestigninger, scenariet med en lavere BNP-vækst og scenariet, hvor den strukturelle primære saldo udsættes for et negativt chok) samt de stokastiske fremskrivninger. Der anvendes forskellige kriterier såsom det forventede gældsniveau, gældsudviklingen, realismen i de finanspolitiske antagelser, sandsynligheden for gældsstabilisering og omfanget af usikkerhed.

c. På lang sigt er risikokategorien (lav/middel/høj) baseret på en kombineret anvendelse af S2-indikatoren og resultaterne af gældsholdbarhedsanalysen. S2-indikatoren måler den forudgående og permanente finanspolitiske tilpasning, der er nødvendig for at stabilisere gældskvoten på ubestemt tid, og medtager omkostningerne ved aldringen. De anvendte kritiske værdier er 2 og 6 procentpoint af BNP. Resultaterne af gældsholdbarhedsanalysen anvendes til at udbygge risikoklassificeringen på lang sigt, navnlig hvis der konstateres gældsmæssig sårbarhed (middel/høj risikokategori i gældsholdbarhedsanalysen).

BILAG C
Standardtabeller

Tabel C.1: **Finansmarkedsindikatorer**

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Banksektorens samlede aktiver (% af BNP)(1)	407,3	375,4	377,4	365,5	354,2	400,3
De fem største bankers andel af aktiver (% af samlede aktiver)	68,1	67,8	68,3	65,7	64,5	-
Udenlandsk ejerskab i banksystemet (% af samlede aktiver)(2)	12,2	12,5	12,3	7,0	7,0	6,9
Indikatorer for finansiel soliditet:(2)						
- misligholdte lån (% af samlet lånemasse)	5,1	3,9	3,3	2,5	2,3	1,9
- solvensprocent (%)	18,2	19,8	20,7	22,1	21,6	21,3
- egenkapitalforrentning (%)(3)	4,7	6,8	9,7	10,8	8,0	8,5
Banklån til den private sektor (årlig ændring i %)(1)	0,2	1,0	1,2	0,8	3,5	4,0
Udlån til boligkøb (årlig ændring i %)(1)	0,4	1,1	1,5	1,2	1,2	1,7
Udlåns-/indlånskvote(2)	192,9	213,8	211,0	228,7	240,7	236,6
Centralbanklikviditet i % af forpligtelser(1)	0,5	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
Privat gæld (% af BNP)	214,0	211,4	209,0	202,7	198,3	-
Udlandsgæld, brutto (% af BNP)(2) - offentlig	17,8	15,0	12,8	12,4	10,6	11,0
- privat	39,2	41,9	41,7	39,3	37,7	38,1
Langsigtet rentespænd over for Bund (basispoint)*	16,2	19,4	23,1	15,9	5,8	7,0
Credit default swap spreads for statsobligationer (5-årige)*	16,0	12,7	15,5	10,9	6,8	6,8

(1) Seneste tal fra 3. kvartal 2019. Omfatter ikke kun banker, men alle monetære finansielle institutioner, undtagen centralbanker.
(2) Seneste tal fra 2. kvartal 2019.
(3) De kvartalsmæssige tal er annualiserede.
* Målt i basispoint.
Kilde: Europa-Kommissionen (lang rente), Verdensbanken (udlandsgæld, brutto), Eurostat (privat gæld), ECB (øvrige indikatorer).

Tabel C.2: **Centrale indikatorer i den sociale resultattavle**

	2014	2015	2016	2017	2018	2019 [5]
Lige muligheder og adgang til arbejdsmarkedet						
Unge, der forlader uddannelsessystemet tidligt (% af befolkningen i alderen 18-24)	7,8	7,8	7,2	8,8	10,2	:
Kønsbestemt forskel i beskæftigelsesfrekvens (procentpoint)	7,4	7,8	6,9	6,7	7,0	7,2
Indkomstulighed (S80/S20-kvintilsats)	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1	:
Risiko for fattigdom og social udstødelse(1) (AROPE)	17,9	17,7	16,8	17,2	17,4	:
Unge, der hverken er i beskæftigelse eller under uddannelse (% af befolkningen i alderen 15-24)	5,8	6,2	5,8	7,0	6,8	:
Dynamiske arbejdsmarkeder og rimelige arbejdsvilkår						
Beskæftigelsesfrekvens (20-64-årige)	74,7	75,4	76,0	76,6	77,5	78,1
Ledighed(2) (15-74-årige)	6,9	6,3	6,0	5,8	5,1	5,0
Langtidsledighed (% af den aktive befolkning)	1,7	1,7	1,4	1,3	1,1	0,8
Disponibel bruttohusstandsindkomst pr. indbygger i faste priser(3) (Indeks 2008=100)	104,1	107,4	111,3	112,9	114,2	:
Årlig nettoindtjening for en fuldtidsansat enlig arbejdstager uden børn, som tjener en gennemsnitlig løn (i KKS, treårigt gennemsnit)	25491	26170	26568	:	:	:
Årlig nettoindtjening for en fuldtidsansat enlig arbejdstager uden børn, som tjener en gennemsnitlig løn (procentvis ændring, faste priser, treårigt gennemsnit)	0,59	1,22	1,27	:	:	:
Offentlig støtte / social beskyttelse og inklusion						
Sociale overførslers virkning (bortset fra pensioner) på fattigdomsbekæmpelse(4)	55,0	52,7	52,2	51,0	47,3	:
Børn under 3 år i formelle dagtilbud	69,6	77,3	70,0	71,7	63,2	:
Selvrapporterede uopfyldte behov for lægebehandling	1,4	1,3	1,3	1,0	1,3	:
Andel af befolkningen med grundlæggende digitale færdigheder eller højere (% af befolkningen i alderen 16-74)	:	75,0	78,0	71,0	:	:

(1) Personer i risiko for fattigdom eller social udstødelse (AROPE): personer, som er i risiko for fattigdom og/eller lider alvorlige materielle afsavn og/eller lever i husholdninger med ingen eller meget lav arbejdsintensitet.
(2) Ledige er alle personer, som ikke var beskæftiget, men aktivt søgte arbejde og var beredte på at påtage sig arbejde øjeblikkeligt eller inden for to uger.
(3) Den disponible bruttohusstandsindkomst er ikke justeret, jf. udkastet til den fælles rapport om beskæftigelsen 2019.
(4) Reduktion af andelen af personer i risiko for fattigdom som følge af sociale overførsler (beregnet som forskellen i andelen af fattigdomstruede før og efter sociale overførsler; pension betragtes ikke som en social overførsel i denne beregning).
Gennemsnit af de tre første kvartaler i 2019 for beskæftigelsesfrekvens, arbejdsløshedsprocent og kønsbetinget forskel i beskæftigelsesfrekvens.
Kilde: Eurostat.

Tabel C.3: **Arbejdsmarkeds- og uddannelsesmæssige indikatorer**

Arbejdsmarkedsindikatorer	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019** [5]
Erhvervsfrekvens (15-64 år)	76,6	76,9	77,5	77,9	78,2	79,0
Ansættelse i nuværende job efter varighed						
mellem 0 og 11 måneder	19,2	18,8	20,8	20,3	18,3	:
mellem 12 og 23 måneder	11,1	12,5	12,2	13,0	14,0	:
mellem 24 og 59 måneder	16,8	17,4	18,0	19,0	20,6	:
60 måneder og derover	52,4	51,1	49,0	47,8	47,2	:
Beskæftigelsesvækst* (%-vis ændring ift. foregående år)	0,9	1,4	1,7	1,6	1,4	1,2
Kvinders beskæftigelsesfrekvens (% af kvindelig befolkning, 20-64 år)	71,0	71,5	72,5	73,2	73,9	74,5
Mænds beskæftigelsesfrekvens (% af mandlig befolkning, 20-64 år)	78,4	79,3	79,4	79,9	80,9	81,7
Beskæftigelsesfrekvens for ældre arbejdstagere* (% af befolkningen, 55-64 år)	60,7	63,0	65,8	68,2	69,2	71,3
Deltidsansættelse* (% af samlet beskæftigelse, 15-64 år)	24,6	24,7	26,4	25,3	24,8	23,9
Tidsbegrænset ansættelse* (% af arbejdstagere i tidsbegrænset ansættelsesforhold, 15-64 år)	8,2	8,4	12,9	12,3	10,7	10,8
Overgangsrate fra tidsbegrænset itl tidsubegrænset ansættelse (3-årigt gennemsnit)	32,2	39,2	44,8	41,8	39,4	:
Ungdomsarbejdsløshed (% af den aktive befolkning, 15-24 år)	14,2	12,1	12,2	12,4	10,5	10,1
Kønsbestemt forskel i deltidsansættelse	19,5	18,9	20,2	19,0	18,9	18,3
Kønsbestemt lønforskel[(2)] (ikke-korrigeret)	16,0	15,1	15,0	14,7	:	:
Uddannelsesindikatorer	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**
Voksnes deltagelse i læring (% af personer i alderen 25-64, som deltager i uddannelse)	31,9	31,3	27,7	26,8	23,5	:
Dårlige uddannelsesresultater[(3)]	:	13,6	:	:	14,6	:
Gennemførelse af lang videregående uddannelse (% af befolkningen i alderen 30-34, som har gennemført en lang videregående uddannelse)	44,9	47,6	47,7	48,8	49,1	:
Variationer i resultater, der kan forklares med elevernes socioøkonomiske status[(4)]	:	:	:	:	9,9	:

* Ikke en indikator i resultattavlen
(1) Langtidsledige er personer, som har været arbejdsløse i mindst 12 måneder.
(2) Forskellen mellem den gennemsnitlige bruttotimeløn for mandlige og kvindelige lønmodtagere i % af den gennemsnitlige bruttotimeløn for mandlige lønmodtagere. Den udtrykkes som "ikke justeret", da der ikke er korrigeret for fordelingen af individuelle egenskaber (og dermed viser et overordnet billede af kønsbestemte uligheder med hensyn til løn). Tallene omfatter alle ansatte i virksomheder med 10 ansatte eller derover uden restriktioner for alder og antal arbejdstimer.
(3) PISA-resultater (OECD) vedrørende dårlige grundlæggende færdigheder inden for matematik for 15-årige.
(4) Effekt af socioøkonomisk og kulturel status på PISA-scoren.
(5) Gennemsnit af de første tre kvartaler i 2019. Tal for ungdomsarbejdsløshed er sæsonkorrigerede.
Kilde: Eurostat, OECD.

Tabel C.4: **Indikatorer for social inklusion og sundhed**

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Udgifter til sociale ydelser* (% af BNP)						
Sygdom/sundhed	6,4	6,3	6,2	6,1	6,6	:
Handicap	4,1	4,1	4,0	3,9	5,1	:
Alderdom og efterladte	13,3	14,0	13,5	12,7	12,1	:
Familie/børn	3,6	3,5	3,5	3,4	3,4	:
Ledighed	1,8	1,6	1,5	1,4	1,4	:
Bolig	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	:
Social udstødelse i.a.n.	1,3	1,3	1,5	1,5	1,6	:
I alt	31,3	31,6	31,0	29,7	30,9	:
heraf: indtægtsbestemt ydelse	11,2	11,3	11,3	11,1	11,2	:
Offentlige udgifter efter formål (% af BNP)						
Social beskyttelse	24,5	24,0	23,5	23,0	22,4	22,1
Sundhed	8,5	8,6	8,5	8,5	8,4	8,4
Uddannelse	6,9	7,1	7,0	6,8	6,5	6,5
Egenbetaling af udgifter til sundhed	13,8	13,8	13,7	13,7	13,7	:
Børn i risiko for fattigdom eller social udstødelse (% af 0-17-årige)	15,4	14,5	15,7	13,9	14,5	15,2
Fattigdomsrisiko[(1)] (% af den samlede befolkning)	11,9	12,1	12,2	11,9	12,4	12,7
Fattigdomsrisiko blandt personer i beskæftigelse (% af beskæftigede)	5,5	4,9	5,5	5,3	5,3	5,4
Personer med alvorlige materielle afsavn[(2)] (% af den samlede befolkning)	3,6	3,2	3,7	2,6	3,1	3,4
Personer med alvorlig boligmangel[(3)], efter ejerform						
Ejer, med realkredit- eller banklån	0,9	1,1	1,5	0,5	0,9	1,5
Lejer, der betaler markedsleje	4,8	4,7	5,1	3,6	6,0	5,9
Andel af personer, som lever i husholdninger med lav arbejdsintensitet[(4)] (% af 0-59-årige)	11,9	12,2	11,6	10,7	10,0	11,1
Fattigdomsgrænser, i national valuta, faste priser*	107205	108491	109962	110964	113538	114955
Sunde leveår						
Kvinder	12,7	12,8	11,9	11,9	12,0	:
Mænd	11,6	11,0	11,0	11,5	11,1	:
Samlet kompensationsgrad for pensioner[(5)]	0,4	0,5	0,4	0,5	0,5	0,5
Konnektivitetsdimensionen af indekset for den digitale økonomi og det digitale samfund (DESI)[(6)]	:	66,4	71,1	72,4	76,4	:
GINI-koefficient før skat og overførsler*	49,9	51,4	50,7	51,2	50,4	:
GINI-koefficient efter skat og overførsler*	26,8	27,7	27,4	27,7	27,6	:

* Ikke en indikator i resultattavlen
(1) Fattigdomsrisiko (AROP): andel af personer med en ækvivaleret disponibel indkomst, der ligger under 60 % af medianen af den nationale ækvivalerede indkomst.
(2) Andel af personer, som lider afsavn i mindst fire af følgende kategorier: personer, der ikke har råd til at i) betale husleje eller forbrugsregninger, ii) holde deres hjem tilstrækkelig varmt, iii) betale uventede udgifter, iv) spise kød, fisk eller tilsvarende proteinholdig mad hver anden dag, v) holde en uges ferie uden for hjemmet om året, vi) have en bil, vii) have en vaskemaskine, viii) have et farvefjernsyn eller ix) have en telefon.
(3) Andel af den samlede befolkning, der bor i overfyldte boliger og lider af boligmangel.
(4) Personer, som lever i husholdninger med meget lav arbejdsintensitet: andel af befolkningen i alderen 0-59, som lever i husstande, hvor de voksne (ekskl. børn, over for hvilke, der består forsørgerpligt) arbejdede mindre end 20 % af deres samlede arbejdspotentiale i de foregående 12 måneder.
(5) Individuel bruttomedianpension for personer i alderen 65-74 i forhold til individuel bruttomedianindkomst for personer i alderen 50-59.
(6) Fast bredbåndsdækning (33 %), mobil bredbåndsdækning (22 %), hastighed (33 %) og prisoverkommelighed (11 %) — fra den digitale resultattavle.
Kilde: Eurostat, OECD.

Tabel C.5: **Resultat- og politikindikatorer for produktmarkedet**

Resultatindikatorer	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**
Vækst i arbejdsproduktivitet[1], (t/t-1) i %						
Vækst i arbejdsproduktivitet i industrien	0,41	-0,96	-1,75	3,84	0,88	1,94
Vækst i arbejdsproduktivitet i byggeriet	3,62	0,81	7,55	5,16	-2,17	5,61
Vækst i arbejdsproduktivitet inden for markedstjenester	1,90	0,34	1,43	1,50	-0,02	1,14
Vækst i enhedslønomkostningsindeks[2], (t/t-1) i %						
Vækst i enhedslønomkostninger i industrien	1,15	3,16	3,97	-1,36	0,91	-0,11
Vækst i enhedslønomkostninger i byggeriet	-2,98	1,22	-4,07	-1,42	4,50	-3,75
Vækst i enhedslønomkostninger inden for markedstjenester	-0,82	1,01	0,42	-0,26	1,58	0,63
Erhvervsklima	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**
Medgået tid til håndhævelse af kontrakter[3] (dage)	515	485	485	485	485	485
Medgået tid til opstart af virksomhed[3] (dage)	6,0	6,0	3,5	3,5	3,5	3,5
Resultat af SMV'ers ansøgning om banklån	0,70	0,44	0,98	0,79	0,48	0,67
Forskning og innovation	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**
Forsknings- og udviklingsintensitet	2,97	2,91	3,06	3,09	3,05	3,03
Offentlige udgifter til uddannelse i % af BNP	6,90	7,10	7,00	6,80	6,50	6,50
Personer med en lang videregående uddannelse og/eller ansættelse inden for videnskabelige og teknologiske fag i % af samlet beskæftigelse	48	48	48	49	50	50
Befolkning med en lang videregående uddannelse[5]	29	30	31	31	32	33
Unge med afsluttet ungdomsuddannelse[6]	72	73	74	75	75	75
Handelsbalance for højteknologiske produkter i % af BNP	-0,10	-0,04	0,19	0,10	-0,24	-0,27
Produkt- og tjenestemarkederne og konkurrence	**2003**	**2008**	**2013**			**2018***
OECD — produktmarkedsregulering[7], generelt	1,48	1,35	1,22			1,02
OECD — produktmarkedsregulering[7], detailhandel	3,00	1,83	1,69			1,01
OECD — produktmarkedsregulering[7], liberale tjenesteydelser[8]	0,87	0,78	0,82			0,97
OECD — produktmarkedsregulering[7], netværksindustrier[9]	2,05	1,70	1,61			0,99

1 Værditilvækst i faste priser divideret med antal beskæftigede.
2 Aflønning af ansatte i løbende priser divideret med værditilvækst i faste priser.
3 Metoderne til bestemmelse af indikatoren, herunder antagelser, er nærmere beskrevet på http://www.doingbusiness.org/methodology.
4 Det gennemsnitlige svar på spørgsmål Q7B_a. "[Banklån]: Hvis du har anmodet og forsøgt at forhandle om denne form for finansiering inden for de seneste seks måneder, hvad var da resultatet?". Svarene blev kodificeret således: 0 hvis fuld finansiering, 1 hvis 75 % af finansieringen eller derover, 2 hvis under 75 % af finansieringen, 3 hvis nægtet eller afvist finansiering og behandlet som manglende oplysninger, hvis ansøgningen stadig behandles eller ved ikke.
5 Procentdel af befolkningen i alderen 15-64, som har gennemført en videregående uddannelse.
6 Procentdel af befolkningen i alderen 20-24, der som minimum har gennemført en ungdomsuddannelse.
7 Indeks: 0 = ingen regulering, 6 = høj regulering. Metoderne til bestemmelse af OECD's indikator for regulering af produktmarkederne er nøjere beskrevet på:
http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm.
Bemærk, at indikatorværdierne for 2003 til 2013 er sammenlignelige, men i 2018 blev metoden ændret væsentligt, og tidligere talrækker kan derfor ikke sammenlignes med r for 2018!
8 Simpelt gennemsnit af indikatorerne for regulering af jurister, revisorer, arkitekter og ingeniører.
9 Aggregerede OECD-indikatorer for regulering inden for energi, transport og kommunikation (ETCR).
Kilde: Europa-Kommissionen; Verdensbanken — "Doing Business" (for håndhævelse af kontrakter og tidspunkt for opstart af virksomhed); OECD (for indikatorerne vedrørende regulering af produktmarkederne);
SAFE (for resultatet af SMV'ers ansøgning om banklån).

Tabel C.6: **Grøn vækst**

Resultater for grøn vækst		2013	2014	2015	2016	2017	2018
Makroøkonomiske resultater							
Energiintensitet	kgoe / EUR	0,07	0,07	0,07	0,07	0,07	0,07
Kulstofintensitet	kg / EUR	0,22	0,20	0,18	0,19	0,17	-
Ressourceintensitet (reciprokværdien af ressourceproduktiviteten)	kg / EUR	0,49	0,49	0,49	0,51	0,51	0,51
Affaldsintensitet	kg / EUR	-	0,08	-	0,08	-	-
Energihandelsbalance	% af BNP	0,3	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,2
Energivægtning af HICP	%	10,31	10,56	11,32	10,15	11,06	9,45
Forskel mellem ændring i energipriser og inflation	procentpoint	0,8	0,7	-5,9	-2,2	-1,5	0,8
Realomkostninger pr. energienhed	% af værditilvækst	10,9	9,5	9,8	10,1	-	-
Miljøafgifter ift. arbejdsskatter	ratio	0,17	0,16	0,17	0,17	0,16	-
Miljøafgifter	% af BNP	4,1	4,0	4,0	3,9	3,7	3,6
Sektorresultater							
Energiintensitet i industrien	kgoe / EUR	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04
Realomkostninger pr. energienhed i industrien, ekskl. raffinering	% af værditilvækst	5,5	4,9	4,9	4,9	-	-
Andel af energiintensive industrier i økonomien	% af BNP	7,31	7,24	7,08	6,93	6,85	6,49
Elpriser for mellemstore industrielle brugere	EUR / kWh	0,10	0,10	0,09	0,09	0,08	0,08
Gaspriser for mellemstore industrielle brugere	EUR / kWh	0,04	0,04	0,04	0,03	0,03	0,04
Offentlig F&U i energi	% af BNP	0,05	0,04	0,03	0,02	0,02	0,03
Offentlig F&U i miljøbeskyttelse	% af BNP	0,02	0,02	0,02	0,02	0,01	0,01
Genanvendelsesgrad for kommunalt affald	%	42,0	43,7	45,6	46,7	46,9	47,9
Andel af drivhusgasemissioner omfattet af ETS*	%	39,1	36,0	32,7	34,2	31,6	31,5
Energiintensitet i transportsektoren	kgoe / EUR	0,33	0,36	0,38	0,37	0,37	0,37
Kulstofintensitet i transportsektoren	kg / EUR	2,66	2,73	2,99	2,97	2,97	3,07
Energiforsyningssikkerhed							
Afhængighed af energiimport	%	12,4	12,3	13,0	13,4	11,7	-
Leverandørkoncentration, aggregeret indeks	HHI	5,8	7,6	4,9	5,9	7,9	-
Diversificering af energimiks	HHI	26,3	26,8	27,2	27,1	28,7	28,8

Alle de makroøkonomiske intensitetsindikatorer er angivet som en fysisk kvantitet i forhold til BNP (2010-priser).
Energiintensitet: bruttoindlandsenergiforbrug (i kgoe) delt med BNP (i EUR).
Kulstofintensitet: drivhusgasemissioner (i kg CO2-ækvivalenter) delt med BNP (i EUR).
Ressourceintensitet: indenlandsk materialeforbrug (i kg) delt med BNP (i EUR).
Affaldsintensitet: affald (i kg) delt med BNP (i EUR).
Energihandelsbalance: balancen mellem energiimport og -eksport, målt i % af BNP.
Energivægtning i HICP: andelen af "energi"-varer i den forbrugskurv, der bruges til at bestemme HICP.
Forskel mellem ændring i energipriser og inflation: energikomponenten af HICP og den samlede HICP-inflation (årlig ændring i %).
Realomkostninger pr. energienhed: reale energiomkostninger i % af den samlede værditilvækst i økonomien.
Energiintensitet i industrien: industriens endelige energiforbrug (i kgoe) delt med bruttoværditilvæksten i industrien (2010-priser).
Realomkostninger pr. energienhed i industrien, ekskl. raffinering: realomkostninger i % af værditilvæksten i industrisektorerne.
Andel af energiintensive industrier i økonomien: andel af energiintensive industriers bruttoværditilvækst i BNP.
El- og gaspriser for de mellemstore industrielle brugere: forbrugsinterval 500-20 00MWh og 10 000-100 000 GJ; tal ekskl. moms.
Genanvendelse af kommunalt affald: andel af det kommunale affald, der genanvendes, i forhold til den samlede mængde kommunalt affald.
Offentlig F&U i energi eller miljø: offentlige udgifter til F&U i disse kategorier i % af BNP.
Andel af drivhusgasemissioner omfattet af EU's emissionshandelssystem (ETS) (ekskl. luftfart): på basis af drivhusgasemissioner (ekskl. arealanvendelse, ændringer af arealanvendelse og skovbrug) som medlemsstaterne har meddelt EEA.
Energiintensitet i transportsektoren: endeligt energiforbrug i transportsektoren, herunder international luftfart (kgoe) delt med bruttoværditilvæksten i transport- og godshåndteringssektoren (2010-priser).
Kulstofintensitet i transportsektoren: drivhusgasemissioner i transport- og godshåndteringssektoren delt med sektorens bruttoværditilvækst (2010-priser).
Afhængighed af energiimport: nettoenergiimport delt med det indenlandske bruttoenergiforbrug, inkl. forbrug af brændsel til international luft- og skibsfart.
Leverandørkoncentration, aggregeret indeks: Herfindahl-indekset inkl. olie, gas og kul. En lavere værdi viser større diversificering og dermed en lavere risiko.
Diversificering af energimix: Herfindahl-indekset for naturgas, samlede olieprodukter, nuklear varme, vedvarende energi og fast brændsel. EN lavere værdi viser større diversificering.
* Europa-Kommissionen og Det Europæiske Miljøagentur — foreløbige data 2018.
Kilde: Europa-Kommissionen og Det Europæiske Miljøagentur (andel af drivhusgasemissioner omfattet af ETS); Europa-Kommissionen (Miljøafgifter i forhold til arbejdsskatter og BNP); Eurostat (øvrige indikatorer).

BILAG D

Investeringsvejledning vedrørende Fonden for Retfærdig Omstilling 2021-2027 for Danmark

På grundlag af Kommissionens forslag indeholder dette bilag ([35]) Kommissionens tjenestegrenes foreløbige synspunkter med hensyn til prioriterede investeringsråder og rammebetingelser for en effektiv gennemførelse af investeringer inden for rammerne af Fonden for Retfærdig Omstilling i perioden 2021-2027 i Danmark. De prioriterede investeringsområder følger af den bredere analyse af de områder, der står over for alvorlige socioøkonomiske udfordringer som følge af Danmarks omstilling til en klimaneutral økonomi i Unionen i 2050. Dette bilag danner grundlaget for den videre dialog mellem Danmark og Kommissionens tjenestegrene og indeholder relevant vejledning til medlemsstaterne vedrørende deres forberedelser af områdeplaner for en retfærdig omstilling, som vil danne grundlaget for programmeringen under Fonden for Retfærdig Omstilling. Investeringerne inden for rammerne af Fonden for Retfærdig Omstilling komplementerer midlerne under samhørighedspolitikken, som var genstand for vurderingen i bilag D i Landerapporten fra 2019 ([36]).

I Danmark er cementindustrien baseret i Nordjylland. Den procesrelaterede drivhusgasintensitet i denne industri ligger langt over gennemsnittet for EU.

Kulstofintensiteten fra industrien i området fremhæver omfanget af afkarboniseringsudfordringen, og det betyder, at sektoren formodentlig vil skulle foretage en betydelig omlægning af sine industriprocesser frem mod 2030. Det risikerer at få negative følger for de omkring 350 personer, der er direkte ansat i produktionen, ligesom det også risikerer at påvirke underleverandører og økonomien i området. En omlægning, der tager hensyn til de sociale aspekter, kræver innovative løsninger i hele værdikæden. På baggrund af den foreløbige vurdering synes det berettiget, at Fonden for Retfærdig Omstilling koncentrerer sine tiltag i dette område.

Strategierne for intelligent specialisering ([37]) udgør en vigtig ramme til at fastsætte prioriteter for innovationsstøtte i forbindelse med den økonomiske omstilling. For at imødegå udfordringerne i forbindelse med omstillingen er der identificeret et behov for investeringer i tiltag, som vil hjælpe med at gøre den regionale økonomi mere moderne og konkurrencedygtig. Fonden for Retfærdig Omstilling kunne navnlig målrette sine tiltag på:

- investeringer i forsknings- og innovationsaktiviteter og fremme af overførsel af avancerede teknologier
- investeringer i forbedring af den cirkulære økonomi, herunder gennem affaldsforebyggelse, reduktion, ressourceeffektivitet, genbrug, reparation og genanvendelse
- investeringer i anvendelse af teknologi og infrastrukturer til økonomisk overkommelig ren energi, nedbringelse af drivhusgasemissioner, energieffektivitet og vedvarende energi
- investeringer i etablering af nye virksomheder, herunder gennem virksomhedskuvøser og konsulenttjenester
- produktive investeringer i SMV'er, herunder nystartede virksomheder, som fører til økonomisk diversificering og omstilling
- opkvalificering og omskoling af arbejdstagere.

([35]) Dette bilag skal ses i sammenhæng med Kommissionens forslag til Europa-Parlamentets og Rådets forordning om oprettelse af Fonden for Retfærdig Omstilling for perioden 2021-2027 (COM(2020) 22) og Kommissionens forslag til Europa-Parlamentets og Rådets forordning om fælles bestemmelser for Den Europæiske Fond for Regionaludvikling, Den Europæiske Socialfond Plus, Samhørighedsfonden og Den Europæiske Hav- og Fiskerifond og om finansielle regler for nævnte fonde og for Asyl- og Migrationsfonden, Fonden for Intern Sikkerhed og instrumentet for grænseforvaltning og visa (COM(2020) 23).

([36]) SWD(2019) 1003 final.

([37]) Som definere i artikel 2, nr. 3), i forordning (EU) nr. 1303/2013.

Cementproduktionen i Nordjylland, som udfører aktiviteter opført på listen i bilag I til direktiv 2003/87/EF, beskæftiger et betragteligt antal personer, og deres aktivitet er udsat som følge af de store drivhusgasemissioner. Det kunne overvejes at støtte investeringer med henblik på at nedbringe emissionerne, forudsat at de medfører en væsentlig nedbringelse af emissionerne (langt under den relevante benchmarking for gratistildeling under direktiv 2003/87/EF), og på betingelse af at investeringerne er i overensstemmelse med den europæiske grønne aftale.

BILAG E

Fremskridt hen imod målene for bæredygtig udvikling

Vurdering af Danmarks fremskridt i retning af målene for bæredygtig udvikling på kort sigt ([38])

Tabel E.1 viser data for Danmark og EU28 for de indikatorer, der indgår i EU's sæt af indikatorer for målene for bæredygtig udvikling, som Eurostat anvender til at måle EU's fremskridt hen imod målene for bæredygtig udvikling ([39]). Eftersom den udviklingen i EU på kort sigt måles over en periode på 5 år, vises både værdien ved begyndelsen af perioden og den senest tilgængelige værdi. Indikatorerne ajourføres regelmæssigt på Eurostats særlige side vedrørende målene for bæredygtig udvikling.

Tabel E.1: **Indikatorer for Danmarks fremskridt hen imod målene for bæredygtig udvikling**

Mål / delmål	Indikator	Enhed	Danmark				EU-28			
			Udgangspunkt		Seneste		Udgangspunkt		Seneste	
			år	værdi	år	værdi	år	værdi	år	værdi
Mål nr. 1 — Afskaf fattigdom										
Flerdimensionel fattigdom	Personer i risiko for fattigdom og social udelukkelse	% af befolkningen	2013	18,3	2018	17,4	2013	24,6	2018	21,9
	Personer i risiko for indkomstfattigdom efter sociale overførsler	% af befolkningen	2013	11,9	2018	12,7	2013	16,7	2018	17,1
	Personer, der lider alvorlige materielle afsavn	% af befolkningen	2013	3,6	2018	3,4	2013	9,6	2018	5,8
	Personer, som lever i husholdninger med meget lav arbejdsintensitet	% af befolkningen i alderen 0-59	2013	11,9	2018	11,1	2013	11,0	2018	8,8
	Beskæftigede truet af fattigdom	% af befolkningen over 18	2013	5,5	2018	5,4	2013	9,0	2018	9,5
Basale behov	Befolkningsandel, som lever i en bolig med utæt tag, fugtige vægge, gulve eller fundamenter eller råd i vinduesrammer eller gulve	% af befolkningen	2013	16,6	2018	16,4	2013	15,6	2018	13,9
	Selvrapporterede uopfyldte behov for lægebehandling	% af befolkningen over 16	2013	1,3	2018	1,3	2013	3,7	2018	2,0
	Befolkningsandel, som hverken har bade-/brusekar eller indendørs skylletoilet i boligen	% af befolkningen	2013	0,6	2018	0,4	2013	2,2	2018	1,7
	Befolkningsandel, som ikke kan holde boligen tilstrækkelig varm	% af befolkningen	2013	3,8	2018	3,0	2013	10,7	2018	7,3
	Overbelægningsgrad	% af befolkningen	2013	7,9	2018	9,2	2013	17,0	2018	15,5
Mål nr. 2 — Stop sult										
Fejlernæring	Fedme	% af befolkningen over 18	2014	14,9	2017	:	2014	15,9	2017	15,2
Bæredygtig landbrugsproduktion	Faktorindkomst i landbruget pr. årsværk	EUR, kædeindekserede mængder	2012	60 716	2017	43 461	2012	14 865	2017	17 304
	Statsstøtte til forskning og -udvikling inden for landbruget	mio. EUR	2014	69,1	2019	98,8	2013	3 048,6	2018	3 242,5
	Økologiske landbrugsarealer	% af udnyttet landbrugsareal	2013	6,4	2018	9,8	2013	5,7	2018	7,5
	Bruttonæringsstofbalance på landbrugsarealer	kg pr. hektar	2010	90	2015	80	2010	49	2015	51
Landbrugsproduktionens miljøvirkninger	Ammoniakemissioner fra landbruget	kg. pr. hektar udnyttet landbrugsareal	2012	27,1	2017	27,4	2011	19,7	2016	20,3
	Nitratkoncentration i grundvandet	mg NO_3 pr. liter	2012	18,5	2017	17,3	2012	19,2	2017	19,1
	Anslået jorderosion som følge af vand	km^2	2010	2,0	2016	1,0	2010	207 232,2	2016	205 294,5
	Fælles indeks for agerlandsfugle	indeks 2000 = 100	cke relevar	:	cke relevar	:	2013	83,9	2018	80,7
Mål nr. 3 — Sundhed og trivsel										
Sunde liv	Forventet levealder ved fødslen	år	2012	80,2	2017	81,1	2012	80,3	2017	80,9
	Andel af personer med egen opfattelse af god eller meget god helbredstilstand	% af befolkningen over 16	2013	72,6	2018	71,2	2013	67,3	2018	69,2
Sundhedsdeterminanter	Rygning	% af befolkningen over 15	2012	26	2017	19	2014	26	2017	26
	Fedme	% af befolkningen over 18	2014	14,9	2017	:	2014	15,9	2017	15,2
	Befolkningsandel i husstande, som mener de lider under støj	% af befolkningen	2013	15,6	2018	18,2	2013	18,8	2018	18,3
	Eksponering for luftforurening fra partikler ($PM_{2.5}$)	$\mu g/m^3$	2012	11,1	2017	9,2	2012	16,8	2017	14,1
Dødsårsager	Dødsfald som følge af kroniske lidelser	antal pr. 100 000 personer under 65	2011	124,4	2016	108,9	2011	132,5	2016	119,0
	Dødsfald som følge af tuberkulose, HIV eller hepatitis	antal pr. 100 000 personer	2011	1,0	2016	1,2	2011	3,4	2016	2,6
	Dræbte i arbejdsulykker	antal pr. 100 000 beskæftigede	2012	1,75	2017	0,92	2012	1,91	2017	1,65
	Dræbte i trafikulykker	antal dræbte	2012	167	2017	175	2012	28 231	2017	25 257
Adgang til sundhedspleje	Selvrapporterede uopfyldte behov for lægebehandling	% af befolkningen over 16	2013	1,3	2018	1,3	2013	3,7	2018	2,0

(Fortsættes på næste side)

([38]) Data hentet den 15. januar 2020 i Eurostats database (EU's officielle sæt af indikatorer for målene findes på: https://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/main-tables).

([39]) EU's sæt af indikatorer for målene for bæredygtig udvikling er så vidt muligt tilpasset efter FN's liste over globale indikatorer, men det bemærkes, at FN-indikatorerne er valgt med henblik på rapportering på verdensplan og derfor ikke altid er relevante for EU. EU-indikatorerne for målene for bæredygtig udvikling har en stærk forbindelse til EU's politiske initiativer.

Tabel (fortsat)

Mål / delmål	Indikator	Enhed	Danmark				EU-28			
			Udgangspunkt		Seneste		Udgangspunkt		Seneste	
			år	værdi	år	værdi	år	værdi	år	værdi
Mål nr. 4 — Kvalitetsuddannelse										
Grunduddannelse	Unge, der forlader uddannelsessystemet tidligt	% af befolkningen i alderen 18-24	2013	8,0	2018	10,2	2013	11,9	2018	10,6
	Deltagelse i førskoleundervisning	% af børn mellem 4 år og alderen for obligatorisk skolestart	2012	98,0	2017	98,0	2012	94,0	2017	95,4
	Dårligt præsterende inden for læsning	% af 15-årige elever	2015	15,0	2018	16,0	2015	19,7	2018	21,7
	Unge, der hverken er i beskæftigelse eller under uddannelse	% af befolkningen i alderen 15-29	2013	7,5	2018	8,5	2013	15,9	2018	12,9
Videregående uddannelse	Gennemførelse af videregående uddannelse	% af befolkningen i alderen 30-34	2013	43,4	2018	49,1	2013	37,1	2018	40,7
	Beskæftigelsesfrekvens for nyuddannede	% af befolkningen i alderen 20-34	2013	81,9	2018	85,9	2013	75,4	2018	81,7
Voksenuddannelse	Voksnes deltagelse i læring	% af befolkningen i alderen 25-64	2013	31,4	2018	23,5	2013	10,7	2018	11,1
Mål nr. 5 — Ligestilling mellem kønnene										
Kønsbestemt vold	Fysisk og seksuel vold mod kvinder inden for de 12 måneder, der går forud for interviewet	% kvinder	:kke relevar	:	2012	11	:kke relevar	:	2012	8
Uddannelse	Kønsbestemt forskel for unge, der forlader uddannelsessystemet tidligt	procentpoint, personer i alderen 18-24	2013	3,7	2018	4,7	2013	3,4	2018	3,3
	Kønsbestemt forskel for gennemførelse af videregående uddannelse	procentpoint, personer i alderen 30-34	2013	16,6	2018	14,8	2013	8,5	2018	10,1
	Kønsbestemt forskel for beskæftigelsesfrekvens for nyuddannede	procentpoint, personer i alderen 20-34	2013	7,1	2018	5,1	2013	4,4	2018	3,4
Beskæftigelse	Lønforskel mellem mænd og kvinder, ikkekorrigeret	% af gennemsnitlig bruttotimeløn for mænd	2012	16,8	2017	14,7	2012	17,4	2017	16,0
	Kønsbetinget forskel i beskæftigelsesfrekvens	procentpoint, personer i alderen 20-64	2013	6,3	2018	7,0	2013	11,7	2018	11,6
	Kønsbestemt forskel i inaktiv befolkning som følge af omsorgsforpligtelser	procentpoint, personer i alderen 20-64	2013	4,8	2018	4,9	2013	25,5	2018	27,1
Ledende stillinger	Kvindelige medlemmer af nationale parlamenter og regeringer	% af sæder	2014	38,5	2019	39,1	2014	27,2	2019	31,5
	Kvindelige medlemmer af den øverste ledelse	% af bestyrelsesmedlemmer	2014	24,0	2019	30,0	2014	20,2	2019	27,8
Mål nr. 6 — Rent vand og sanitet										
Sanitet	Befolkningsandel, som hverken har bade-/brusekar eller indendørs skylletoilet i boligen	% af befolkningen	2013	0,6	2018	0,4	2013	2,2	2018	1,7
	Befolkningsandel tilsluttet mindst sekundær spildevandsrensning	% af befolkningen	2012	88,4	2017	91,8	:kke relevar	:	:kke relevar	:
Vandkvalitet	Biokemisk iltforbrug i floder	mg O_2 pr. liter	:kke relevar	:	:kke relevar	:	2012	2,06	2017	2,00
	Nitratkoncentration i grundvandet	mg NO_3 pr. liter	2012	18,5	2017	17,3	2012	19,2	2017	19,1
	Fosfatkoncentration i floder	mg PO_4 pr. liter	2012	0,051	2017	0,050	2012	0,096	2017	0,093
	Indlandsbadeområder med fremragende vandkvalitet	% af badeområder med fremragende vandkvalitet	2013	93,9	2018	92,2	2013	76,5	2018	80,8
Vandudnyttelses effektivitet	Vandforbrugsindeks	% af gennemsnitligt tilgængeligt vand på lang sigt	2011	5,3	2016	4,5	:kke relevar	:	:kke relevar	:
Mål nr. 7 — Bæredygtig energi										
Energiforbrug	Primærenergiforbrug	millioner ton olieækvivalenter (Mtoe)	2013	17,8	2018	18,0	2013	1 577,4	2018	1 551,9
	Endeligt energiforbrug	millioner ton olieækvivalenter (Mtoe)	2013	14,1	2018	15,0	2013	1 115,5	2018	1 124,1
	Endeligt energiforbrug i husholdninger pr. indbygger	kgoe	2013	799	2018	797	2013	605	2018	552
	Energiproduktivitet	EUR pr. kgoe	2013	13,2	2018	14,7	2013	7,6	2018	8,5
	Energiforbrugets drivhusgasintensitet	indeks 2000 = 100	2012	78,4	2017	67,3	2012	91,5	2017	86,5
Energiforsyning	Andel af energi fra vedvarende energikilder i det endelige bruttoenergiforbrug.	%	2013	27,2	2018	36,1	2013	15,4	2018	18,0
	Afhængighed af energiimport	% importeret energi i samlet energiforbrug	2013	12,3	2018	23,5	2013	53,2	2018	55,7
Adgang til energi til overkommelige priser	Befolkningsandel, som ikke kan holde boligen tilstrækkelig varm	% af befolkningen	2013	3,8	2018	3,0	2013	10,7	2018	7,3

(Fortsættes på næste side)

Tabel (fortsat)

Mål / delmål	Indikator	Enhed	Danmark				EU-28			
			Udgangspunkt		Seneste		Udgangspunkt		Seneste	
			år	værdi	år	værdi	år	værdi	år	værdi
Mål nr. 8 — Anstændige jobs og økonomisk vækst										
Bæredygtig økonomisk vækst	Realt BNP pr. indbygger	EUR pr. indbygger, kædeindekserede mængder (2010)	2013	44 410	2018	48 260	2013	25 750	2018	28 280
	Investeringers andel af BNP	% af BNP	2013	19,1	2018	22,0	2013	19,5	2018	20,9
	Ressourceproduktivitet	EUR pr. kg, kædeindekserede mængder (2010)	2013	2,02	2018	1,93	2013	1,98	2018	2,04
Beskæftigelse	Unge, der hverken er i beskæftigelse eller under uddannelse	% af befolkningen i alderen 15-29	2013	7,5	2018	8,5	2013	15,9	2018	12,9
	Beskæftigelsesfrekvens	% af befolkningen i alderen 20-64	2013	74,3	2018	77,5	2013	68,4	2018	73,2
	Langtidsledighed	% af den aktive befolkning	2013	1,8	2018	1,0	2013	5,1	2018	2,9
	Kønsbestemt forskel i inaktiv befolkning som følge af omsorgsforpligtelser	procentpoint, personer i alderen 20-64	2013	4,8	2018	4,9	2013	25,5	2018	27,1
Anstændigt arbejde	Dræbte i arbejdsulykker	antal pr. 100 000 beskæftigede	2012	1,75	2017	0,92	2012	1,91	2017	1,65
	Beskæftigede truet af fattigdom	% af befolkningen	2013	5,5	2018	5,4	2013	9	2018	9,5
Mål nr. 9 — Industri, innovation og infrastruktur										
Forskning og udvikling (FoU) og innovation	Nationale bruttoudgifter til FoU	% af BNP	2013	2,97	2018	3,03	2013	2,01	2018	2,12
	Beskæftigelse i høj- og mellem-/teknologiproduktion og videnintensive tjenester	% af alle beskæftigede	2013	55,0	2018	53,4	2013	45,0	2018	46,1
	FoU-ansatte	% af den aktive befolkning	2013	2,04	2018	2,20	2013	1,15	2018	1,36
	Patentansøgninger hos Den Europæiske Patentmyndighed (EPO)	antal	2012	1 318	2017	1 418	2012	56 772	2017	54 649
Bæredygtig transport	Andel af busser og toge i den samlede passagerbefordring	% af samlede passagerkilometer på land	2012	20,0	2017	18,5	2012	17,2	2017	16,7
	Andel af jernbanetransport og transport ad indre vandveje i den samlede godstransport	% af samlede tonkilometer på land	2012	10,9	2017	11,5	2012	25,4	2017	23,3
	Gennemsnitlige CO2-udledninger pr. km fra nye personbiler	g CO_2 pr. km	2013	112,7	2018	109,5	2014	123,4	2018	120,4
Mål nr. 10 — Mindre ulighed										
Ulighed i lande	Relativ medianfattigdomsrisikokløft	% forskel til fattigdomsgrænse	2013	23,5	2018	19,1	2013	23,8	2018	24,6
	Indkomstfordeling	kvintilsats for indkomster	2013	4,0	2018	4,1	2013	5,0	2018	5,2
	Indkomstandel for de fattigste 40 % af befolkningen	% af indkomsten	2013	23,5	2018	23,2	2013	21,1	2018	21,0
	Personer i risiko for indkomstfattigdom efter sociale overførsler	% af befolkningen	2013	11,9	2018	12,7	2013	16,7	2018	17,1
Ulighed mellem lande	Købekraftsjusteret BNP pr. indbygger	reelle udgifter pr. indbygger (i procentpoint)	2013	34 300	2018	39 700	2013	26 800	2018	31 000
	Justeret disponibel bruttoindkomst for husholdninger pr. indbygger	købekraftsstandard pr. indbygger	2013	22 131	2018	24 997	2013	20 392	2018	22 824
	Finansiering til udviklingslande	millioner EUR, løbende priser	2012	1 868	2017	5 293	2012	147 962	2017	155 224
	Import fra udviklingslande	millioner EUR, løbende priser	2013	9 938	2018	11 455	2013	817 475	2018	1 013 981
Migration og social inklusion	Ansøgninger	positive afgørelser i første instans, pr. million indbyggere	2013	500	2018	227	2013	213	2018	424
Mål nr. 11 — Bæredygtige byer og lokalsamfund										
Livskvalitet i byer og lokalsamfund	Overbelægningsgrad	% af befolkningen	2013	7,9	2018	9,2	2013	17,0	2018	15,5
	Befolkningsandel i husstande, som mener de lider under støj	% af befolkningen	2013	15,6	2018	18,2	2013	18,8	2018	18,3
	Eksponering for luftforurening fra partikler ($PM_{2,5}$)	µg/m^3	2012	11,1	2017	9,2	2012	16,8	2017	14,1
	Befolkningsandel, som lever i en bolig med utæt tag, fugtige vægge, gulve eller fundamenter eller råd i vinduesrammer eller gulve	% af befolkningen	2013	16,6	2018	16,4	2013	15,6	2018	13,9
	Befolkningsandel, der melder om kriminalitet, vold eller vandalisme i deres område	% af befolkningen	2013	9,2	2018	7,4	2013	14,5	2018	12,7
Bæredygtig mobilitet	Dræbte i trafikulykker	antal dræbte	2012	167	2017	175	2012	28 231	2017	25 257
	Andel af busser og toge i den samlede passagerbefordring	% af samlede passagerkilometer på land	2012	20,0	2017	18,5	2012	17,2	2017	16,7
Negative miljøvirkninger	Bosat område pr. indbygger	m^2	2009	969,6	2015	1 052,3	2012	625,0	2015	653,7
	Genanvendelse af kommunalt affald	% af samlet produceret affald	2013	42,0	2018	47,9	2013	41,7	2018	47,0
	Befolkningsandel tilsluttet mindst sekundær spildevandsrensning	% af befolkningen	2012	88,4	2017	91,8	:kke relevar	:	:kke relevar	:

(Fortsættes på næste side)

Tabel (fortsat)

Mål / delmål	Indikator	Enhed	Danmark				EU-28			
			Udgangspunkt		Seneste		Udgangspunkt		Seneste	
			år	værdi	år	værdi	år	værdi	år	værdi
Mål nr. 12 – Ansvarligt forbrug og produktion										
Afkobling af miljøvirkninger fra økonomisk vækst	Forbrug af giftige kemikalier	millioner ton	cke relevar	:	cke relevar	:	2013	300,3	2018	313,9
	Ressourceproduktivitet	EUR pr. kg, kædeindekserede mængder (2010)	2013	2,02	2018	1,93	2013	1,98	2018	2,04
	Gennemsnitlige CO2-udledninger pr. km fra nye personbiler	g CO_2 pr. km	2013	112,7	2018	109,5	2014	123,4	2018	120,4
	Energiproduktivitet	EUR pr. kgoe	2013	13,2	2018	14,7	2013	7,6	2018	8,5
Energiforbrug	Primærenergiforbrug	millioner ton olieækvivalenter (Mtoe)	2013	17,8	2018	18,0	2013	1 577,4	2018	1 551,9
	Endeligt energiforbrug	millioner ton olieækvivalenter (Mtoe)	2013	14,1	2018	15,0	2013	1 115,5	2018	1 124,1
	Andel af energi fra vedvarende energikilder i det endelige bruttoenergiforbrug.	%	2013	27,2	2018	36,1	2013	15,4	2018	18,0
Affaldsdannelse og -håndtering	Udnyttelsesgrad for cirkulære materialer	% af materialeinput til privat brug	2012	6,5	2017	8,0	2012	11,5	2017	11,7
	Affaldsdannelse bortsat fra store mængder mineralaffald	kg pr. indbygger	2012	1 747	2016	1 657	2012	1 716	2016	1 772
	Affaldsgenanvendelse bortsat fra store mængder mineralaffald	% af samlet behandlet affald	2012	59	2016	61	2012	55	2016	57
Mål nr. 13 — Klimaindsats										
Modvirkning af klimaforandringer	Drivhusgasemissioner	indeks 1990 = 100	2012	77,3	2017	70,5	2012	82,1	2017	78,3
	Energiforbrugets drivhusgasintensitet	indeks 2000 = 100	2012	78,4	2017	67,3	2012	91,5	2017	86,5
	Primærenergiforbrug	millioner ton olieækvivalenter (Mtoe)	2013	17,8	2018	18,0	2013	1 577,4	2018	1 551,9
	Endeligt energiforbrug	millioner ton olieækvivalenter (Mtoe)	2013	14,1	2018	15,0	2013	1 115,5	2018	1 124,1
	Andel af energi fra vedvarende energikilder i det endelige bruttoenergiforbrug.	%	2013	27,2	2018	36,1	2013	15,4	2018	18,0
	Gennemsnitlige CO2-udledninger pr. km fra nye personbiler	g CO_2 pr. km	2013	112,7	2018	109,5	2014	123,4	2018	120,4
Klimavirkninger	Gennemsnitlig temperaturafvigelse nær jordoverfladen for Europa	temperaturafvigelse i °C sammenlignet med gennemsnittet for 1850-1899	cke relevar	:	cke relevar	:	2013	1,4	2018	2,1
	Klimarelaterede økonomiske tab	mia. EUR, 2017-priser	cke relevar	:	cke relevar	:	2012	2 719	2017	2 649
	Gennemsnitlig surhedsgrad i havene	pH-værdi	cke relevar	:	cke relevar	:	2013	8,06	2018	8,06
Støtte til klimaindsatsen	Bidrag til det internationale tilsagn om 100 mia. USD i klimarelaterede udgifter	mio. EUR, løbende priser	cke relevar	:	2017	181,7	cke relevar	:	2017	20 388,7
Mål nr. 14 — Livet i havet										
Havenes sundhed	Kystbadeområder med fremragende vandkvalitet	% af badeområder med fremragende vandkvalitet	2013	75,2	2018	86,8	2013	85,5	2018	87,1
	Gennemsnitlig surhedsgrad i havene	pH-værdi	cke relevar	:	cke relevar	:	2013	8,06	2018	8,06
Bevarelse af havmiljø	Areal for havområder, der er omfattet af NATURA 2000	km^2	2013	19 062	2018	19 048	2013	251 566	2018	551 899
Bæredygtigt fiskeri	Anslået udvikling i fiskebestandens biomasse	indeks 2003 = 100	cke relevar	:	cke relevar	:	2012	110,0	2017	136,0
	Vurderede fiskebestande, der overskrider den fiskeridødelighed, der er fastsat for det maksimale bæredygtige udbytte (Fmsy)	% af fiskebestande, der overskrider den fiskeridødelighed, der er fastsat for det maksimale bæredygtige udbytte ($F>F_{MSY}$)	cke relevar	:	cke relevar	:	2012	52,9	2017	42,7
Mål nr. 15 — Livet på land										
Økosystemernes status	Andel af skovarealer	% af samlet landareal	2009	13,7	2015	15,6	2012	40,3	2015	41,6
	Biokemisk iltforbrug i floder	mg O_2 pr. liter	cke relevar	:	cke relevar	:	2012	2,06	2017	2,00
	Nitratkoncentration i grundvandet	mg NO_3 pr. liter	2012	18,5	2017	17,3	2012	19,2	2017	19,1
	Fosfatkoncentration i floder	mg PO_4 pr. liter	2012	0,051	2017	0,050	2012	0,096	2017	0,093
Jordforringelse	Arealbefæstelsesindeks	indeks 2006 = 100	2009	101,2	2015	103,3	2009	101,7	2015	104,2
	Anslået jorderosion som følge af vand	km^2	2010	2,0	2016	1,0	2010	207 232,2	2016	205 294,5
	Bosat område pr. indbygger	m^2	2009	969,6	2015	1 052,3	2012	625,0	2015	653,7
Biodiversitet	Areal for landområder, der er omfattet af NATURA 2000	km^2	2013	3 584	2018	3 616	2013	787 766	2018	784 252
	Fælles fugleindeks	indeks 2000 = 100	cke relevar	:	cke relevar	:	2013	94,7	2018	93,5
	Indeks for sommerfugle på græsningsarealer	indeks 2000 = 100	cke relevar	:	cke relevar	:	2012	72,2	2017	74,1

(Fortsættes på næste side)

Tabel (fortsat)

Mål / delmål	Indikator	Enhed	Danmark				EU-28			
			Udgangspunkt		Seneste		Udgangspunkt		Seneste	
			år	værdi	år	værdi	år	værdi	år	værdi
Mål nr. 16 — Fred, retfærdighed og stærke institutioner										
Fred og personlig sikkerhed	Dødsfald som følge af mord	antal pr. 100 000 personer	2011	0,8	2016	0,5	2011	0,9	2016	0,6
	Befolkningsandel, der melder om kriminalitet, vold eller vandalisme i deres område	% af befolkningen	2013	9,2	2018	7,4	2013	14,5	2018	12,7
	Fysisk og seksuel vold mod kvinder inden for de 12 måneder, der går forud for interviewet	% kvinder	cke relevar	:	2012	11	cke relevar	:	2012	8
Adgang til domstolsprøvelse	Samlede offentlige udgifter til domstolene	mio. EUR	2013	446	2018	461	2012	48 381	2017	51 027
	Opfattelse af retssystemet som uafhængigt	% af befolkningen	2016	88	2019	87	2016	52	2019	56
Tillid til institutionerne	Korruptionsindeks	skala fra 0 (meget korruption) til 100 (ingen korruption)	2013	91	2018	88	cke relevar	:	cke relevar	:
	Befolkningens tillid til Europa-Parlamentet	% af befolkningen	2013	60	2018	62	2013	39	2018	48
Mål nr. 17 — Partnerskaber for handling										
Globale partnerskaber	Officiel udviklingsbistand som andel af bruttonationalindkomst	% af BNI	2013	0,85	2018	0,71	2013	0,43	2018	0,48
	EU-finansiering til udviklingslande	millioner EUR, løbende priser	2012	1 868	2017	5 293	2012	147 962	2017	155 224
	EU-import fra udviklingslande	millioner EUR, løbende priser	2013	9 938	2018	11 455	2013	817 475	2018	1 013 981
Finansiel styring i EU	Offentlig bruttogæld	% af BNP	2013	44,0	2018	34,2	2013	86,3	2018	80,4
	Miljøafgifternes og arbejdsskatternes andel af samlet skatteprovenu	% af samlet skatteprovenu	2013	9,0	2018	8,1	2013	6,4	2018	6,1

Der findes yderligere oplysninger vedrørende de anvendte data i vurderingen på Eurostats særlige hjemmeside om målene for bæredygtig udvikling.
Kilde: Eurostat.

REFERENCER

Bauer, P., Fedotenkov, I., Genty, A., Hallak, I., Harasztosi, P., Martinez Turegano, D., Nguyen, D., Preziosi, N., Rincon-Aznar, A., Sanchez Martinez, M., (2020), *Productivity in Europe: Trends and Drivers in a Service-Based Economy*, JRC Technical Report. Bruxelles, Belgien.

Cedefop (2018), *2018 Skills Forecast Denmark, European Centre for Development and Vocational Training*, december 2018.

Christensen H. E., Wederkinck R., Bo C. og Burman S., *Få industrikoncerner bidrager stort til Danmarks betalingsbalanceoverskud*, analyse fra Danmarks Statistik af 29. november 2019.

Coutinho L., Turrini A., and Zeugner S., *Methodologies for the Assessment of Current Account Benchmarks*, Discussion paper 086, september 2018.

Energistyrelsen (2019), *Basisfremskrivning 2019 — Energi- og klimafremskrivning frem til 2030 under fravær af nye tiltag* (https://ens.dk/sites/ens.dk/files/Analyser/bf19.pdf).

Danmarks Evalueringsinstitut (2020): *Læringsmiljø i kommunale børnehaver. National undersøgelse*. UCN Absalon (https://www.eva.dk/sites/eva/files/2020-01/L%C3%A6ringsmilj%C3%B8%20i%20kommunale%20b%C3%B8rnehaver_270120.pdf)

Danmarks Nationalbank (2018a), *Arbejdsmarkedet strammer langsomt til*, analyse af 10. september 2018.

Danmarks Nationalbank (2018b), *Globalisering gør det vanskeligere at fortolke betalingsbalancen*, analyse af 7. februar 2018.

Danmarks Nationalbank (2018c), *Effekter af vejledning om vurdering om belåning af boliger fra 2016*, analyse af 19. november 2018.

Danmarks Nationalbank (2018d), *Husholdningernes formue og gæld*, analyse af december 2018.

Danmarks Nationalbank (2019a), *Låneomlægninger understøtter det private forbrug*, analyse af 16. september 2019.

Danmarks Nationalbank (2019b), *Stress Test: Banker er dårligere rustet til stress*, analyse af november 2019.

Danmarks Nationalbank (2019c), *Finansiel stabilitet — 2. halvår 2019*, analyse af november 2019 — nr. 25.

Damvad Analytics og Muusmann (2019), *Evaluering af EUDP 2019* (https://ens.dk/sites/ens.dk/files/Tilskud/evaluering_af_eudp_2019.pdf).

Europa-Kommissionen (2017), *Benchmarks for the assessment of private debt*, note til Udvalget for Økonomisk Politik.

Europa-Kommissionen (2018), *Fundamentals-based private debt benchmarks: enhanced sample and robustness checks*, Europa-Kommissionens note til LIME, juni.

Europa-Kommissionen (2019a), *Landerapport for Danmark 2019*, Arbejdsdokument fra Kommissionens tjenestegrene (2018) 120, Den Europæiske Unions Publikationskontor, Luxembourg.

Europa-Kommissionen (2019b), *Kvaliteten af benzin og dieselolie til brug for vejtransport i Den Europæiske Union. Rapporteringsår 2017*, COM(2019)561 final.

Europa-Kommissionen (2019c), *Peer review of Danish R&I system*, Horizon 2020 Policy Support Facility, 2019.

Europa-Kommissionen (2019d), *Survey on the access to finance of enterprises (SAFE)*, Analytical Report 2019, Den Europæiske Unions Publikationskontor, Luxembourg.

Europa-Kommissionen (2019e), *PISA 2018 and the EU, Striving for social fairness through education*, Den Europæiske Unions Publikationskontor, december 2019.

Europa-Kommissionen (2019f), *2019 SBA Fact Sheet – Denmark*.

Europa-Kommissionen (2019g), *Employment and Social Developments in Europe. Sustainable growth for all: choices for the future of Social Europe*, Europa-Kommissionen, Bruxelles.

Europa-Kommissionen (2019h), Digital Economy and Society Index 2019, Country Profile Denmark (https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi).

Europa-Kommissionen (2019i), Women in Digital Scoreboard 2019 (https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/women-digital-scoreboard-2019-country-reports).

Europa-Kommissionen (2019j), *European Innovation Scoreboard*, Den Europæiske Unions Publikationskontor, Luxembourg.

Europa-Kommissionen (2019k), *Taxes in the Field of Aviation and their impact*, endelig rapport fra juni 2019.

Europa-Kommissionen (2020), Digital Agenda Scoreboard (https://digital-agenda-data.eu/datasets/digital_agenda_scoreboard_key_indicators/visualizations)

Europa-Kommissionen (2020), Debt Sustainability Monitor 2019 (https://ec.europa.eu/info/publications/debt-sustainability-monitor-2019_en)

Det Europæiske Miljøagentur (2019a), *Monitoring CO2 emissions from new passenger cars and vans in 2017, EEA report no. 15/2018.*

Det Europæiske Miljøagentur (2019b) *Annual European Union greenhouse gas inventory 1990–2017*, EEA greenhouse gas data viewer, (https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/data/data-viewers/greenhouse-gases-viewer).

Det Europæiske Miljøagentur (2019c), *Economic losses from extreme weather and climate-related extremes* (https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/direct-losses-from-weather-disasters-3/assessment-2).

Den Europæiske Investeringsbank (2019) *EIB Investment Survey – Denmark overview*, Luxembourg 2019.

Regeringen (2018), *Energiaftale af 29. juni 2018* (https://kefm.dk/media/12222/energiaftale2018.pdf).

Regeringen (2019a), *Aftale om et sammenhængende Danmark — Investeringsplan 2030* (https://www.trm.dk/politiske-aftaler/2019/aftale-om-et-sammenhaengende-danmark-investeringsplan-2030/).

Den Internationale Valutafond (2019), *Denmark, Selected issues*, IMF Country Report No. 19/179.

Isaksen, J., Kramp, P. L., Pedersen, E. H., og Spange, M. (2016), *Direkte investeringer*, Kvartalsoversigten, Danmarks Nationalbank.

Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen (KFST) (2019) *Status for offentlig konkurrence 2019*, december 2019.

Mayer, T. og G.I.P. Ottaviano (2008), *The happy few: the internationalization of European firms*, Intereconomics 43(3), pp. 135-148.

Klima- Energi- og Forsyningsministeriet (2018), *Danmarks udkast til National Energi- og Klimaplan*.

Finansministeriet (2019), *Kommission for grøn omstilling af personbiler i Danmark* (https://www.fm.dk/nyheder/pressemeddelelser/2019/02/regeringen-nedsaetter-kommission-for-groen-omstilling-af-personbiler).

Skatteministeriet (2018), *Afgifts- og tilskudsanalysen på energiområdet. Delanalyse 4, Afgifts- og tilskudssystemets virkninger på indpasning af grøn energi* (https://www.skm.dk/media/1827216/Afgifts-og-tilskudsanalysen-delanalyse-4.pdf).

Transportministeriet (2019), *Transport- og Boligudvalget 2018-19 (2. samling)* (https://www.ft.dk/samling/20182/spoergsmaal/s43/svar/1582790/2064090/index.htm).

Morandini M. C., Thum-Thysen A. og Vandeplas A., *Facing the digital transformation: are digital skills enough?*, Discussion paper, endnu ikke offentliggjort.

OECD Economic Surveys (2019a), *Denmark*, januar 2019.

OECD (2019b), *PISA 2018 Results (Volume I-II-III)*, OECD Publishing, Paris.

OECD (2019c), *Economic policy reports: Going for growth, Denmark*, 2019.

Økonomi- og Indenrigsministeriet (2018), *Konkurrenceudsættelse – den bedst mulige service for pengene*, maj 2018

Pellegrino, B. og Zingales, L., (2017), *Diagnosing the Italian disease* (No. w23964), National Bureau of Economic Research.

Rambøll (2018), *Evaluering af Integrationsgrunduddannelsen (IGU)*, juni 2018, København.

Rigsrevisionen (2020), *Statens indsats mod hvidvask og finansiering af terrorisme*, januar 2020, København.

Socialdemokratiet m.fl., (2019), *Politisk forståelse mellem Socialdemokratiet, Radikale Venstre, SF og Enhedslisten: Retfærdig retning for Danmark* (https://ufm.dk/ministeriet/regeringsgrundlag-vision-og-strategier/regeringen-mette-rasmussens-forstaelsespapir/retfaerdig-retning-for-danmark_2019-06-25_endelig.pdf).

Danmarks Statistik (2019), *Production abroad has an effect on Danish GDP*, analyse af 7. juni 2019.

Klimarådet (2018a), *Fremtidens grønne afgifter på energiområdet* (https://klimaraadet.dk/da/analyser/fremtidens-groenne-afgifter-paa-energiomraadet).

Klimarådet (2018b), *Klimarådet roser udspil, men kritiserer kvotekøb over omstilling af landbruget* (https://klimaraadet.dk/da/nyheder/klimaraadet-roser-udspil-men-kritiserer-kvotekoeb-over-omstilling-af-landbruget).

Klimarådet (2018c), *Flere elbiler på vejene* (https://klimaraadet.dk/da/analyser/flere-elbiler-paa-vejene).

SKAT (2019), *Fradrag for energiafgifter* (https://skat.dk/skat.aspx?oid=2234584).

Det Økonomiske Råd (2017), *Produktivitet 2017, rapport fra produktivitetsrådet*, december 2017.

Det Økonomiske Råd (2018), *Økonomi og Miljø 2018*, juni 2018.

Det Økonomiske Råd (2019a), *Dansk økonomi forår 2019*, 2019.

Det Økonomiske Råd (2019b), *Økonomi og Miljø 2019*, juni 2019.

Det Økonomiske Råd (2019c), *Produktivitet 2019, rapport fra produktivitetsrådet*, marts 2019.

Energikommissionen (2017), *Energikommissionens anbefalinger til fremtidens energipolitik* (https://kefm.dk/media/8275/energikommisionens).

Thum-Thysen A, Voigt P., Bilbao-Osorio B., Maier C., Ognyanova D. (2017), *Unlocking Investment in Intangible Assets*, Discussion Paper, maj 2017.

Vandeplas A. og Thum-Thysen A. (2019), *Skills Mismatch & Productivity in the EU*, Discussion paper, juli 2019.

Wanscher H. M., *Online grocery shopping tripled in the last ten years (updated)*, analyse fra Danmarks Statistik af 5. september 2019.